

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Neja Jarni

Tuji delavci tretjih držav, mi smo tukaj za vas

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI

FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Neja Jarni

Mentor: izr. prof. dr. Andrej A. Lukšič

Tuji delavci tretjih držav, mi smo tukaj za vas

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

Tuji delavci tretjih držav, mi smo tukaj za vas

Magistrska naloga opozarja na probleme neinformiranosti in slabo integracijo tujih delavcev tretjih držav v Republiki Sloveniji. Po padcu gradbenih velikanov leta 2010 so v medije prišla pričevanja in pretresljive zgodbe delavcev tretjih držav, ki so prišli v Slovenijo z namenom, da bi delali na pošten način in za to bili dobro plačani. Tuji delavci tretjih držav so bili priča nehumanim življenjskim razmeram, nehumanim delavskim pogojem in nedelujočo pravno državo. Veliko kršitev, ki so prišla na dan tega leta, je bilo posledica neinformiranosti, izolacije od družbe, pretrujenosti in sprenevedanja. Ta situacija je vzpodbudila in zagnala veliko projektov, saj smo glede na razmere, ki smo jim bili priča, ugotovili, da tuji delavci tretjih držav potrebujejo nekoga, ki jih lahko informira, jim pomaga pri razumevanju dolžnosti in pravic, interpretira zakonodajo, pomaga pri zapletenih postopkih, izpolnjevanju obrazcev, pregledu verodostojnosti pogodb, pri preverjanju njihovega statusa, in tudi nekoga, ki jim stoji ob strani, ko pride do situacije izkoriščanja, kršenja zakonodaje. Tri institucije oziroma organizacije, Info točka za tujce, Slovenska filantropija, Zveza svobodnih sindikatov Slovenije, so se na podlagi teh dejstev začele združevati in formirati programe ter projekte dela. Vsaka od njih je prevzela svojo nalogo v zvezi s tujimi delavci tretjih držav. Delujejo kot vez med temi delavci in institucijami, jim pomagajo s kontakti, odvetniki in ostanejo z migrantskim delavcem, ki ima težave, do končne rešitve primera. Vse tri institucije poudarjajo, da je edino učinkovito orožje proti kršenju pravic, informiranje. Magistrska naloga prikazuje, preko katerih projektov se lahko tuji delavci tretjih držav informirajo, kakšne pristope imajo zgoraj omenjene organizacije in kakšno je trenutno stanje teh delavcev ter predikcije za v naprej.

Ključne besede: Tuji delavci tretjih držav, informiranje, izkoriščanje, integracija, projekti.

Foreign third country workers, we are here for you

The master thesis points out the problems of insufficient level of information and integration among foreign third-country workers in the Republic of Slovenia. After the downfall of construction giants in 2010, shocking testimonies and stories of third-country workers, who came in Slovenia hoping for fair labour and good payment, leaked into media. Foreign third-country workers were faced with inhumane living and working conditions, as well as failing of the rule of law. A high percentage of the violations exposed that year were the result of insufficient level of information, isolation from the rest of the society, physical exhaustion and ignorance. This situation became a starting point for many projects, as the conditions that we witnessed clearly showed that third-country workers need someone to inform them and help them with the understanding of rights and obligations, to interpret the laws to them and guide them through the complicated bureaucracy when it comes to filling out forms, reviewing contracts, and determining their status, as well as someone they can rely on when their rights are being abused. Based on these facts, three institutions were formed and started with their program and work: *Info točka za tujce*, *Slovenska filantropija*, and *Zveza svobodnih sindikatov Slovenije*. Together they cover all the problematic areas regarding the foreign third-country workers. All three institutions emphasize informing as the only successful weapon against the violation of rights. The master thesis identifies the projects through which the foreign workers can access the information, what approaches the above mentioned organisations use to reach people, what is the current state of these workers and what are the predictions for the future.

Keywords: Foreign third country workers, informations, exploitation, integration, projects.

KAZALO

1 UVOD	7
2 METODOLOŠKI OKVIR	9
2.1 Predmet, relevantnost in cilj magistrske naloge	9
2.2 Hipotezi	10
2.3 Metode dela	10
3 SLOVENSKA POLITIKA INTEGRACIJE.....	11
3.1 Integracija	11
3.2 Integracijska politika	13
3.3 Evropska unija in integracija	16
3.4 Integracijska politika v Republiki Sloveniji	20
4 ZAPOSLOVANJE IN DELO DRŽAVLJANOV TRETJIH DRŽAV V REPUBLIKI SLOVENIJI.....	22
4.1 Kvota	22
4.2 Delovno dovoljenje.....	23
4.2.1 Vrste delovnih dovoljenj	23
4.3 Dovoljenje za prebivanje	25
4.4 Sporazum o zaposlovanju delavcev iz Bosne in Hercegovine v Republiki Sloveniji	26
4.5 Zakoni za državljane tretjih držav	27
5 STRUKTURA TUJIH DELAVCEV V REPUBLIKI SLOVENIJI	29
6 PROBLEMI DELAVCEV MIGRANTOV	34
6.1 Primeri problemov z državno institucijo	34
6.2 Primeri problemov z delodajalcem.....	36
7 MI SMO TU ZA VAS.....	40
7.1 Slovenska filantropija	40
7.2 Info točka za tujce.....	42
7.3 Zveza svobodnih sindikatov Slovenije	45
8 PROJEKTI ZA MIGRANTSKE DELAVCE	48
8.1 Integracijski paket za brezposelne migrante, begunce in prosilce za azil	49
8.2 Svetovalnica za migrante.....	52
8.3 Boj proti trgovini z ljudmi – Širjenje informacij je orožje proti izkoriščanju	54

8.4 Smerokaz	56
9 SKLEP	57
10 LITERATURA	59
PRILOGE	72
PRILOGA A: ZAPOSLOVANJE IN DELO DRŽAVLJANOV TRETJIH DRŽAV V REPUBLIKI SLOVENIJI	72
5.4 Struktura tujih delavcev tretjih držav 2012	102
PRILOGA C: INTERVJU INFO TOČKA ZA TUJCE	118
PRILOGA Č: INTERVJU SLOVENSKA FILANTROPIJA	121
PRILOGA D: ELEKTRONSKO PISMO METE ODAR, 29. 4. 2015.....	128

KAZALO TABEL

Tabela 5.1: Veljavna in delovna dovoljenja od leta 2010 do 2015 (januar in februar).....	31
--	----

1 UVOD

V Splošni deklaraciji o človekovih pravicah, ki jo je razglasila Generalna skupščina Združenih narodov leta 1948, člena 23. in 24. določata, da ima vsakdo pravico do proste izbire zaposlitve in dela. Delovni pogoji morajo biti pravični in zadovoljivi. Vsakdo mora imeti pravico do varstva pred brezposelnostjo. Delavci imajo pravico do enakega plačila za enako delo, brez kakršne koli diskriminacije, prav tako pa imajo pravico do zadovoljive in pravične nagrade, ki jim zagotavlja človeka vreden obstoj, in se v nekaterih primerih dopolni z drugimi sredstvi socialnega varstva. Vsi delavci imajo poleg razumne omejitve delovnih ur pravico do počitka in prostega časa, in navsezadnje, do plačanega dopusta.

V nalogi smo izpostavili probleme tujih delavcev iz tretjih držav v Republiki Sloveniji, osredotočili smo se predvsem na problem dostopnosti informacij in premajhni informiranosti tujih delavcev. Natančneje smo se seznanili z ustanovami, organi in organizacijami, ki so jim na voljo, ko pride do različnih problemov zaradi neinformiranosti in ob kratenju delavskih ter tudi človekovih pravic. Zanimalo nas je, kdaj so te ustanove začele delovati, kako delujejo, na kakšen način informirajo, kakšne programe vodijo, kakšno pomoč jim nudijo in kako uspešne so pri reševanju problemov oziroma kršitev v primeru tujih delavcev. Zanimalo nas je tudi, kako poteka integracija teh delavcev in kakšne so napovedi za v prihodnje.

Namen se zaposliti je prav gotovo najpomembnejši razlog za priseljevanje tujcev, zlasti iz manj razvitih v razvite države. Dovoljenja za prebivanje, ki jih iz tega razloga izdajajo posamezne države, so v veliki meri odvisna od gospodarskih potreb posamezne države, zlasti od stanja in položaja na trgu delovne sile nasploh ter na posameznih področjih (Debelak in Rakočević 2008). V Sloveniji delodajalci večinoma iščejo poceni delovno silo na jugu, v bivših republikah Jugoslavije. Delavci teh držav v Sloveniji vidijo dobro priložnost in so zaradi slabih razmer v matični državi pripravljene delati po več kot osem ur na dan, in to brez odmorov, malic, za manjše plačilo. Poleg tega so bolj prilagodljivi in mobilni v primerjavi z domačo delovno silo, in prav iz naštetih razlogov so ti delavci na vrhu seznama najbolj zaželenih delavcev (Bevc in drugi 2000). Glazer (2008) pravi, da so značilnosti gibanj na trgu dela strukturne razlike med ponudbo delovnih mest in povpraševanjem iskalcev zaposlitve, saj delodajalci povprašujejo po delavcih s takim znanjem in kompetencami, ki jih je med iskalci zaposlitve najmanj.

V preteklih letih smo lahko v medijih zasledili veliko o nehumanih pogojih za delo in bivanje priseljenih delavcev. Salilović podrobneje opisuje te razmere v *Od delavca do delavca, za boljše življenje* (2009). Piše o delavcih migrantih, ki na delovnem mestu preživijo od deset do dvanajst ur na dan ne glede na nedelje in praznike, govori tudi o primerih, ko delavci delajo od šestnajst do štiriindvajset ur na dan, zaradi bližanja rokov. Poudarimo, da tem ljudem nadure niso bile nikoli izplačane. Če se je delavec pritožil, ga je delodajalec kaznoval tako, da je dobil odpoved, jih premestil v nižji plačilni razred, da mu ni priznal norme ipd. Tem delavcem so delodajalci zamujali s plačilom nekaj mesecev oziroma ga sploh niso prejeli, niso imeli plačane malice, dopusta, regresa, prispevkov za pokojninsko in zdravstveno zavarovanje.

Delovni pogoji tujih delavcev tretjih držav so, kakor vidimo, pogosto opisani kot neustavni in obupni, prav tako se je enako slišalo za njihova domovanja, ki so jim jih priskrbeli ti isti delodajalci. Mozetič (2009) opozarja na prenatrpane sobe, neurejene sanitarije, če sploh so, neogrevanje, zmanjkovanja tople vode (te pogosto niti ni), o rednih obiskih ščurkov ... Poleg vsega tega, pa so delavski domovi odlična priložnost za delodajalca, saj tako lahko nadzira svoje delavce. Delodajalci tako plačujejo za nastanitev delavcev v delavskem domu, posledično zaradi tega delavci prejmejo nižjo plačo. Torej je ta nova, znižana plača osnova, na podlagi katere se izračunajo zneski prispevkov za pokojninsko in zdravstveno zavarovanje, posledično na tak način delodajalec plačuje manj prispevkov.

Zaradi neprimernih delovnih in bivanjskih pogojev velikokrat pride do nesreč, včasih tudi s smrtnim izidom. Če na primer vzamemo leto 2010, se je na delovnem mestu smrtno poškodovalo dvaindvajset ljudi, od tega deset v gradbeništvu (Brezovar 2011).

Katjuša Popovič (2010) pravi, da je delo tujih delavcev iz tretjih držav velikokrat prisilno delo, kar pomeni, da delavec velikokrat ne opravlja vrste dela, za katerega je se je z delodajalcem predhodno dogovoril ali pa so se spremenili pogoji dela, za svoje delo ne prejema plačilo ali pa je to manjše od dogovorjenega, nima pravice do dopusta, počitka, regresa, varnosti pri delu, zdravstvenega in socialnega zavarovanja, je nadzorovan tako med opravljanjem dela kot tudi izven njega, je izpostavljen grožnjam delodajalca, delati mora poškodovan in bolan, pri tem pa ostaja v zlorablajoči situaciji, tudi zaradi dolgovne odvisnosti in ekonomskega nasilja s strani delodajalca, in nima pravice do odpovedi delovnega razmerja.

2 METODOLOŠKI OKVIR

2.1 Predmet, relevantnost in cilj magistrske naloge

V magistrski nalogi je poudarek na delovanju treh ta trenutek najbolj dejavnih institucijah, ki v primerih tujih delavcev tretjih držav informirajo, nadzirajo in tudi pomagajo v primeru kršitev, oziroma se trudijo preprečiti kršitve.

Na državni ravni naj bi nadzor in odgovornost za ureditev statusa delavcev tretjih držav, nadzora nad delodajalci, pogodbami in delovišči izvajali naslednji državni organi: Inšpektorat za delo, ki je med pomembnejšimi, ko pride do kršitve v delovnem razmerju. Ta deluje v okviru Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve. Pod okriljem Inšpektorata za delo delujejo tri inšpekcijske službe, in sicer inšpekcija nadzora delovnih razmerij, inšpekcija nadzora varnosti in zdravja pri delu ter socialna inšpekcija. Na tem področju prav tako delujeta davčna inšpekcija in tržni inšpektorat. Največji problem teh organov je premajhno število inšpektorjev, preveč birokracije, slaba usposobljenost, najavljene terenske inšpekcije in nedotakljivost določenih akterjev zaradi korupcije.

Bolj kot na državne organe se naloga osredotoča na delovanje treh organizacij, ki opozarjajo državne organe na nepravilnosti, obveščajo medije o kršitvah, stojijo ob delavcih, ko jim je najtežje, in jih vodijo skozi zakomplicirane birokratske postopke na različnih uradih. Te tri organizacije so Slovenska filantropija, Zveza svobodnih sindikatov Slovenije in Info točka za tujce. Ti vztrajno opozarjajo na kršitve pravic tujih delavcev iz tretjih držav. Poblizje smo si pogledali programe, projekte, ki so jih razvili, njihovo strukturo in delovanje, informiranje ter učinkovitost oziroma njihove »dosežke«. Z njimi smo opravili intervjuje in poblizje spoznali njihove interese, delovanje ter konkretne primere, s katerimi se srečujejo. Zanimalo nas je njihovo delo v preteklih letih, napredek in obravnavani primeri, seveda pa tudi plani za v prihodnje. Preučili smo tudi njihovo delo za vključitev tujih delavcev v družbo, torej integracijo, ki bi posledično prinesla boljšo informiranost. V raziskavi »*Delovne in življenjske razmere delavcev migrantov v Sloveniji*« (2011) pravijo, da je eden izmed indikatorjev kakovosti integracije delavk in delavcev tudi stopnja informiranosti. Trdijo, da je informiranost med tujimi delavci zelo slaba in da le redki vedo, da imajo enake pravice kot slovenski delavci, s čimer pa spet pridemo do problematike vezanosti delavcev na delodajalce pa tudi na njihove izjemno slabe življenjske pogoje.

Cilji magistrske naloge so:

1. pregled zakonodaje Republike Slovenije o tujih delavcih,
2. pregled migracijske in integracijske politike Republike Slovenije,
3. ugotovitev stanja tujih delavcev tretjih držav v Republiki Sloveniji, predvsem delovna dovoljenja, delovni pogoji, bivanjske razmere, zdravje,
4. preučitev delovanja organov in organizacij, ki so odgovorni za njihovo informiranost, pomoč v primeru kršenja zakonodaje, pravic in redno opozarjajo na kršitve v primeru tujih delavcev,
5. preučitev delovanja treh institucij oziroma organizacij, ki delujejo v Republiki Sloveniji in se ukvarjajo s to tematiko,
6. ugotovitev, kakšno je delovanje teh treh organizacij v praksi in kako sodelujejo z ostalimi institucijami oziroma organizacijami.

2.2 Hipotezi

V magistrski nalogi preverjamo dve hipotezi:

1. Organizacije in institucije uspešno informirajo tuje delavce tretjih držav o njihovih pravicah in dolžnostih.
2. Tuji delavci tretjih držav so še vedno izkoriščani v Republiki Sloveniji.

2.3 Metode dela

Pri pisanju magistrskega dela smo uporabili različne vire podatkov, kot so: domača in tuja strokovna literatura, strokovni/znanstveni članki, statistična poročila in podatki ter primarna analiza intervjujev.

V prvem delu naloge smo uporabili predvsem sekundarne vire in deskriptivno metodo, s katero smo postavili teoretični model raziskovanja naloge. Tukaj smo vključili izhodiščno zakonodajo in dokumente Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve, Ministrstva za notranje zadeve, Zveze svobodnih sindikatov Slovenije in drugih relevantnih institucij. V tem delu smo se ukvarjali s pregledom zakonodaje v povezavi s tujimi delavci tretjih držav in o migracijah ter integracijah le teh. V tem delu smo uporabili tudi kvantitativno obdelavo

podatkov, saj smo naredili pregled strukture tujih delavcev iz tretjih držav v Republiki Sloveniji.

V nadaljevanju smo uporabili tudi sekundarne vire tujih in domačih avtorjev, predvsem članke, poročila že obstoječih raziskav, intervjuje. Pisali smo o življenju, delu, pogodbah, kršitvah tujih delavcev tretjih držav. Kje imajo največ težav ali kakšne so vsakodnevne težave, kakšno je stanje na deloviščih, kje so problemi pri delovnih pogodbah ... Sledi del o delovanju institucij in njihovih projektih v Republiki Sloveniji, ki delujejo v okviru tujih delavcev tretjih držav. Tukaj je bila uporabljena deskriptivna in komparativna metoda.

V zadnjem in najbolj pomembnem delu magistrske naloge smo vključili nestandardizirana intervjuja, opravljena z Info točko za tujce in Slovensko filantropijo. S tema intervjujema smo dobili vpogled v delovanje institucij v praksi, s katerimi problemi se srečujejo, kaj bi bilo treba izboljšati, oziroma kaj je možno izboljšati, in kakšne načrte imajo za prihodnost. Za Zvezo svobodnih sindikatov Slovenije smo uporabili že obstoječe članke in intervjuje.

Zadnji del naloge je bistven za potrditev oziroma ovržbo zastavljenih hipotez. Hipoteze smo utemeljevali na podlagi interpretiranih teorij in tako zastavili teoretski okvir, ki je podlaga za analizo intervjujev.

3 SLOVENSKA POLITIKA INTEGRACIJE

3.1 Integracija

Integracija je pojem, ki ga lahko uporabljamo v različnih kontekstih. Slovar slovenskega knjižnega jezika lepo razloži njen pomen, in sicer pravi, da je povezovanje posameznih enot, delov v večjo celoto, združevanje. V delu smo uporabili koncept integracije v migrantskem kontekstu predvsem kot proces vključevanja migrantov in delavcev tretjih držav v gospodarsko, družbeno in politično življenje države, v kateri bivajo. Naše vodilo je definicija integracije, ki jo je leta 1952 podal Ekonomski in socialni svet Organizacije združenih narodov (ECOSOC), ki pravi, da je to postopen proces, v katerem novi priseljenci postanejo aktivni udeleženci v ekonomskih, socialnih, civilnih, kulturnih in duhovnih zadevah nove domovine. Gre za dinamičen proces, v katerem se vrednote oplajajo z medsebojnim spoznavanjem, prilagajanjem in razumevanjem. V tem procesu najdejo tako priseljenci kot domačini priložnost za svoj lasten poseben prispevek (Komac 2007, 107). Iz definicije lahko razberemo, da je integracija proces, ki je odvisen od delovanja celotne družbe in

posameznikov. Proces se začne z vstopom v novo okolje, traja pa lahko zelo dolgo, tudi več let ali celo desetletij.

Komac pravi (2007), da je integracija v Evropi prevladujoč termin, s katerim se označuje procese in njihove posledice vključevanja priseljencev v novo družbeno okolje. Drugi termini, ki se še uporabljajo, so:

1. adaptacija, ki pomeni ohranjanje izvirne kulture in sprejemanje nove v procesu medsebojnega prilagajanja. Popolna adaptacija pomeni medsebojno adaptacijo etičnih skupin, ki so prostovoljno prevzemanje skupnega in novega ter hkrati ohranjanje etičnih posebnosti (Klinar 1986, 324),
2. akulturacija je proces, v katerem se prevzemajo elementi nove kulture, ki pa ne predstavljajo nekih globljih sprememb. Običajno se akulturacijski procesi enačijo s procesi sekundarne socializacije, kot je učenje drugega jezika (Klinar 1986, 324),
3. inkorporacija je bolj ali manj nevtralen izraz za poimenovanje procesa, v katerem priseljenci postanejo del družbe. Za Castelsa (2002, 119) je termin inkorporacija predvsem vključevanje priseljencev v politično skupnost,
4. absorpcijo SSKJ opredeljuje kot vpijanje in vsrkavanje. Kot primer je navedena »jezikovna absorpcija neslovanskega prebivalstva«,
5. asimilacija (ta izraz se uporablja predvsem v Združenih državah Amerike) pomeni prevzemanje kulturnih značilnosti večinske družbe. Priseljenci naj bi v procesu asimilacije opustili svojo kulturo in svoj jezik ter se tudi v kulturnem pogledu popolnoma zlili z večinskim prebivalstvom (Komac 2007, 106).

Kljub temu, da večinoma uporabljamo termin integracija, se moramo zavedati, da ta ni vsesplošno priljubljen oziroma ni povsem neproblematičen. Problematična naj bi bila predvsem širina, obsežnost pojma in nezmožnost konkretizacije. Nekateri avtorji opozarjajo, da je partnerstvo v integracijskem procesu neenako, oziroma partnerja nimata enake teže oziroma vpliva (Penninx 2004). Baubock (1994) pravi, da prilagajanje priseljencev in večinske družbe ni povsem simetrično in se ravnotežja ne doseže na točki, ki bi bila enako oddaljena od obeh strani. Številni drugi avtorji integracije ne opredeljujejo le kot proces, temveč tudi kot stanje oziroma rezultat, proces pa dejansko nikoli ni povsem končan (Doomernik v Komac 2007; Bohning 1995). Bohning (1995) opozarja, da prehod med integracijo in neintegracijo ni jasno in enoznačno določljiv. Tako ne moremo govoriti o eni sami točki prehoda. Gre za področje, sestavljeno iz različnih točk, skozi katere procesi

integracije ne napredujejo z enako hitrostjo in enako intenzivnostjo, pa tudi ne vedno po enaki poti na enak način. Vrečerjeva (2007) razlaga integracijo kot dvosmeren proces, v katerem se migranti vključujejo na tak način, da še lahko prakticirajo izvorno kulturo v javnosti. Opozarja tudi na problem nerazumevanja pomena integracije in pogosto napačno enačenje le-te z asimilacijo, ki pa je po njenem mnenju, enosmeren proces.

V migracijskem kontekstu termin integracija označuje predvsem procese vključevanja imigrantov v novo družbeno okolje in njihove posledice. Moramo pa se zavedati, da obstajajo različne tipologije dimenzij integracije, najbolj pogosta pa je delitev na pravno oziroma politično, socialekonomsko in kulturno dimenzijo (Bešter 2007, 106–113). Bešter pravi, da ni najtežje opredeliti pravnih, gospodarskih in družbenih vidikov, saj ti pomenijo pridobivanje pravic, običajno tudi dovoljenje za prebivanje in/ali delo in vsaj vključitev migrantov na trg dela, v izobraževalni, socialni in zdravstveni sistem. Kulturno integracijo je veliko težje natančneje opredeliti, vendar ponavadi pomeni vsaj osnovno znanje jezika države sprejemnice, razumevanja družbe in spoštovanja njenih temeljnih načel in vrednot. Politična integracija pomeni vključenost v procese političnega odločanja in aktivno ter pasivno volilno pravico, ki se pridobi z državljanstvom oziroma naturalizacijo, ki jo v mnogih državah lahko razumemo kot končno stopnjo uspešnega procesa integracije. Središčni kriterij v tem pomenu je torej sodelovanje oziroma participacija v javni sferi večinske družbe. Neuspešnost integracije imigrantov je lahko odvisna od oviranja procesa večinske družbe. Pod oviranje pogosto spada diskriminacija. Včasih je problem na priseljski strani, ko migranti ne sprejemajo pravil integracije (Bešter 2007).

3.2 Integracijska politika

Integracijsko politiko si lahko razlagamo, kot politiko neke države, s katero le-ta ureja odnose med državljani te države in migranti. Integracijska politika države ureja vključevanje migrantov v že obstoječ družbeno-kulturni okvir in z druge strani vodi prilagajanje svojih državljanov na novo prispele kulture. Torej pojem integracijske politike zajema aktivno sodelovanje z obeh smeri, zahteva prilagajanje in prispevanje k novi družbi. Kot pravi Komac (2007), integracijski model temelji na medkulturnem pristopu, ki dopušča ohranjanje različnih kulturnih in etičnih identitet, vendar posameznikov ne obravnava primarno kot člane etičnih ali kulturnih skupin. Pravi, da je poudarek na kulturni raznolikosti družbe kot celote in večplastnosti kulturnih identitet posameznikov, ki sestavljajo to družbo in posamezne etične skupine. Tukaj je pomembno, da medkulturni pristop spodbuja dialog in interakcije med

različnimi kulturnimi skupinami, medsebojno spoznavanje in sodelovanje. V vsem tem procesu pa naj bi se izoblikovale nove skupne vrednote, ki bi bile temelj za izgradnjo pripadnosti in povezanosti med vsemi posamezniki v obstoječi družbi (tudi med različnimi etničnimi kulturnimi skupinami).

Integracijska politika v širšem smislu zajema vse politike in ukrepe, ki posredno ali neposredno pripomorejo k integraciji priseljencev. To so tudi splošne politike, ki skrbijo za integracijo celotnega prebivalstva v kohezivno skupnost: izobraževalna politika, socialna politika, zdravstvena politika, politika zaposlovanja, politika državljanstva ... Z vidika integracije priseljencev je pomembno, da so priseljenci enakopravno vključeni v omenjene politike oziroma, da so njihovi interesi v teh politikah enakopravno zastopani (Komac 2007). V to skupino bi lahko šteli razne programe za učenje jezika večinske družbe, programi za učenje zgodovine in kulture družbe države sprejemnice, različne pristope v šolah za otroke migrantov, programi za orientacijo, pomoč pri urejanju dokumentov in dovoljenj, kvote ...

Tipologija treh modelov integracije po Stephanu Castlesu (1995):

1. Model diferenciranega izključevanja: za ta model je značilno, da so priseljenci vključeni v določene sfere družbenega življenja, predvsem na trg dela, nimajo pa dostopa do nekaterih drugih sfer, kot so socialni sistem, državljanstvo, politična participacija. Za migrantske manjšine je pogosto značilen slabši socialno-ekonomski položaj. Nesprejemanje migrantov je velikokrat povezano s tem, da so migranti tukaj začasno. Na njihovo trajno naselitev se gleda kot na pojav, ki bi ogrozil sprejemno družbo z ekonomskega, socialnega, kulturnega in političnega vidika. Ta model naj bi najbolj ustrezal zahodnoevropskim državam, ki so v preteklosti najemale »gostujoče delavce«, kot na primer Nemčija, Švica, Avstrija in Belgija.
2. Asimilacijski model: ta model zahteva od priseljencev, da se vključijo v družbo popolnoma in se za voljo popolnega zlitja z drugo tujo kulturo odpovedo svojemu jeziku, kulturi, navadam ... Vloga države v asimilacijskem procesu je, da zagotavlja ugodne pogoje za čim hitrejšo individualno prilagoditev in prevzem večinske kulture in vrednot. Kot pravi Castles, so države postopno opustile odkrite asimilacijske politike in jih nadomestile z integracijskimi politikami. Poleg tega sta postali očitni koncentracija imigrantov v določenih poklicih in določenih stanovanjskih območjih ter posledična povezanost med etničnim izvorom in socialno-ekonomskim statusom.

3. Pluralistični model: v tem modelu naj bi priseljencem bile zagotovljene enake pravice, kot veljajo za državljane gostujoče države, ne da bi se morali čemur koli odpovedati. Priseljenci so v tem modelu obravnavani kot etnične manjšine. Pluralistični model se deli še na dva tipa: prvi je laissez-faire pristop, v katerem je različnost tolerirana, vendar pa država ne podpira ohranjanja etničnih kultur s posebnimi ukrepi (ZDA). Drug tip pluralističnega modela pa so eksplicitne multikulturne politike, v katerih sprejemna družba zavestno prilagaja družbeno vedenje in institucionalne strukture z namenom ohranjanja kulturne raznolikosti (Švedska, Kanada, Avstralija).

Integracijske politike izhajajo glede na situacijo priseljencev iz različnih kriterijev. Na primer, iz kriterija trajnosti naselitve izhaja tipologija oziroma delitev modelov vključevanja imigrantov na dva pola. Izbrali smo to delitev, ker je najbolj relevantna za to nalogo (Medica in drugi 2011):

1. trajni migranti,
2. gostujoči delavci migranti.

Model trajnih migrantov priznava ali celo spodbuja trajnost naselitve imigrantov in predvideva tak ali drugačen način njihovega vključevanja v širšo družbo (Medica in drugi 2011).

Model gostujočih delavcev pa migracijo razume kot začasen pojav, ki naj bi pomagal zapolniti trenutne potrebe po delovni sili. Ko bi te potrebe izginile, naj bi se migranti (gostujoči delavci) vrnili v svoje matične države. Zato ta model posveča nekaj pozornosti zgolj omejeni integraciji migrantov na trg dela in zagotavljanju omejenih socialnih pravic migrantskim delavcem, vprašanja širše integracije, večkulturnosti in enakih možnosti pa niso deležna velike, če sploh kakšne, pozornosti (Entzinger 2000). Z modelom gostujočih delavcev lahko povežemo problem krožnih migracij.

V poročilu študije *Delovne in življenjske razmere delavcev migrantov v Sloveniji* (2011), dobimo dobro razlago dobro promoviranega rotacijskega koncepta, ki ga imenujemo krožne migracije. Pravi, da je namen oziroma zaposlovanje delavcev za določen čas s predpostavko vrnitve v matično državo kratkoročna rešitev, namesto tega bi bilo bolj ali manj kratkoročne in nekontinuirane migracijske politike in integracijske strategije, modele in koncepte usmerjati v kontinuirane in aplikativne. Opozarja tudi na dejstvo, da se tudi za določeni čas

zaposlovanja delavcev migrantov po potrebi ali ob težjih poškodbah hitro skrajša in se jih napoti nazaj domov, ne glede na to, da gre za poškodbe pri delu.

Največji problem integracijske politike predstavlja socialna država, saj ta dostikrat pripelje do nestrinjanja. Kot pravi Medved (2010), navzočnost tuje in poceni delovne sile lahko na primer ohranja socialno varnost lokalnega prebivalstva celo v obdobjih gospodarske krize oziroma recesije, vendar pa motnje v regulaciji trga dela lahko vodijo do spodkopavanja političnega konsenza, ki je ogrodje socialne države, še zlasti v času klestenja državnih proračunov, kjer se izrazito izpostavi vprašanje o tem, kdo naj bi bil upravičen do pomoči in kdo naj poskrbi zase. Medved (2010) nadaljuje, da se v taki situaciji ustvari prioriteten red in sam problem solidarnosti postane žgoč še zlasti, ko gre za »prišleke«, ki so prejemniki socialnih transferjev, a skupnosti še niso veliko dali. Seveda taka situacija lahko vodi do spora in seveda do kršitve norm socialne države z izključitvijo migrantov.

3.3 Evropska unija in integracija

Evropska unija je zaradi svojih značilnosti v gospodarstvu in politikah zanimiva za mnoge po svetu. Mnogi vidijo v združenju Evrope priložnost za novo in bolj kvalitetno življenje, za priložnosti, ki jih izven Unije nimajo. Zato je bila Evropska unija kmalu postavljena pred dejstvo, da je zanimiva za prebivalce držav, ki niso v Uniji, in pred dejstvo, da se bo treba pripraviti na vedno večje migracije ljudi iz tretjih držav ter postaviti pravne okvirje tudi za to področje. Vse se je začelo leta 1999.

Evropski okvir politike vključevanja priseljencev se je začel oziroma prvič omenil v sklepih iz Tampereja (1999), kjer pravijo, da je pošteno obravnavanje državljanov tretjih držav bistveno za nove skupne politike preseljevanja in azila.

Kot prvi resen poskus vzpostavljanja enotnejše migracijske politike na ravni skupnosti, ki ga najdemo v poročilu delovne skupine Vlade Republike Slovenije, lahko štejemo predlog direktive o ekonomskem priseljevanju iz leta 2001, ki jo je Komisija sprejela z namenom urejanja pogojev vstopa in bivanja vseh državljanov tretjih držav, ki opravljajo plačane dejavnosti in dejavnosti na podlagi samozaposlitve. Predlog je predstavljal splošni okvir za vse tipe delovnih migrantov, vendar pa zaradi različnih interesov in pogledov držav članic ni dobil zadostne podpore v Svetu, čeprav formalna ureditev sprejema ekonomskih migrantov predstavlja enega izmed temeljev vsake migracijske politike (Vlada Republike Slovenije 2005).

Haaški program Sveta (2005) je temeljni akt Evropske Unije o nadaljevanju izvajanja sklepov iz Tamperja. Osnovni cilj Haaškega programa je zagotovitev osnovnih človekovih pravic za državljane tretjih držav, minimalnih procesnih garancij in dostopa do sodišč ter zagotavljanju mednarodne zaščite države, hkrati pa tudi učinkovit nadzor na zunanjih mejah držav EU zaradi boja proti tihotapljenju ljudi, organiziranemu kriminalu, terorizmu in preventivni dejavnosti za preprečevanje navedenih pojavov. Gre torej za postopno uvajanje enotnega evropskega azilnega sistema (Vlada Republike Slovenije 2005).

Svet Evropske unije je na vrhu v Bruslju novembra 2004 posebno pozornost namenil tudi integraciji državljanov tretjih držav v Evropski uniji in poudaril potrebo po večji koordinaciji in poenotenju integracijskih pristopov v državah članicah. Eden od prvih korakov v to smer je bilo sprejetje Skupnih temeljnih načel za politiko integracije priseljencev v Evropski uniji, ki temeljijo na opredelitvi integracije kot dvosmernega procesa, vključevanju in nadgrajevanju protidiskriminacijske politike, spoštovanju temeljnih vrednot Evropske unije in spoštovanju človekovih pravic (Vlada Republike Slovenije 2005).

Z namenom uveljavitve osnovnih načel v prakso je Evropska komisija v letu 2005 sprejela še Skupno Agendo za integracijo (Komisija Evropskih skupnosti 2005). Temu okviru za vključevanje državljanov tretjih držav naj bi sledili ukrepi s posebnim poudarkom na ustvarjanju informacijskih paketov in jezikovnih tečajev ter tečajev o državljanski orientaciji za nove migrante (Medved 2010). Za finančno podporo, spodbuditev in izmenjavo dobrih praks je bil ustanovljen Evropski sklad za vključevanje državljanov tretjih držav. Ta je komplementaren Evropskemu socialnemu skladu in v nekaterih točkah Evropskemu skladu za regionalni razvoj (Komisija Evropske skupnosti 2005). Iz zgoraj navedenega novonastalega sklada se financira tudi projekt v Republiki Sloveniji (2008), ki delno izpolnjuje integracijski člen Zakona o tujcih. Po Uredbi o integraciji tujcev so tujci, ki imajo dovoljenje za prebivanje v Sloveniji, upravičeni do programa Začetna integracija priseljencev¹, ki zajema učenje slovenskega jezika in seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo, ustavno ureditvijo in vključevanjem v izobraževalni sistem (Medved 2010).

Vzporedno s temi pobudami je zaradi zmanjšanja in staranja evropskega prebivalstva ter učinkov omenjenih demografskih sprememb na gospodarstvo rasel tudi konsenz o ponovnem premisleku o migracijskih politikah, zlasti za ekonomske namene. Tako je Evropska komisija

---

¹ Brezplačni program Začetna integracija priseljencev se izvaja v obliki 180, 120 in 60 urnega tečaja. Do katerega programa so državljani tretjih držav upravičeni, je odvisno od tega, koliko časa že prebivajo v Republiki Sloveniji in katere vrste dovoljenja za prebivanje imajo izdano.

leta 2005 v Zeleni knjigi o pristopu Evropske unije do urejanja ekonomskih migracij med drugim zahtevala tudi zagotovitev varnega pravnega položaja vseh delavcev migrantov. Politični načrt za zakonite migracije iz decembra 2005, ki naj bi uresničil v haaškem programu zadane naloge, pa je v okviru ukrepov in zakonodajnih pobud napovedal tudi splošno direktivo, ki bo zagotavljala minimalne socialekonomske pravice delavcev migrantov, državljanov tretjih držav z zakonito zaposlitvijo in druge horizontalne ukrepe, ter sedaj že sprejeto direktivo² o sankcijah proti delodajalcem, ki zaposlujejo nezakonito prebivajoče državljane tretjih držav, ki pa se ne nanaša niti na politiko dela in zaposlovanja niti na socialno politiko (Medved 2010, 33).

Medvedova navaja, da je bila poleg pravice do združitve družine³, Direktiva o statusu državljanov tretjih držav, rezidentov za daljši čas⁴, najvidnejša manifestacija integracijske politike, osnovane na tamperskih sklepih, že prenesena v slovenski pravni red. Direktiva zagotavlja vsem, ki najmanj pet let zakonito prebivajo Evropski uniji, enako obravnavo na večini socialnih in ekonomskih področij in skladno z nekaterimi pogoji pravico, da zaradi dela, študija ali drugih razlogov odidejo v drugo državo članico.

Decembra 2009 je Evropski svet sprejel »Stockholmski program – odprta in varna Evropa, ki služi državljanom in jih »varuje« ter opredeljuje prednostne naloge notranjih zadev in pravosodja za naslednjih pet let. To je program, ki temelji na Tamperejskemu in Haaškemu programu, ki je deloval v obdobju 2010 do 2014. Novost programa je, da so države članice pripravljene razviti prožno politiko priseljevanja in selektivno priznati nekatere kategorije migrantov, ki jih potrebujejo zaradi potreb trga dela in demografskih razlogov, vendar pa bodo migrantom še naprej postavljale ovire na njihovi poti do začasnega ali stalnega prebivališča in državljanstva, skratka do integracije (Medved 2009). Komisija je marca 2014 sprejela novo sporočilo, v katerem je predstavila svoje videnje prihodnje agende na področju notranjih zadev, z naslovom Odprta in varna Evropa: doseganje rezultatov. Ta je bila pomoč za strateške smernice junija 2014 Evropskemu svetu in Parlamentu (Rosa Raffaelli 2014). Od leta 2009 sta bila tudi pripravljena dva nova instrumenta za obravnavanje integracij: »Evropski forum za vključevanje«⁵ in »Evropsko spletišče za vključevanje«⁶.

---

² Direktiva 2009/25/ES

³ Direktiva 2003/86/ES. Komisija je aprila 2014 objavila sporočilo s smernicami država, članicam, kako naj izvajajo direktivo.

⁴ Direktiva 2003/109/ES

⁵ Organizacija Komisije in Evropskega ekonomsko-socialnega odbora.

⁶ <http://ec.europa.eu/ewsi/en/>.

Temu sledi Listina temeljnih pravic Evropske unije, ki je z uveljavitvijo Lizbonske pogodbe v letu 2010 postala pravno močna. Referenčni okvir zagotavlja razvoj koncepta civilnega državljanstva, ki imigrantom iz tretjih držav omogoča postopno pridobivanje temeljnih pravic in obveznosti tako, da so po določenih letih bivanja obravnavani enako kot državljani Evropske unije, pa čeprav niso naturalizirani (Medved 2010).

Aprila 2010 je Komisija Evropske unije izdala tretjo edicijo »Priročnika o integraciji za oblikovalce politik in strokovne delavce«, junija 2011 pa je sprejela program za vključevanje državljanov tretjih držav. 2011 je bila oblikovana Direktiva o enotnem dovoljenju⁷, ki določa skupen in poenostavljen postopek za državljane tretjih držav, ki zaprosijo za dovoljenje za prebivanje in delo v državi članici, pa tudi niz pravic, ki se zagotovijo zakonitim priseljencem. Ta direktiva je začela veljati 25. decembra 2013, prvo poročilo o izvajanju pa se pričakuje do decembra 2016.

Sprememba pri regulaciji vstopa in bivanja državljanov tretjih držav zaradi zaposlitve sezonskih delavcev⁸ je bila sprejeta februarja 2014. Sezonskim delavcem migrantom je dovoljeno zakonito in začasno bivanje v Evropski uniji za največ pet do devet mesecev, da opravljajo dejavnosti, ki so odvisne od menjavanja letnih časov, dokler obenem ohranijo stalno prebivališče v svoji državi.

Parlament je aprila 2014 glasoval o resoluciji, s katero je sprejel predlagano direktivo o pogojih za vstop in prebivanje državljanov tretjih držav v okviru premestitev znotraj podjetja. Nova direktiva bo po sprejetju v Svetu podjetjem in večnacionalnim družbam olajšala začasno premestitev vodstvenih delavcev, strokovnjakov ali zaposlenih na pripravništvu v izpostave ali podružnice v Evropski uniji (Rosa Raffaelli 2014).

Kot pomemben člen Evropske unije parlament podpira uvedbo evropske politike priseljevanja. Še posebej na področju državljanov tretjih držav, kjer pravna sredstva še niso popolnoma izoblikovana in opozarja na problem ter išče ukrepe za zmanjševanje dejavnikov, ki spodbujajo nedovoljeno priseljevanje.

---

⁷ Direktiva (2011/98/EU).

⁸ Direktiva (2014/36/EU).

3.4 Integracijska politika v Republiki Sloveniji

Slovensko integracijsko politiko lahko razdelimo na tri obdobja:

1. osamosvojitve Slovenije,
2. politična indiferentnost do integracije,
3. evropeizacija integracijske politike.

Osamosvojitve Slovenije podrobneje razčleni Felicita Medved (2007), ki pravi, da so v nastajanju nove države vprašanja integracije, nadzora migracij in tujcev pomembna s stališča zagotovitve jurisdikcije nad ozemljem in prebivalstvom na tem ozemlju. Slovenija s precejšnjim deležem migrantov iz bivših republik SFRJ leta 1991 s primarnim pravilom splošne določitve inicialnega državljanstva po načelu kontinuitete prejšnjega republiškega državljanstva v okviru Socialistične federativne republike Jugoslavije⁹ omogočila opcijsko pridobitev državljanstva Republike Slovenije tistim državljanom drugih republik SFRJ, ki so imeli stalno prebivališče v Sloveniji. Medved pravi, da je bil slovenski pristop k integraciji v tem obdobju progresivni projekt članstva v politično-teritorialni skupnosti, ki bi lahko rabil kot referenčni okvir za državotvornost in kot priložnost za oblikovanje nacionalne identitete, ki bo slavila svojo etično in kulturno različnost. Kot navaja, pa je kmalu po zagotovitvi neodvisnosti in mednarodnemu priznanju omenjeni potencial doživel precejšnji preobrat v kreiranju politike do tujstva in v veliki meri vplival tudi na poznejši pristop do oblikovanja integracijske politike ter k uresničevanju ukrepov vključevanja novih migrantov v slovensko družbo in državo.

Obdobje politične indiferentnosti do integracije je obdobje begunske problematike v Sloveniji. Medved (2010) razlaga, da se po prvi fazi, katere posledica je bila otežitev pridobivanja državljanstva, vprašanje oblikovanja dolgoročnih smernic, načel in sestavin celovite migracijske in integracijske politike, ki bi omogočalo njeno usklajeno in konsistentno uresničevanje, skoraj ni pojavljalo. V tem času so se problemi oziroma vprašanja povezana z integracijo omenjala in reševala le takrat, ko so različni družbeni subjekti doma ali v tujini opozarjali na kršitve in na nujnost zakonske ureditve posameznih segmentov tega področja.

Najbolj pomembno obdobje je evropeizacija integracijske politike. To je čas, ko so bili postavljeni temelji za slovensko integracijsko politiko – leta 1999. Tega leta je Državni zbor

---

⁹ V nadaljevanju SFRJ.

sprejel Resolucijo o imigracijski politiki Republike Slovenije (Ur. L. RS, št. 40/99). Resolucija navaja tri¹⁰ glavne elemente imigracijske politike:

1. integracijska politika,
2. imigracijska politika v ožjem smislu, ki govori o preselitveni politiki, regulaciji priseljevanja, dovoljenja za vstop v državo, zaposlitev, bivanje ...,
3. azilantska politika.

Z Resolucijo iz leta 1999 je Slovenija načrtovala pluralistični model integracijske politike, ki priseljencem omogoča enakopravno vključitev v slovensko družbo ob hkratnem ohranjanju njihove kulturne identitete (Bešter 2007). Ta isti model potrjuje Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 106/02). Resolucija je bila sprejeta na podlagi 5. člena Zakona o tujcih, ki je določal, da mora Državni zbor na predlog Vlade Republike Slovenije sprejeti resolucijo o migracijski politiki, s katero določi gospodarske, socialne in druge ukrepe ter veljavnosti, ki jih bo sprejela Republika Slovenija na tem področju (Bešter 2007). Prvotno naj bi Državni zbor vsaki dve leti sprejel novelo zakona, vendar pa se z letom 2002 črta vsaki dve leti. Resolucija iz 2002 skoraj dobesedno povzema vsa določila, ki se v stari resoluciji nanašajo na integracijsko politiko, pri opredelitvi ukrepov, na katere se integracijska politika nanaša, pa dodaja še aktivno preprečevanje diskriminacije, ksenofobije in rasizma (Bešter 2007).

Bešter povzame, da so cilji integracijske politike Republike Slovenije naslednji:

1. zagotavljanje enakih socialnih, ekonomskih in civilnih pravic,
2. zagotavljanje možnosti, da priseljenci izražajo in gojijo lastno kulturo in vrednote na podlagi spoštovanja osebne integritete in dostojanstva v skladu z zakonom Republike Slovenije,
3. zagotavljanje pravice do udejstvovanja in odgovornosti vseh v neprekinjenem procesu ustvarjanja skupne države,
4. preprečevanje diskriminacije in družbene obrobnosti,
5. zagotavljanje nediskriminatornih postopkov in ravnanja do priseljencev v ekonomskem, družbenem in kulturnem življenju,
6. preprečevanje razraščanja ksenofobije in odklonilnega odnosa do priseljencev,

---

¹⁰ V drugi resoluciji »Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije« (Ur. l. RS, št. 106/02) iz leta 2002 je dodan še četrti element – politika upravljanja migracijskih tokov. Ta se predvsem posveča nezakonitim migracijam, tihotapljenju migrantov, trgovanju z ljudmi in zaščiti.

7. dodeljevanje pravic in obveznosti, s katerimi bodo priseljenci v skladu z dolžino bivanja upravičeni do bolj enakopravnega statusa v razmerju do državljanov Republike Slovenije v smeri proti polnemu državljanstvu.

Vendar pa vemo, da zakoni, direktive, nasveti, cilji in podobno lepo delujejo na papirju, v praksi pa nemalokrat zatajijo. Zato podpoglavje, ki sledi, obravnava zakone v Republiki Sloveniji, ki se dotikajo delavcev državljanov tretjih držav.

4 ZAPOSLOVANJE IN DELO DRŽAVLJANOV TRETJIH DRŽAV V REPUBLIKI SLOVENIJI

Postopek zaposlovanja državljanov tretjih držav¹¹ poteka v Republiki Sloveniji po Pravilniku o delovnih dovoljenjih, prijavi in odjavi dela ter nadzoru nad zaposlovanjem in delom tujcev (Ur.l.RS, št. 37/2008). Ta pravilnik določa podatke in dokazila, na podlagi katerih Zavod Republike Slovenije za Zaposlovanje odloča o izdaji delovnega dovoljenja, podatke in način prijave ter odjave dela tujcev pa tudi način uresničevanja obveznosti delodajalca do nadzorstvenega organa. Dva zelo pomembna zakona, ki v Sloveniji določata pravne okvirje za tuje delavce sta, Zakonu o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT) in Zakon o tujcih (ZTuj-2).

4.1 Kvota

Pri zaposlovanju tujca v Sloveniji ne smemo pozabiti na kvotni sistem (ZZDT, 5. člen), kar pomeni, da država uravnava število delovnih dovoljenj za tuje državljane. Glede na stanje in predvidena gibanja na trgu dela lahko vlada v skladu z migracijsko politiko letno določi kvoto delovnih dovoljenj¹², s katero omeji število tujcev na trgu. Vladi kvoto predlaga minister, pristojen za delo, ob predhodni pridobitvi mnenja Ekonomsko-socialnega sveta. Vlada lahko s kvoto delovnih dovoljenj omeji izdajo delovnih dovoljenj za posamezne ali vse oblike zaposlovanja in dela tujcev, ki v Republiki Sloveniji nimajo dovoljenja za prebivanje, razen za tujce, ki se pri nas zaposlujejo ali opravljajo delo na podlagi mednarodnih pogodb, ki zavezujejo Republiko Slovenijo (ZZDT, 5. člen).

Kvota se razdeli za namene zaposlovanja tujcev v Republiki Sloveniji, napotene tujce v Republiko Slovenijo, usposabljanje in izpopolnjevanje, sezonsko delo tujcev in individualne

---

¹¹ Podrobnejša razlaga postopkov in zakonov v zvezi z zaposlovanjem tujcev se nahaja v Prilogi A

¹² V nadaljevanju kvota.

storitve tujcev. Kvota, ki jo vlada določi za posamezne namene, se razdeli glede na veljavna delovna dovoljenja in na nova delovna dovoljenja (ZZDT, 5. člen).

Kvota letno ne sme presegati pet odstotkov aktivnega prebivalstva Republike Slovenije. Razlogi za sprejem ukrepov za omejitev kvot so naraščajoča brezposelnost in sprejem mednarodnega sporazuma, s katerim se zmanjša število potreb po zaposlovanju tujih delavcev, kadar se zaradi aktivne politike zaposlovanja zmanjšajo potrebe po tujih delavcih (ZZDT, 5. člen).

4.2 Delovno dovoljenje

Državljan tretjih držav, ki želijo delati v Sloveniji, morajo predhodno pridobiti delovno dovoljenje. Delovno dovoljenje je dokument, na podlagi katerega lahko domači ali tuji delodajalec sklene s tujim delavcem pogodbo o zaposlitvi ali delu. Če ima tujec sklenjeno samo pogodbo o zaposlitvi in nima delovnega dovoljenja, je taka pogodba nična in s strani Inšpektorata za delo sankcionirana (ZZDT, 4. člen). Kot pravijo na e-upravi, se delovno dovoljenje najpogosteje izda na vlogo delodajalca kot dovoljenje za zaposlitev ali dovoljenje za delo, in omogoča tujcu le delo, oziroma zaposlitev pri točno določenem delodajalcu – vlagatelju. Tujec sme v Republiki Sloveniji opravljati samo tisto delo, za katero mu je bilo izdano delovno dovoljenje (ZZDT, 4. člen).

Pravilnik o delovnih dovoljenjih določa pogoje za izdajo delovnega dovoljenja (2. člen). Prvi pogoj je, da delodajalec in tujec izpolnjujeta z zakonom predpisane pogoje ter da ni izkoriščena kvota delovnih dovoljenj (ZZDT, 5. člen), razen v primerih, ko se delovno dovoljenje ne šteje v kvoto delovnih dovoljenj.

4.2.1 Vrste delovnih dovoljenj

Kot smo že povedali, se delovno dovoljenje izda kot osebno delovno dovoljenje, dovoljenje za zaposlitev ali dovoljenje za delo. Pravilnik o delovnih dovoljenjih v členih od 2. do 47. določa vrste delovnih dovoljenj, podatke in dokazila, ki jih moramo priložiti vlogi za izdajo delovnega dovoljenja na predpisanem obrazcu.

- Osebno delovno dovoljenje

Osebno delovno dovoljenje je po 10. členu ZZDT obnovljiva ali stalna oblika delovnega dovoljenja, ki v času veljavnosti tujcu omogoča prosti dostop do trga dela, razen če je osebno delovno dovoljenje izdano za samozaposlitev. Osebno delovno dovoljenje se izda za čas,

določen s tem zakonom, neodvisno od stanja in razmer na trgu dela. Tujec z osebnim delovnim dovoljenjem z veljavnostjo treh let ali za nedoločen čas in tujec z osebnim delovnim dovoljenjem, izdanim osebi z začasno zaščito oziroma prosilcu za mednarodno zaščito, se lahko vpiše v evidenco brezposelnih oseb.

- Dovoljenje za zaposlitev

Dovoljenje za zaposlitev iz 11. člena ZZDT je oblika delovnega dovoljenja, vezana na stalne zaposlitvene potrebe delodajalcev na podlagi sistemiziranih delovnih mest. S tem dovoljenjem se sme tujec zaposliti le pri delodajalcu, ki je zaprosil za izdajo dovoljenja. Dovoljenje za zaposlitev se izda za čas, ki ga delodajalec opredeli v vlogi, ki pa ne more biti daljši od enega leta. Prva zaposlitev je zaposlitev tujca, ki nima dovoljenja za prebivanje v Republiki Sloveniji. Pri delovnih migrantih se zaposlitev kot prva šteje, če delovni migrant ob vložitvi vloge delodajalca nima delovnega dovoljenja. Nova zaposlitev je prva zaposlitev ali zaposlitev tujca, ki že ima dovoljenje za prebivanje in se prvič zaposluje pri tem delodajalcu. Pogodba o zaposlitvi, ki jo vlagatelj priloži k vlogi, mora biti v skladu z zakonom, ki ureja delovna razmerja in s kolektivnimi pogodbami, ki zavezujejo delodajalca.

- Dovoljenje za delo

Dovoljenje za delo iz 12. člena ZZDT je oblika delovnega dovoljenja z vnaprej določeno časovno omejitvijo, na podlagi katerega se tujec lahko začasno zaposli ali dela v Republiki Sloveniji v skladu z namenom, za katerega je bilo dovoljenje izdano.

Dovoljenje za delo se tujcu izda na vlogo delodajalca oziroma pravne osebe, določene s tem zakonom in seveda v okviru kvote. Po izteku veljavnosti dovoljenja za delo tujcu ne more biti izdano dovoljenje za zaposlitev ali osebno delovno dovoljenje brez vmesne prekinitve dela v državi, razen v primerih, določenih z zakonom (ZDDT, 12. člen).

Dovoljenje za delo se izdaja po ZZDT 10. členu še za sezonsko delo. Sezonsko delo tujcev je v okviru dejavnosti, ki imajo sezonski značaj, dopustno le v primeru, da je povpraševanje na trgu dela občasno večje od ponudbe, kar je podlaga za letno oblikovanje kvote za te namene. Tujcu s stalnim prebivališčem v drugi državi se izda dovoljenje za delo na vlogo delodajalca, ki je v skladu s tem zakonom tudi zadolžen za prijavo začetka in konca dela tujca.

4.3 Dovoljenje za prebivanje

Poleg delovnega dovoljenja, si mora državljan tretje države urediti tudi dovoljenje za prebivanje v Republiki Sloveniji. Na tej točki pride velikokrat do napake s strani delavcev tretjih držav, saj so pogosto prepričani, da se dovoljenje za prebivanje uredi skupaj z delovnim dovoljenjem. Delovno dovoljenje je dovoljenje, ki omogoča tujcu zaposlitev v Republiki Sloveniji in ga izdaja Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, na drugi strani pa omogoča tujcu vstop in bivanje v državi dovoljenje za prebivanje, ki ga izdaja Upravna enota oziroma diplomatsko konzularno predstavništvo v tujini. Je pa delovno dovoljenje osnova za pridobivanje dovoljenja za prebivanje, ki se izdaja za enak čas. Če si delavec po tem takem ne uredi dovoljenja za prebivanje, se mu delovno dovoljenje lahko tudi odvzame oziroma razveljavi¹³. Enako se postopa v primeru, če delodajalec v predpisanem roku ne prijavi tujca v sistem socialnega zavarovanja.

V Republiki Sloveniji ločimo dve vrsti dovoljenj za prebivanje:

1. dovoljenje za začasno prebivanje,
2. dovoljenje za stalno prebivanje.

Prvo dovoljenje za začasno prebivanje v Republiki Sloveniji je dovoljenje za začasno prebivanje, ki se ga izda ob izpolnjevanju pogojev, določenih s tem zakonom za izdajo dovoljenja za začasno prebivanje. Prvo dovoljenje za začasno prebivanje v Republiki Sloveniji mora tujec pridobiti pred vstopom v državo. Prošnja za izdajo dovoljenja se vloži pri diplomatskem predstavništvu ali konzulatu Republike Slovenije v tujini ali pri pristojnem organu v Republiki Sloveniji (Ztuj-2-NPB3, 32. člen).

Drugo dovoljenje za stalno prebivanje se lahko izda tujcu, ki pet let neprekinjeno zakonito prebiva v Republiki Sloveniji na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje ali potrdila o vloženi prošnji za podaljšanje ali izdajo nadaljnjega dovoljenja za začasno prebivanje ali potrdila o vloženi prošnji za izdajo prvega dovoljenja za začasno prebivanje (Ztuj-2-NPB3, 52 člen).

---

¹³ Na tem mestu omenimo, da je Ekonomsko – socialni svet podprl osnutek zakona, ki prinaša enotno dovoljenje za prebivanje in delo ter enotno vstopno točko. Postopek za pridobitev dovoljenja bo en sam. Zakon naj bi predvidoma stopil v veljavo 15. septembra 2015.

- Prijava in odjava tujca

Prijava dela tujcev je obvezen pogoj in velja za vse tujce, ki se zaposlijo ali delajo v Republiki Sloveniji na podlagi določb tega zakona. Zavezanec za prijavo začetka dela tujca je vsakokratni delodajalec, ki s tujcem na novo sklepa delovno ali drugo pogodbeno razmerje, oziroma tuji delodajalec, ki svojega delavca napoti na delo v Slovenijo v skladu s tem zakonom, in tujec, ki se samozaposli (ZZDT, 29. člen).

Delodajalec je dolžan odjaviti delo tujca v primeru prekinitve delovnega ali pogodbenega razmerja s tujcem pred iztekom veljavnosti dovoljenja za zaposlitev ali dovoljenja za delo. Za odjavo dela tujca se šteje vrnitev dovoljenja za zaposlitev ali dovoljenja za delo v skladu s šestnajstim odstavkom 8. člena tega zakona. Zavod za zaposlovanje izda delodajalcu potrdilo o odjavi dela (ZZDT, 29. c člen).

4.4 Sporazum o zaposlovanju delavcev iz Bosne in Hercegovine v Republiki Sloveniji

S 1.3.2013 se je pričel izvajati Sporazum med Vlado Republike Slovenije in Svetom ministrov Bosne in Hercegovine o zaposlovanju državljanov Bosne in Hercegovine v Republiki Sloveniji ter Protokol o izvajanju Sporazuma (Uradni list RS, št. 92/2012), ki sta za našo državo zelo pomembna, saj večina delavcev iz tretjih držav prihaja prav iz Bosne in Hercegovine.

Sporazum določa pogoje in postopek zaposlovanja državljanov Bosne in Hercegovine ter pogoje in postopke za izdajo dovoljenja, ki omogoča zaposlitev delavcev iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji. V skladu z določbami Sporazuma je novo zaposlovanje delavcev iz Bosne in Hercegovine možno le s predhodnim sodelovanjem službe za zaposlovanje v Bosni in Hercegovini, ki na podlagi vložene potrebe po delavcih izbere ustrezne kandidate in jih posreduje delodajalcu za dokončni izbor. Izjemoma je v primeru strokovne zaposlitve (zaposlitev s polnim delovnim časom, za katero delavec migrant prejme plačilo v višini najmanj trikratnika minimalne plače v Republiki Sloveniji), možno posredovanje tudi za poimensko določenega kandidata, ki ne izpolnjuje pogoja predhodne prijave pri službi za zaposlovanje v Bosne in Hercegovine (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje).

3. člen Protokola o izvajanju Sporazuma med državama, govori o postopku izbire delavca migranta, ki se začne na pobudo delodajalca, ki pristojnemu nosilcu države zaposlitve prijavi prosto delovno mesto na obrazcu PD z oznako zaposlovanja po sporazumu. Delodajalec na

obrazcu PD označi, ali bo končno izbiro kandidata opravil na podlagi razgovora ali samo na podlagi poslanega predloga ustreznih kandidatov in potrebne dokumentacije.

Če letni obseg sprejema delavcev migrantov ni bil omejen oziroma kvota ni izpolnjena, pristojni nosilec države zaposlitve preveri, ali v evidenci ni ustreznih domačih državljanov oziroma z domačimi državljani izenačenih brezposelnih oseb, in preveri druge pogoje za novo zaposlitev v skladu z zakonom, ki ureja zaposlovanje in delo tujcev. O tem, ali so izpolnjeni zakonski pogoji, pristojni nosilec države zaposlitve v najkrajšem mogočem času obvesti delodajalca. Če so pogoji iz tega odstavka tega člena izpolnjeni, pristojni nosilec države zaposlitve pošlje po elektronski poti pristojnemu nosilcu države izvora izpolnjen obrazec Osnovni podatki o delodajalcu in prostem delovnem mestu (Protokol o izvajanju Sporazuma, 3. člen). Pristojni nosilec države izvora takoj po prejemu osnovne podatke po elektronski poti pošlje pristojnim javnim službam za zaposlovanje.

Pristojni nosilec države izvora v sodelovanju z javnimi službami za zaposlovanje organizira postopek oglaševanja in obveščanja, vabljenje in izbiro kandidatov za zaposlitev v državi zaposlitve. Pristojni nosilec države izvora v desetih delovnih dneh od dneva prejema osnovnih podatkov po elektronski poti pošlje delodajalcu in pristojnemu nosilcu države zaposlitve predlog ustreznih kandidatov in potrebno dokumentacijo. Če delodajalec označi, da želi z izbranimi kandidati opraviti razgovore, ga pristojni nosilec države izvora obenem tudi povabi k udeležbi na razgovorih v državi izvora (Protokol o izvajanju Sporazuma, 4. člen).

Dovoljenje se izda z veljavnostjo treh let in se izda na vlogo delodajalca (kot dovoljenje za zaposlitev), vendar ima delavec po prvem letu zaposlitve, ko mora biti delavec migrant zaposlen pri delodajalcu, ki je vložil vlogo za izdajo dovoljenja, oziroma pri njegovem pravnem nasledniku, prost dostop na trg dela (kot osebno delovno dovoljenje). Dovoljenje dobi delodajalec in po prihodu v Republike Slovenije tudi delavec migrant (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje).

4.5 Zakoni za državljanke tretjih držav

S problemom, ko stvari v praksi niso šle z roko v roki z napisanim, smo se v Sloveniji soočili leta 2010 z nepreglednim številom afer o delavcih tretjih držav, ki so v Slovenijo prišli zaradi upanja, da bodo lahko sebi in svojim družinam omogočili boljše življenje. Leto 2010 bi lahko označili za leto šoka, saj smo kljub številu zakonov in direktiv iz Evropske unije prišli do

spoznanja, da se v Republiki Sloveniji dogajajo krivice, se ne spoštujejo zakoni, se trguje z delavci kot s stvarmi, se krši človekove pravice ... Vendar to ni bil vrh vsega, vrh je bila gladovna stavka nekaterih državljanov tretjih držav, saj je naša država zatajila. Niso vedeli, kam in h komu se lahko obrnejo po pomoč. Na koncu so ti ljudje ostali brez večmesečnega plačila za svoje delo, brez vize, brez dostojanstva. Mnogi so se spustili v tožbo, vendar je bilo prepozno, ker je ponovno država zatajila. Zakaj? Tožbe so bile dobljene, vendar mnoga podjetja, ki so izgubila tožbo v primeru proti delavcem migrantom, jim plač ne bodo nikoli izplačala, saj ne obstajajo več. Zato se marsikdo sprašuje, kaj je bilo v preteklih letih sprejeto, odobreno s strani države in kakšne so možnosti, da se kaj takega ne bi ponovilo.

V obdobju med 29. majem in 31. decembrom je Državni zbor Republike Slovenije sprejel Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih, ki uvaja poenostavljene postopke za pridobitev dovoljenja za prebivanje in delo tujcev v Sloveniji. Zakon je stopil v veljavo 1.1.2015.

Kot pišejo na spletni strani Informacije za tujce, je med pomembnejšimi novostmi zakona zagotovo uvedba enotnega dovoljenja po načelu »vse na enem mestu«. Enotno dovoljenje je namenjeno vsem tujcem, ki bodo zaprosili za izdajo enotnega dovoljenja zaradi zaposlitve ali dela, pa tudi tistim, ki bodo zaprosili za enotno dovoljenje za opravljanje sezonskega dela, opravljanje dela kot samozaposlena oseba, za čezmejno opravljanje storitev kot napoteni delavec in kot dnevni delovni migrant. Načelo »vse na enem mestu« tujcu ali njegovemu delodajalcu omogoča, da vloži enotno vlogo za izdajo enotnega dovoljenja (za prebivanje in delo) na enem mestu, torej pri upravni enoti ali pri pristojnem diplomatskem predstavništvu oziroma konzulatu Republike Slovenije v tujini. Enotno dovoljenje izda pristojna upravna enota, ki mora v postopku po uradni dolžnosti pridobiti soglasje Zavoda RS za zaposlovanje. Enotno dovoljenje se lahko izda tujcu, ki ima veljavno potno listino, ustrezno zdravstveno zavarovanje, dovolj sredstev za preživljanje med prebivanjem v državi in ki mu Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje izda soglasje k izdaji enotnega dovoljenja, ki nadomešča izdajo delovnega dovoljenja. Enotno dovoljenje je samostojno biometrično dovoljenje za prebivanje, ki imetniku dovoljuje vstop, prebivanje in delo v Republiki Sloveniji. Pozitivna sprememba zakona je tudi enostavnejša pridobitev prvega dovoljenja za začasno prebivanje določenim kategorijam tujcev, ki že zakonito prebivajo v državi.

Osnutek zakona o zaposlovanju, samozaposlovanju in delu tujcev, ki ga najdemo na strani Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, je bil 20. 2. 2015 soglasno

potrjen s strani Ekonomsko-socialnega sveta, zakon pa naj bi vstopil v veljavo 1. septembra letos. Zakon predvideva lažji nadzor povezan z zastopniki, saj bo tujec lahko zaposlen le za poln delovni čas in najbolj pomembno – delodajalec ne bo imel možnosti izpisa delavca migranta iz zdravstvenega zavarovanja. Izpis iz zdravstvenega zavarovanja je bil v preteklih letih eden izmed največkrat uporabljenih prekrškov, če mu že ne bi rekli kaznivo dejanje. Delavci so mnogokrat izvedeli, da nimajo zdravstvenega zavarovanja nekaj mesecev oziroma v nekaterih primerih že nekaj let. Delodajalci so delavce migrante brez njihove vednosti odjavljali iz sistema zdravstvenega zavarovanja (Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2015).

Pomembna točka v predvidenem zakonu je tudi del o sezonskem delu. V prihodnje bo za sezonsko delo nova in tudi ločena vloga, saj zanj ni potrebno dovoljenje za prebivanje. Odgovore na temo sezonskega dela bo od sprejema zakona reševal zavod za zaposlovanje. Vse kršitve naj bi bile po novem kaznovane z višjimi globami. Na novo je določena tudi možnost zavoda za zaposlovanje, da v primeru suma zlorabe s strani tujca zavrne podajo soglasja k enotnemu dovoljenju oziroma k modri karti EU ali izdajo dovoljenja za sezonsko delo (Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti 2015).

5 STRUKTURA TUJIH DELAVCEV V REPUBLIKI SLOVENIJI

V Sloveniji prevladujejo delovne migracije s strani državljanov tretjih držav, te pa so predvsem z območja Balkana¹⁴, kar je delno seveda posledica naše skupne zgodovine ali, boljše rečeno, preteklega sobivanja v skupni državi SFRJ. Delavci z območja Balkana se odločajo za delo v Sloveniji zaradi bližine njihove države, že obstoječe socialnega omrežja, podobnosti jezika ter kulture in seveda zaradi boljšega plačila.

Vendar pa delavci z Balkana še zdaleč niso edini delavci migranti tretjih držav na območju Slovenije. Z globalizacijo in priključitvijo Republike Slovenije v Evropsko unijo smo postali privlačnejši tudi za preostali svet, torej danes lahko rečemo, da imamo v Sloveniji delavce iz vseh kontinentov sveta. Po tem, kar je znano, vemo, da je večina tujih delavcev v Republiki Sloveniji moškega spola, ima nižjo izobrazbo in opravlja slabše plačana dela.

---

¹⁴ V nalogi bom Balkan uporabljala za države, ki so bile del Republike Jugoslavije: Hrvaška, Srbija, Bosna in Hercegovina, Makedonija, Črna Gora in Kosovo.

Kot pravi Medvešek (2010), je prepoznavanje strukturnih značilnosti imigracijskih tokov in imigrantske populacije potrebno ter pomembno za načrtovanje učinkovite integracijske politike oziroma politik. Pravi, da je nadvse pomembno vedenje o izobrazbeni strukturi migrantov, držav in kontinentov iz katerih prihajajo ter ali so uspešni pri vključevanju na trg delovne sile.

V poglavju Struktura tujih delavcev tretjih držav¹⁵ bomo pregledali izdana in veljavna delovna dovoljenja, panoge v katerih se tuji delavci tretjih držav največ zaposlujejo, izobrazbeno strukturo, najpogostejše tretje države iz katerih delavci prihajajo in območja v Sloveniji, kjer so prijavljeni. Operirali bomo s podatki pridobljenimi s strani Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje.

Kot lahko vidimo v spodnji tabeli se je v preteklih letih precej spremenilo število veljavnih in izdanih delovnih dovoljenj. Regulacijo tujih delavcev smo poznali že prej, vse od leta 2004, ko se je za omejevanje zaposlovanja tujcev uporabljalo kvote, vendar se je največji oziroma najbolj občuten padec veljavnih in delovnih dovoljenj zgodil prav v letu 2011, ko so se veljavna in izdana delovna dovoljenja, lahko rečemo, prepolovila.

Tabela 5.1: Veljavna in delovna dovoljenja od leta 2010 do 2015 (januar in februar)

	2010	2011	2012	2013	2014	I-II 2015
Izdana delovna dovoljenja	40.688	27.010	20.519	21.033	17.457	2.638
Veljavna delovna dovoljenja	73.962	34.266	32.734	27.124	22.853	22.346

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2015).

Glavni razlog zmanjšanja števila delovnih dovoljenj je zagotovo novo sprejeti zakon v letu 2011, ki omejuje zaposlovanje tujih delavcev pri nas (Ztuj-2). Zakon dovoljuje zaposlovanje tujca, če se za isto delovno mesto ni prijavil noben slovenski državljan. Poleg tega lahko rečemo, da se je padec zgodil tudi zaradi takratne krize in vala stečajev v gradbeni panogi, ki je znana po zaposlovanju tujcev (večinoma državljanov BIH). Znižanje je lahko tudi posledica dejstva, da tuji delavci po dvajsetih mesecih dela, lahko pridobijo osebno delovno dovoljenje, ki jih izenači z domačimi delavci.

V letu 2015 na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje beležijo, da je bilo do konca februarja veljavnih dovoljenj 22.346:

¹⁵ Podrobnejša analiza strukture delavcev tretjih držav se nahaja v Prilogi B.

- 13.174 osebnih delovnih dovoljenj,
- 4.376 dovoljenj za zaposlitev,
- 2.355 dovoljenj za delo,
- 9 dovoljenj za izvajanje storitev brez delovnega dovoljenja,
- 2.432 dovoljenj na podlagi Sporazuma med republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino o zaposlovanju državljanov BIH v Republiki Sloveniji.

Izdanih je bilo 2.638 delovnih dovoljenj, od tega:

- 586 osebnih delovnih dovoljenj,
- 800 dovoljenj za zaposlitev,
- 344 dovoljenj za delo,
- 568 dovoljenj za izvajanje storitev brez delovnega dovoljenja,
- 340 dovoljenj na podlagi Sporazuma med republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino o zaposlovanju državljanov BIH v Republiki Sloveniji.

Delavci tretjih držav v veliki večini pri nas opravljajo težka oziroma fizična dela, ki so v veliki večini primerov tudi slabo plačana. Tak trend se iz preteklosti nadaljuje tudi danes. Malačič (2006) meni, da je struktura migrantov v Sloveniji glede na dejavnost povezana s strukturo slovenskega gospodarstva, za katero je značilna prevelika industrializiranost in, v primerjavi z drugimi razvitimi državami, prenizek delež storitvenih dejavnosti. Gradbeništvo, predelovalna dejavnost, promet in skladiščenje so v Sloveniji odvisni od migrantske delovne sile, medtem ko deleži migrantske delovne sile v ostalih dejavnostih nihajo glede na potrebe in ekonomsko situacijo.

Zavod Republike Slovenije za Zaposlovanje beleži, da je bilo v februarju 2015 največ veljavnih dovoljenj v panogi gradbeništva 12,8%, sledi predelovalna dejavnost 6,4%, promet in skladiščenje 7,7% in trgovina ter vzdrževanje in popravila motornih vozil 3,6%. Skupaj je bilo 22.346 veljavnih dovoljenj za delo.

Če pogledamo izdana delovna dovoljenja za zaposlitev tujcev po dejavnostih, ki jih opravljajo, v prvih dveh mesecih 2015, vidimo, da je najbolj zastopana dejavnost tujih delavcev še vedno gradbeništvo, sledita pa mu promet in skladiščenje:

- 705 ni podatka o dejavnosti,
- 418 gradbeništvo,
- 293 promet in skladiščenje,

- 280 kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti,
- 238 predelovalna dejavnost,
- 172 raznovrstne poslovne dejavnosti,
- 168 gostinstvo,
- 111 trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil,
- 72 strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti.

V pregledu izobrazbene strukture tujih delavcev zadnjih petih let, je velika večina manj izobraženih. Malačič (2006) utemeljuje nizko izobrazbeno strukturo migrantov, ki se priseljujejo v Slovenijo, kot posledico strukture in potreb slovenskega gospodarstva, za katerega je značilen zapoznel razvoj storitvenih dejavnosti. Tako kot v Slovenijo se tudi v Evropsko unijo priseljujejo večinoma manj izobraženi migranti, kar je odraz nekdanjega povpraševanja po manj kvalificirani delovni sili v industrijskih sektorjih (Employment in Europe 2014).

Če pogledamo tuje delavce z že veljavnim delovnim dovoljenjem pa vidimo, da prevladajo nižje in srednje poklicno izobraženi, kar 52,1%, sledijo pa jim tuji delavci z osnovno šolo ali manj 29,3%. Zaključeno peto stopnjo izobrazbe ima 11,8%, zaključeno visokošolsko izobraževanje prve, druge in tretje stopnje pa ima 6,8% tujih delavcev z veljavnim delovnim dovoljenjem.

Podatki Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije o izdanih dovoljenjih za zaposlitev tujcev po njihovi izobrazbi za leto 2015 nam kažejo, da ima največji delež tujih delavcev osnovno šolsko izobrazbo ali manj, sledi nižje, srednja poklicna izobrazba – skupaj 2.241. Tujih delavcev s srednjo tehnično strokovno oziroma splošnim izobraževanjem in visokošolskim izobraževanjem je občutno nižje – skupaj 397. Na tem mestu lahko potrdimo, da je trend nižje izobraženih tujih delavcev še vedno prisoten. Prav tako lahko ta podatek navežemo z zgoraj najbolj zastopanimi dejavnostmi, ki jih tuji delavci opravljajo pri nas.

Največ veljavnih in izdanih delovnih dovoljenj v Republiki Sloveniji imajo državljani Bosne in Hercegovine, ti so kar nekajkrat številnejši od ostalih delavcev z Balkana, katerih pa je v primerjavi z ostalimi delavci tretjih držav veliko. To, da pri nas prevladujejo delavci migranti z območja Balkana je posledica skupne zgodovine, bližine ozemlja, podobnosti jezika in kulture. Podatki Zavoda za zaposlovanje Republike Slovenije nazorno kažejo, da je največ veljavnih dovoljenj v lasti državljanov Bosne in Hercegovine, točno 10.363 od 22.346

delavcev, ki prihajajo iz območja Balkana. Bosni in Hercegovini sledijo sledi Hrvaška s 3542, Srbija 2881, Kosovo 1990, Makedonija s 1184 in Črna Gora 83.

Prav tako je bilo v prvih dveh mesecih 2015 največ izdanih dovoljenj za delo državljanom Bosne in Hercegovine, kar 855. Državljeni Bosne in Hercegovine so večinoma prejeli dovoljenje za delo preko Sporazuma med Republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino o zaposlovanju državljanov Bosne in Hercegovine v Republiki Sloveniji, ter osebno delovno dovoljenje. Sledijo državljani Hrvaške in Srbije, ki so jim v veliki večini bila izdana dovoljenja za zaposlitev in za izvajanje storitev brez delovnega dovoljenja. Z območja Balkana je bilo izdanih najmanj dovoljenj za delo državljanom Kosova, Makedonije in Črne Gore. Vse skupaj je bilo za območje Balkana izdanih 2.276 dovoljenj za delo.

V preteklih petih letih so bile tri najbolj številčno zastopane tretje države, ki niso iz območja Balkana Ruska federacija, Ukrajina in Kitajska. Trenutno je v Republiki Sloveniji 2.303 tujih delavcev tretjih držav z veljavnim delovnim dokumentom, ki niso člani Evropske unije in niso z območja Balkana, z veljavnim delovnim dovoljenjem. Največ tujih delavcev te kategorije, kot smo že povedali je iz Ruske federacije 41,7%, Ukrajine 19,9%, Kitajske 11,7%, sledita Tajska in Indija s približno vsaka 2,8%.

V letu 2015 je bilo do februarja, izdanih 362 delovnih dovoljenj državljanom, ki niso člani Evropske unije in niso z območja Balkana. Največ izdanih dovoljenj za delo je bilo odobrenih državljanom Ruske Federacije, Združenih držav Amerike, Ukrajine in Kitajske. Tem državljanom je bilo največkrat izdano dovoljenje za delo in dovoljenje za zaposlitev. Najmanj delovnih dovoljenj so prejeli državljani Belorusije, Turčije in Dominikanske Republike.

Značilno za migrante je, da se naseljujejo in zaposlujejo v večjih mestih, v gospodarsko bolj razvitih regijah, kjer je možnost zaposlitve večja. Velik pomen pri izbiri kraja naselitve je po Medveškovi (2010) tudi obstoj migrantske skupnosti oziroma razvejano socialno omrežje v nekem kraju, kar pomembno olajša njihovo vključevanje v družbo. Tretji dejavnik, ki tudi vpliva na izbiro kraja naselitve, pa je stroškovna ugodna možnost ureditve stanovanjskega vprašanja (Medvešek 2010).

Tujim delavcem je bilo letos v območni službi Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje v Ljubljani izdanih največ delovnih dovoljenj, kar 1.165, kar je mnogo več od območne službe na Ptuj, ki sledi območni službi v Ljubljani z več kot pol manj izdanimi dovoljenji (438). Sledita Celje in Maribor. Območna služba z najmanj izdanih dovoljenj je Trbovlje. Glede na

območno službo, ki izda delovna dovoljenja, lahko predvidevamo, kje so delavci tuji nastanjeni oziroma, kje prebivajo in opravljajo svoje delo.

Po podatkih Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje je bilo do februarja 2015 največ veljavnih delovnih dovoljenj v Ljubljani, kar 14.834. V Mariboru je bilo do februarja 1.106 veljavnih delovnih dovoljenj, sledi Celje s 863 veljavnimi dovoljenji. Najmanj veljavnih delovnih dovoljenj je bilo v Trbovlju 120.

6 PROBLEMI DELAVCEV MIGRANTOV

Veliko tujih delavcev, ki pridejo z namenom dela v Slovenijo, ne pozna postopkov, ki jih naša država zahteva za prebivanje in delo. Tuji delavec iz Bosne in Hercegovine (Ručman in Frangež 2014):

»... Takrat, ko prideš noter. Ne poznaš. Ne znajdeš se. Ne poznaš jezika. Pa, kako bi rekel, pa nimaš cajta. Če delaš vsak dan po deset ur. Pa ne, ti si dvanajst ur v bistvu vezan. Delaš eno uro prej, prideš nazaj ob 7.00. Pa si čist zmatran.«

Velikokrat ti ljudje ne vedo kam naj se obrnejo oziroma kje naj začnejo, kaj vse potrebujejo, da bodo postopki veljavni in opravljeni v določenem roku. V preteklosti so bili ti delavci odvisni od svojih delodajalcev, ki so z njimi namesto njih opravljali postopke, vendar se je velikokrat tudi izkazalo, da postopki niso bili izpeljani, da je delavec tukaj prebival nelegalno brez rezidenčnega dovoljenja, brez pogodbe, zdravstvenega in socialnega zavarovanja.

6.1 Primeri problemov z državno institucijo

Prvi problem, s katerim se tuji delavci srečajo v postopku za prebivanje v Republiki Sloveniji, je Oddelek za tujce. Veliko tujih delavcev se tukaj sreča s problemom nepoznavanja slovenskega jezika, saj se skladno z 62. členom Zakona o splošnem upravnem postopku, vsak upravni postopek vodi v slovenskem jeziku. O problemu tujcev z Oddelkom za tujce je bila opravljena raziskava s strani Inštituta za narodnostna vprašanja, ki je bila objavljena v knjigi *Državljan tretjih držav ali tretjerazredni državljani?*. V raziskavi se tako migranti kot uslužbenci na Oddelku za tujce strinjajo, da je velik problem jezik.

Izjava uslužbenca na okencu oddelka lepo ponazarja problem jezika in odnos uslužbencev do tujcev:

»So takšni, ki pridejo za dovoljenje za stalno bivanje. Niti slovensko ne spregovori. Od tebe pričakuje, da se pogovarjaš v njegovem jeziku. In se dela norega, da ne razume. Na koncu je pa še nesramen«.

Ali pa drugi:

«... Včasih moraš reči passport ali putovnica. Trudimo se, da govorimo v slovenskem jeziku bolj počasi, v bolj preprostih besedah. Saj vidiš, da stranka ne razume«.

Drugi problem, ki se tudi navezuje na Oddelek za tujce je še bolj kritičen od prvega, saj gre za to, da uslužbenci ne želijo podajati preveč informacij tujcem.

Uslužbenec Oddelka za tujce:

»Dejansko v tem postopku tisti, ki odloča o sprejemu v državljanstvo, strankam ne sme dati informacije, kako do tega priti v takem pomenu, kot si stranke to želijo, ker potem on v tem postopku odloča in ne more potem stranki vseh napotkov dati že na začetku, potem pa stranka želi preveč«.

Zaradi teh dveh problemov so v preteklosti velikokrat odšli z tujimi delavci delodajalci kot spremljevalci na Oddelek za tujce, pa vendar je prihajalo do problemov, kot pravi uslužbenka Oddelka za tujce:

»... on misli, da ko dobi delovno dovoljenje, da je to to in on ne rabi več kaj. In potem sploh ne vedo, da morajo priti tudi na upravno enoto in da se tukaj dobi nalepka in potem zamudijo roke«.

Kot lahko vidimo, je velik problem, da že ob prvem stiku z našo državo tuji delavci ne pridobijo dovolj informacij oziroma jim jih nočejo podati, jih ne razumejo, lahko bi rekli, da je komunikacija nemogoča in da mora biti vpletena vedno tudi tretja oseba. Ta oseba je lahko sorodnik, prijatelj vendar če te možnosti tuji delavec nima, mora plačati tolmača, ki si ga pa vsak ne more privoščiti. Zaradi takšnega stanja je Slovenska filantropija želela postaviti na oddelku info točko, kjer bi bil prisoten prostovoljec. Ta bi pomagal pri izpolnjevanju obrazcev, pomagal pri komunikaciji tujec – uslužbenec in nasploh nudil pomoč z dokumenti. Slovenska filantropija je prosila Oddelek za tujce za mizo in stol, vendar so dobili odgovor, da jim ne morejo dati mize, ker je nimajo. Takoj so tudi pokazali, da Filantropije ne želijo tam. Tako sedaj Slovenska filantropija pošilja prostovoljce s tujci, ki zaprosijo za takšno pomoč na Slovenski filantropiji (Priloga Č).

Problem se pojavlja tudi zaradi neučinkovitosti drugih pristojnih institucij, kot je inšpektorat za delo. Zveza svobodnih sindikatov Slovenije je v *Listi zahtev in predlogov za izboljšanje situacije delavcev migrantov* izpostavilo Inšpektorat za delo kot organ, na katerega se delavci najprej obrnejo, in bi naj predstavljal obrambo pred nepravilnostmi. Njihove ugotovitve in zahteve so bile, da je zaposlenih na inšpektoratu premalo in da so njihova pooblastila zlasti v primeru finančne nediscipline prešibka. Velik problem sindikati vidijo tudi v napovedovanju inšpekcijskega nadzora, zaradi česar pogosto ne zaznajo ključnih kršitev, ki so jim podvrženi delavci migranti, saj delodajalci od obiska inšpektorja listinsko uredijo vse na način, da kršitev ni mogoče ugotoviti. Delo in učinkovitost inšpektoratov je tudi motena zaradi ne sodelovanja med njimi. Sindikati ugotavljajo, da različni inšpektorji ne ukrepajo, ko pri nadzoru naletijo na kršitve predpisov, ki niso v njihovi neposredni pristojnosti. Pričanje tujega delavca (Vesev 2015):

»Leta 2011 mi delodajalec ni plačeval osnovnega zdravstvenega zavarovanja. Pritožil sem se na inšpektorat za delo, kjer mi je inšpektor rekel, da mi ne more pomagati, ker je gradbeništvo kaos. Inšpektor je rekel, da mi samo sodišče lahko pomaga.«

Na Slovenski filantropiji opozarjajo, da poznajo primere, ko je bilo določeno podjetje večkrat prijavljeno, vendar pa inšpekcijskega nadzora tam ni bilo (Priloga Č).

6.2 Primeri problemov z delodajalcem

Če začnemo na začetku, se velikokrat prvo kršenje delavskih pravic pojavi že pri podpisu pogodbe. To, da tuji delavci še dandanes poleg pogodbe podpišejo tudi prazen list, ne bi smelo biti nekaj povsem normalnega, pa je. Delavci podpisujejo prazne liste, saj jim delodajalci grozijo z odpovedjo. Poleg praznega lista pa imajo tuji delavci težave s plačilnimi listami, za katere delavci verjamejo, da so originalne. Vendar na teh plačilnih listah lahko zasledimo tudi postavke, kot so najem orodja, opreme, sobe, celo davka na recesijo, ki je znašal 8% (Priloga Č).

Aleš Bučar Ručman in Danijela Frangež v Zaključnem poročilu raziskave: Analiza trgovine z ljudmi z namenom izkoriščanja delovne sile, trgovine z otroki, prisilnega beračenja in izvrševanja kaznivih dejanj, govorita o izsiljevanju s statusi, ki je še prevečkrat uporabljeno za podreditev delavcev. Delodajalci so videli možnost v že obstoječi zakonodaji, saj ta pravi, da je delavec dve leti vezan oziroma neprekinjeno zaposlen pri istem delodajalcu. Odpoved delovnega razmerja bi pomenila, da se tuji delavec vrne na začetek, na iskanje novega

delodajalca, na novi dve leti, saj brez delodajalca delavcu preneha dovoljenje za začasno prebivanje, v določenih primerih tudi deportacija. Ker pa izkoriščevalskim delodajalcem dve leti kontrole in nadvlade nad tujimi delavci ni dovolj, so se domislili, kako podaljšati oziroma zavleči agonijo, strah, nestabilnost teh migrantskih delavcev.

Ker je nujni pogoj za pridobitev osebnega delovnega dovoljenja dvoletna neprekinjena naveza z delodajalcem, so mnogi od njih pričeli z razporejanjem delavcev med različnimi delodajalci, ki so bili med sabo kapitalsko ali kako drugače povezani. Delavci so sicer opravljali isto delo, vendar je s strani državne zakonodaje in birokracije šlo za različne delodajalce. Pogodbe so delavci dobili v podpis na delovnem mestu in so jih morali nemudoma podpisati, brez vednosti kaj podpisujejo (Mozetič 2009).

Za raziskavo Ručmana in Frangeževe je povedal član skupine Nevidni delavci sveta:

»... Sam delodajalcem je bilo v interesu, da oni tega ne dosežejo. In k je recimo 2 meseca pred iztek ... rokom ni bil več delavec Ebe ampak je bil delavec SCT – ja. In njemu spet na novo začne 2 letno pa ta rok. In pol so pa skoz to delal, ne. Nekateri delavci so vedel, drugi pa ne. Šele pol k so rabl kakšna potrdila, so zvedel, da ne dela pri Ebi, ampak da dela pri SCT-ju. Zdaj pa, pol pa čez 19 mescov, 20 mescov spet hoče neko potrdilo. Že ve, da ni več recimo SCT visokogradnje, ampak je SCT nizkogradje.«

Velik problem, ki ga država poskuša zamejiti, je odjavljanje tujih delavcev iz sistema zdravstvenega zavarovanja brez njihove vednosti. Delodajalci so si s takšnim početjem podaljšali obdobje izkoriščanja, si zmanjšali stroške, oškodovali delavce in državo. Izjava sindikata (Ručman in Frangež 2014):

»Nezakonite odjave iz zdravstvenega zavarovanja, enostavno da bodisi da se ponaredi, bodisi da se že ob sklenitvi pogodbe podpiše že v naprej ali bianko papir ali bianko sporazum, ki ga potem izkoristi delodajalec, takrat ko želi odjaviti delavca, torej izkoristi ta sporazum ...«

Poleg odjavljanja iz zdravstvenega zavarovanja, je velik problem neplačevanje nadomestila za plačo za čas odsotnosti z dela zaradi bolezni ali pa poškodbe pri delu. Velikokrat se tudi zgodi, da delavec poškodbe ne prijavi, ne gre k zdravniku. To pa privede do tega, da so delavci kljub bolezni, poškodbi še naprej prisiljeni delati. V nekaterih primerih, večinoma ko gre za težje poškodbe in delavce iz nam bližnjih držav, pa delodajalci uporabijo svoja »reševalna vozila« in jih odpeljejo v domač kraj, razlaga sindikat (Ručman in Frangež 2014):

»Imamo celo njihove reševalce, ki poškodovane delavce dajo v avto in odpeljejo. Ni prijave nesreče pri delu, ni oskrbe zdravniške/.../ Po domače rečeno rešilc v lastni režiji.«

V Sloveniji smo še nekaj let nazaj poslušali o težkih razmerah v samskih domovih, gledali televizijske prispevke, brali raziskave o nehumanih pogojih, v katerih živijo delavci migranti, pa vendar se še danes najdejo take ali še hujše slike realnosti bivanjskih razmer migrantskih delavcev. Danes organizacije opozarjajo na vedno večjo bedo prevoznikov oziroma na voznike tovornjakov, ti spijo oziroma, bolje rečeno živijo v tovornjakih. Sindikat (Ručman in Frangež 2014):

»Al pa šoferji, ki sploh samo živijo v svojem kamijonu. Pa perejo perilo na bencinskih postajališčih, pa sušijo na vejah/.../Oni živijo 30 al pa celo več 50 dni živijo v tovornjaku.«

Razkritje razmer v samskih domovih 2010 je povzročilo, da so danes ti domovi bolj prazni kot polni. Delodajalci so se domislili, kako bi bolje nadzorovali delavce, danes delavci živijo v tako imenovanih varnih hišah, ki pa so zasebna last delodajalca. Delavci imajo v hiši varnostnika, ki skrbi za to, da nihče ne pride v stik z delavci in da ko zapustijo hišo gredo naravnost v kombi, ki jih odpelje do delovišča. Ti delavci nimajo možnosti komunikacije in pritožbe (Priloga Č).

Problem delavcev migrantov, ki je najbolj znan vsem, pa je ne izplačevanje plač oziroma plačilna nedisciplina. Pred neplačilom delodajalce ščitijo nova in nova podjetja, ki jih ustanovljajo, hčerinska podjetja, katerih namen je vzpostavitev obvodov za izogibanje dolgovom prvega, drugega, tretjega itn. podjetja. Vsako podjetje gre seveda po nekaj mesecih v stečaj ali pa je preneseno na likvidatorje, ki so ponavadi tuji državljani. Taka praksa se je še okrepila po propadu velikih gradbenih podjetij. Pričanje tujega delavca (Ručman in Frangež 2014):

» Imaj jih, koji delajo za Slovenska podjetja, ovaj neki su plačani /.../ Neki ne dobijo sploh plače. 2, 3 mesece dobijo plačo in posle se firma izgubi /.../ Naslov, stik izgubi, številka telefona. Nič nima. Nestane. Propade u zemle. E to je kriva država. In delavec pride tu na sindikat, inšpektorate, na sodišče /.../ I spet ga pustu na svobodu in on otvori na drugo ime firmo. Spet najde štavilo delavcev. Spet gor. Isto naredi.«

Zastopnik migrantskih delavcev v prevozništvu, Boris Perš, pojasnjuje (Aščić 2015), da delavcem enostavno plačujejo po želji, v bistvu kakor se komu zljubi. Za Finance je pričal delavec (Lončar 2013):

»Dve leti in pol sem moral za njega delati na črno. Delal sem zanj, a prijavil me je v nekem drugem podjetju /.../. Pred 30 delavci nam je dejal, da nam za prispevke dolguje med 80.000 in 90.000 evrov ter da nam tega ne namerava poplačati.«

Poleg vseh ostalih kršitev in nepravilnosti so tuji delavci tretjih držav tudi večkrat izpostavljeni fizičnemu nasilju, pričajo delavci. Problem pri fizičnem nasilju je, da si ga delavci le redko upajo prijaviti, saj verjamejo grožnjam svojih delodajalcev. Delavec, ki je bil priča fizičnemu nasilju pove (Lončar 2013):

»(Delodajalec) je skozi turistične vize pripeljal Rome. Vsak dan jih je pretepal in psoval. V srcu Slovenije je naredil dve veliki taborišči, enega na Škofljici, drugega pa na Lavrici. Tukaj so ljudi veliko preteпали in jim kradli. Tudi sam sem bil deležen nasilja s strani delodajalca, pretepel me je pred mojim bratom.«

Še en primer fizičnega nasilja, ki je prišel v letošnjem aprilu v medije, je primer tujega delavca tretje države, ki ni želel podpisati sporazumne odpovedi. Delodajalec je postal nasilen, začel žaliti delavca, kričati, nato ga je zgrabil za prsi in ramena ter ga vrgel v zid. Delavec se je udaril v glavo in nato padel po tleh. Delavec je pomoč poiskal na urgenci, kjer so ugotovili poškodbe glave in hrbta. Poleg fizičnega napada je bil deležen tudi groženj, da je on (delodajalec) vpliven človek, ima veliko denarja on (delavec) pa ni vreden nič. Delodajalec je delavcu zabrusil, da ga lahko prijavi, ampak da ne bo učinka, saj ima povsod veze (Aščič 2015).

Zadnji problem, ki se zadnje čase zelo pogosto pojavlja v medijih, razpravah so zagotovo napoteni delavci. To so delavci, ki delajo za slovenska podjetja v tujini in so jim osnovne delavske pravice neprestano kršene. Zadnji tak primer napotениh delavcev v tujino se je zgodil letos v Nemčiji. Slovensko podjetje Pejgrad & Partnerji je pri projektu podizvajalec nemškega podjetja Logic Bau, ta pa podizvajalec nemške družbe Leitner. Slednja je bila glavni izvajalec tudi pri projektu, v katerem je bilo prav tako opeharjenih več delavcev, ki jih je v Nemčijo napotilo slovensko pod izvajalsko podjetje Birogradnje. Lukić opozarja, da tem delavcem delodajalec dolguje 8378 delovnih ur. Velik problem napotitev se kaže tudi pri izdaji obrazca A1¹⁶, ki ga lahko dobi vsak, kot opozarja Lukić (Delo 2015, 7. maj):

---

¹⁶ Podrobneje v nadaljevanju.

»Če bi bili ti, ki izdajajo te obrazce, danes v Nemčiji, bi videli, kakšne so posledice tega 'divjega zahoda' na področju izdajanja obrazcev. Posledice so delodajalci, ki ne izplačujejo delavcev oz. jim dajejo postavko, ki je zagotovo pod nemško. Da ne govorimo o prispevkih,«

7 MI SMO TU ZA VAS

Migranti v postopku urejanja dokumentov, iskanju zaposlitve, nastanitve in pri kršitvah na delovnem mestu velikokrat naletijo na težave, povezane z nerazumevanjem. Nema lokrat zaradi jezika, drugič zaradi neinformiranosti. V preteklosti smo lahko v medijih večkrat brali, da so se delavci migranti znašli v položaju, ko niso imeli urejenega statusa v Sloveniji, niso prejeli plačila za opravljeno delo, so bili ilegalno pripeljani, niso imeli urejenega zavarovanja, pa tega niso vedeli. Širša javnost se je seznanila s temi primeri v času propada gradbenega imperija v Sloveniji leta 2010, ko so v medije prišla razna pričanja o bivanjskih razmerah, neplačilih, neurejenih statusih delavcev migrantov. Te zgodbe je javnost močno obsodila in stvari so se uredile. Pa so se res?

7.1 Slovenska filantropija

Delavci migranti, ki pridejo v Slovenijo z upanjem na boljši jutri, so še vedno v mnogih primerih žrtve prevare, kaznivega dejanja, nekateri so celo del trgovine z ljudmi, opozarja Slovenska filantropija. Organizacija Slovenska filantropija, ki je na vrhuncu krize v gradbeništvu leta 2010 bila v stiku z delavci migranti in jim nudila pomoč, še danes stoji za njimi, opozarja na nepravilnosti slovenskih podjetij, na neporavnane račune, opeharjenim delavcem nudi podporo, pomoč in informiranje.

Slovenska filantropija je združenje za promocijo prostovoljstva, je humanitarna organizacija, ki je pričela z delovanjem leta 1992. Usmerjeni so v dvig kvalitete bivanja v skupnosti ter v zagovorništvo socialno šibkejših. Najpomembnejša dejavnost je promocija prostovoljstva, saj menijo, da s prostovoljstvom vsi prispevamo k boljši in bolj strpni družbi, ki temelji na spoštovanju vseh, ne glede na osebne in življenjske okoliščine. Vrednote, ki jih zagovarjajo, so solidarnost, spoštovanje soljudi in narave, strpnost, enakopravnost in enake možnosti za vse. Njihovo prepričanje temelji na tem, da smo za življenje v skupnosti odgovorni vsi. Želijo si, da bi se vsi tega zavedali, zato so svoje delo usmerili v informiranje, zagovorništvo in povezovanje (Slovenska filantropija – Migracije).

Del Slovenske filantropije je Program Migracije. Program Migracije je bil ustanovljen leta 1994 kot odziv na nestabilno in vojno stanje na območju nekdanje Jugoslavije. Začeli so z aktivnostmi, ki so v začetku bile namenjene predvsem beguncem, ki so v Slovenijo prišli iz Hrvaške, Bosne in Hercegovine ter kasneje Kosova. Njihove prve dejavnosti so bile učenje slovenskega jezika, psihosocialna pomoč, podpiranje in organiziranje izobraževanja beguncev, skupine za samopomoč in vključevanje prostovoljcev (Slovenska filantropija – Migracije).

Z letom 2010 je prišlo do ugašanja velikih, a nelikvidnih gradbenih podjetij, kot so Vegrad, SCT, Gradis, CPM in posledica tega je bila velika brezposelnost ljudi, ki so delali v tej dejavnosti. Velika večina teh ljudi je ostala brez osnovnih življenjskih sredstev, nekaj mesečnih plač in dostojanstva. Delavci, ki so delali za ta podjetja, so bili po večini delavci migranti iz območja bivše Jugoslavije. Zaradi velikega števila kršitev, zmede in neurejenosti situacije se je Slovenska filantropija ob koncu 2010 odločila za bolj osebni pristop in se začela posvečati bolj individualnim težavam delavcev. Na prvih srečanjih, ki so se vršili v samskih domovih, so jih delavci migranti poučili o najbolj pogostih kršitvah, ki so takrat bile večmesečno ne izplačevanje osebnih dohodkov, plačevanje na obroke in na roke brez plačilnih list, neplačevanje nadur, regresa, socialnih prispevkov, pritiski in grožnje z odpovedjo. Delavci so povedali, da je higiena v samskih domovih na zelo nizkem nivoju, kar je tudi delno posledica prenatrpanih sob (MMC RTV SLO 2011, 27. marec). Od tega trenutka naprej so v Slovenski filantropiji redno v stiku z delavci iz tujine, jim nudijo podporo, informacije in vse kar bi lahko izboljšalo njihovo življenjsko situacijo.

Danes Slovenska filantropija izvaja veliko različnih programov znotraj Programa Migracij. Kot so nam povedali v pogovoru, na Slovenski filantropiji izvajajo program skrbništva za otroke brez spremstva, organizirajo učenje slovenskega jezika, nudijo učno pomoč, družabne aktivnosti, ki so pomembne za socializacijo migrantov, pomagajo pri integraciji migrantov in njihovi vključitvi v družbo in kulturo, ki jim je tuja. Pomagajo tudi s finančni sredstvi, še posebej mladoletnim brez spremstva in drugim ranljivim migrantom. Njihovo delo še vedno, tako kot na samem začetku, temelji na delu prostovoljcev, ki jih pred začetkom dela ustrezno izobrazijo in uvedejo v aktivnosti, ki jih pripravljajo za migrante (Priloga Č).

Druga bolj pomembna dejavnost Slovenske filantropije je informiranje javnosti, ozaveščanje preko okroglih miz in drugih javnih dogodkih. Resno se zavzemajo za ustrezno zakonodajo in prakso na področju migracij v Sloveniji. Vlogo imajo tudi v različnih strokovnih telesih, kot

so svet za integracijo tujcev, delovna skupina za boj proti trgovini z ljudmi, delovna skupina za problematiko mladoletnih brez spremstva, delovna skupina za pripravo strategije za vključevanje priseljencev v izobraževanje odraslih, so tudi del oziroma sodelujejo v Programu za otroke brez spremstva v Evropi in Evropskem integracijskem forumu (Priloga Č).

Slovenska filantropija se prav tako zavzema za medkulturni dialog, samoorganizacijo in možnost politične participacije migrantov ter za njihovo sodelovanje in povezovanje različnih akterjev, ki delujejo na področju migracij v Sloveniji. Aktivni so tudi pri raziskavah o migracijah in migrantih v Sloveniji (Slovenska filantropija – Program Migracije).

Slovenska filantropija je leta 2013 v svoje programe vključila 534 direktnih uporabnikov, migrantov različnih statusov. Od tega 248 prosilcev za azil, 34 beguncev, 8 migrantov brez statusa oziroma nedokumentiranih migrantov in 248 tujcev s statusom začasnega ali stalnega prebivanja. Pomemben podatek, ki smo ga pridobili na pogovori pri Slovenski filantropiji, je o svetovanju delavcem migrantov, ki jih je bilo tistega leta približno 1000, 1600 jih je bilo deležnih osnovnega informiranja. Večino tega dela so opravili prostovoljci, ki so bili leta 2013 vključeni v program, bilo jih je 92.

7.2 Info točka za tujce

Birokracija, postopki, zavodi, obrazci, uradi. Nihče se ne želi ukvarjati z birokracijo, vsi jo imamo za nepotrebno, dolgotrajno, povezujejo jo s celodnevnim obhodom mestnih uradov in tratenjem časa. Velikokrat imamo sami težave pri urejanju določenih dokumentov, razumevanjem postopkov in velikokrat se nam zgodi, da se počutimo izgubljene v obrazcih, zaradi katerih se sprašujemo, če sploh govorimo jezik države, v kateri živimo že od rojstva. Mislim, da se skoraj vsak državljani prepozna v tem. Torej, če si predstavljam nekoga iz druge, tuje države, ki ne govori jezika, ne pozna postopkov, mesta, v tej situaciji ...

Tuji delavci, ki prihajajo k nam v Slovenijo, so velikokrat nepoučeni in niso dobro informirani, še posebej če imajo tukaj že zagotovljeno delo in tako predvidevajo, da bo delodajalec uredil vse potrebno za njihovo legalno bivanje in delo v Republiki Sloveniji. Moramo se zavedati, da nižje izobraženi delavci, teh je pri nas največ (Priloga B), ne uporabljajo interneta in se ne znajo informirati na ta način. Pomanjkanje najbolj osnovnih informacij pa predstavlja hud problem, saj neupoštevanje rokov in nepravilno izpolnjeni obrazci lahko pripeljejo do najhujšega, in to je izguba delovne vize ter deportacija. Zelo hitro in tudi pogosto se zgodi, da se delavcu migrantu ne prizna izobrazbe, saj zamudi zakonsko

določene roke, pravzaprav misli, da je njegov certifikat dovolj pa ni, poudarjajo na Info točki za tujce.

Na dan odprtja, 31. 5. 2010, Info točke za tujce je takratni minister za delo, družino in socialne zadeve Ivan Svetlik za časnik Finance povedal, da je Slovenija dežela migracij, ki ima več priseljevanja kot odseljevanja, in bo tako tudi ostalo zaradi posebnih pogojev. Dejal je, da potrebujemo tuje delavce in da smo dolžni, da jim zagotavljamo primerljive pogoje dela, zaposlovanja in bivanja tako kot domačim delavcem. Po njegovih besedah so zlasti krizne razmere povzročile, da je prihajalo do zlorab instituta migracij. Omenil je tudi zlorabe delodajalcev, ki so tuje delavce izpostavljali neustreznim okoliščinam in pritiskom. Opozoril je, da Info točka za tujce mora pomagati, da se te razmere uredijo.

Info točka za tujce je nastala v okviru Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje, Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve in Evropskega socialnega sklada in sodi v okvir projekta Spodbujanje zaposljivosti, izobraževanja in socialnega vključevanja delavcev migrantov in njihovih družin. Nastala je z namenom, da bi migrantom, ki ne prihajajo iz Evropske unije in spadajo v ranljivo družbeno skupino, pomagali skozi birokratski aparat in spodbudili integracijo. Z ustanovitvijo Info točke za tujce, naj bi tujci dobili vse potrebne informacije, nasvete, pomoč pri izpolnjevanju obrazcev, urejanju dokumentacije, razumevanju postopkov ... Namen pa naj bi bil povečati enakost možnosti za zaposlitve delavcev migrantov, izboljševati njihovo socialno vključenost in ekonomsko neodvisnost, zmanjšati socialni dumping in kršitev pravic delavcev (Aktualni projekti Zavoda 2014, 30. junij). Glavna ciljna skupina Info točke za tujce so delavci in državljani tretjih držav, seveda pa je Info točka za tujce odprta tudi migrantom iz Evropske unije.

Na uradni strani Zavoda RS za zaposlovanje najdemo namen, cilje Info točke za tujce (Aktualni projekti Zavoda 2014, 30. junij) ter njihove ključne aktivnosti za doseganje teh ciljev. Kot prvo navajajo, da je treba zaposliti in usposobiti svetovalce in informatorje za vzpostavitev in delovanje Info točke za tujce v Ljubljani, ter da je treba vzpostaviti mobilno enoto, ki bo pokrivala ostalo Slovenijo. Kot zelo pomembno navajajo pripravo večjezične strani za migrante in tisk večjezičnih zloženk, kot so:

- Prvi koraki po vstopu v Slovenijo,
- Kako se zaposliti?,
- Možnost za samozaposlitev in podjetništvo v Sloveniji.

Njihova naloga naj bi tudi bila predstavitev in promocija ponudbe izobraževalnih programov, storitev in ukrepov vladnih in nevladnih ustanov namenjenih lažjemu vključevanju na slovenski trg dela.

Če se vrnemo na aktivnosti za doseg ciljev iz strani Zavoda RS za zaposlovanje za Info točko za tujce, je pomembna organizacija izobraževanja z namenom zagotavljanja informacij migrantom na lokalni ravni z izvajanjem Programa prostovoljstva na podlagi Dogovora s Slovensko filantropijo. Prostovoljci nudijo pomoč predvsem tistim migrantom, ki so izgubili zaposlitev, še posebej tisti, ki so se zaradi kršitev pravic, ko so bili še zaposleni, znašli v težki situaciji in zato potrebujejo pomoč ter podporo (Usposabljanje prostovoljcev Info točke za tujce 2014).

Na strani Zavoda RS za zaposlovanje poudarjajo, da je ključna tudi ponudba brezplačnih dodatnih storitev, ki je bila aktivirana od aprila 2014 in se bi naj zaključila junija 2015, kot so informiranje in svetovanje, pravna pomoč v postopkih uveljavljanja in varstva pravic delavcev, zagovorništvo, prijava kršitev nadzornim ustanovam in organom pregona, izvajanje usposabljanja za karierni premik za najbolj ranljive ciljne skupine delavcev migrantov, beguncev in prosilcev za azil. Prednost tega programa je tudi, da migrantom, če se le da, svetujejo in pomagajo v njihovem maternem jeziku, kar je pomembno za razumevanje postopkov in zakonov s strani migrantov (Priloga C).

Na strani Zavoda RS za zaposlovanje tudi poudarjajo, da je zelo pomemben stalen kontakt, izmenjava izkušenj in prenos primerov dobre prakse s sorodnimi ustanovami v drugih državah Evropske unije in državah, iz katerih prihaja največji delež delavcev migrantov.

Na strani Zavoda RS za zaposlovanje beležijo, da so v obdobju od 20. marca 2010 pa do 30. junija 2014 vsak delovni dan več kot 70.000 uporabnikom nudili:

- informacije o postopkih in potrebni dokumentaciji za pridobitev vizuma, dovoljenja za bivanje v Sloveniji in ustreznih delovnih dovoljenj glede na namen vstopa in prebivanja v Sloveniji,
- informacije o pravicah in obveznostih, ki izhajajo iz delvnopravne ureditve in s postopki varstva pravic v primeru njihovih kršitev in diskriminatornih ravnanj v kadrovskih postopkih,
- informacije o postopkih in pogojih za uveljavljanje pravic ob izteku ali prenehanju zaposlitve,

- informacije in svetovanje delavcem migrantom in njihovim družinskim članom o možnostih dodatnega usposabljanja pri izvajalcih storitev za trg dela za uspešnejši karierni razvoj,
- motiviranje za vključitev v tečaje slovenskega jezika in spoznavanje slovenske kulture zaradi lažjega vključevanja v družbeno življenje,
- pomoč pri administrativnih postopkih in premagovanju drugih ovir v sodelovanju z mrežo vladnih in nevladnih organizacij (CSD, Slovenska filantropija, Rdeči križ, Karitas, sindikati),
- pomoč pri uporabi sodobnih spletnih storitev in pripomočkov vseživljenjske kariere orientacije ter storitev agencij za zaposlovanje in posredovanje dela.

Projekt Info točka za tujce se bo najverjetneje zaključil septembra 2015. Po besedah sodelavcev Info točke za tujce je le malo možnosti, da bodo obstali, saj se s tem datumom preneha sofinanciranje Evropskega socialnega sklada, ki pa znaša 85% vsega proračuna. Naši sogovorniki menijo, da bo narejena velika škoda, saj so v preteklih letih vzpostavili vez z migranti, število uporabnikov njihovih uslug se dviga, uspešno so se povezali s Slovensko filantropijo in z Zvezo svobodnih Sindikatov Slovenije, ustvarili so sodelovanje, ki poteka uspešno. Vsi so mnenja, da bi bilo nepremišljeno zaključiti projekt in zapreti pisarno, ki je v teh letih vzpostavila pomoč in uspešno nudi informacije migrantom na enem mestu. Sogovorniki iz projekta Info točka za tujce pravijo, da če se ta program ukine, bo nastala velika luknja v informiranosti migrantov, in da bodo prej ko slej raziskave tudi to potrdile. Pravijo, da potem lahko pričakujejo novo odprtje podobnega centra, kar bo pa seveda stalo veliko denarja. Lažje in ceneje bi bilo, da nadaljujejo delo, kot pa da čez nekaj let na novo vzpostavijo tak informacijski center (Priloga C).

7.3 Zveza svobodnih sindikatov Slovenije

Danes, v dobi globalizacije, ko so nam na razpolago vse informacije o življenju v drugih bolj uspešnih, ekonomsko stabilnejših državah, ko je potovati in premagovati razdalje lažje kot kadar koli prej, ko si lahko zgradimo socialno mrežo v neki državi, v kateri sploh ne prebivamo, ta danes omogoča delodajalcem, da položijo svoje prste na delavce iz revnejših, manj naprednih držav, izkoristijo njihovo neinformiranost in jo obrnejo svojemu dobičku v prid. Skoraj vsaka zgodba delavca migranta se začne z upanjem na boljši jutri, za njega in družino. Velikokrat se ta boljši jutri izpridi, kaj kmalu postane ranljiva skupina delovne sile, ki

je podvržena izkoriščanju, izsiljevanju, nehumanimi delovnim in življenjskim razmeram, dolgim delovnim uram brez dopusta in bolniške, stalnemu premeščanju, neurejenim socialnim statusom, diskriminaciji in podobnemu v nedogled. Današnji migranti so vse od sezonskih delavcev, delavcev po pogodbah za začasno delo, delavcev z neurejenim pravnim statusom ter žrtve trgovine z ljudmi in prisilnega dela. Zaradi takšnih problemov in neurejenih razmer v delovni zakonodaji povezani z delavci migranti v Sloveniji moramo poudariti, da je danes vloga sindikatov zelo pomembna. Sindikati so še vedno pomembna interesna združenja, ki so osredotočena na zaščito in izboljšanje gospodarskega, socialnega in političnega položaja vseh delavcev (Stanojevič 1998), še posebej tistih, ki se ne zavedajo in ne poznajo svojih pravic.

Ana Kralj v knjižici *Sindikati in delavci migranti: v iskanju podpornih praks* (2013) poudarja, da je nujno poskrbeti za pravice migrantov, saj so pravice migrantov pravice delavcev. Še posebej zato bi k mednarodnim migracijam delovne sile sindikati morali pristopati z vidika trga dela in pravic ter s končnim ciljem spodbujanja dostojnih delovnih pogojev za migrante, pa tudi zagotavljanja njihovih delavskih in človekovih pravic.

Dolga leta v našem okolju sindikati v delavcih migrantih niso videli tradicionalnega članstva sindikatov. Kot posredniki pri kolektivnih pogodbah so se sindikati osredotočili na lokalne delavce in se ognili še tistim redkim delavcem migrantom, ki jih je bilo v delovnem okolju v preteklosti res malo. Za globalni trg dela je značilna mobilnost delovne sile in delovna mesta zdaj zasedajo pripadniki različnih narodnosti. Sindikati danes na ves glas opozarjajo na izkoriščanje delavcev migrantov, ki je prepogosto in je v večini primerov rezultat spremembe in dejstva, da so delavci migranti premalo seznanjeni s svojimi pravicami (Kralj 2013).

Mednarodna organizacija dela opredeljuje štiri možne stebre sindikalnih strategij v zvezi z migrantsko delovno silo (Kralj 2013):

- Zavzemanje za migracijsko politiko, ki temelji na pravicah.
- Vzpostavljanje povezav s sindikati drugih držav.
- Izobraževanje in obveščanje članov sindikatov.
- Pomoč delavcev migrantov.

Na zadnjem 6. kongresu Zveze svobodnih sindikatov Slovenije so Migrantom posvetili celo poglavje, kar priča o tem, da so delavci migranti prepoznani kot zaščite potrebni delavci. Poudarjajo, da velik padec migracij v letu 2008 še zdaleč ne pomeni, da je s tem sorazmerno padel tudi delež kršenja delovne in socialne zakonodaje delavcem migrantom. Poudarjajo, da

so migrantski delavci na trgu dela izenačeni z domačimi delavci, vendar pa jih delodajalci vse pre pogosto socialno izolirajo, tako da jim preprečujejo dostop do pomembnih informacij, to pa na koncu povzroča tudi problem socialnega dumpinga. Menijo, da je še kako pomembno, še posebej s strani informiranosti, organiziranja ter varovanja delavskih in socialnih pravic delavcev migrantov, njihovo vključevanje v sindikate.

Mednarodno delo sindikatov na področju dela in varstva pravic delavcev v prihodnje, po 6. kongresu :

1. Opozorjanje na zgrešen koncept krožnih migracij, ki se ga skuša vpeljati v državah zahodnega Balkana.
2. Postavili bodo stroge zahteve na področju nadzora napotnih delavcev, ker so v zadnjem času naleteli na kar nekaj primerov slovenskih podjetij, ki izkoriščajo delavce napotene v Nemčijo in Avstrijo ter ostale Države Evropske unije.
3. Zahtevali bodo, da Slovenija podpiše in ratificira Konvencijo Združenih narodov o pravicah delavcev migrantov in članov njihovih družin.
4. Zahtevali bodo, da se podpiše in ratificira Konvencijo Mednarodne organizacije dela št. 189 o gospodinjskih pomočnicah.
5. Zahtevali bodo, da se mora Direktivo Evropskega parlamenta in Sveta o izvrševanju Direktive 96/71/ES o napotitvi delavcev na delo v okvirju opravljanja storitev na celovit način uvesti mehanizem skupne in solidarne odgovornosti, ki je nujen predpogoj za zaščito delavcev pred zlorabami.
6. Zahtevali bodo, da se v najkrajšem možnem času pristopi k pripravi in izvajanju čim večjih bilateralnih meddržavnih sporazumov med pristojnimi inšpekcijami o medsebojni izmenjavi informacij na področju pregona kršitev delavskih pravic in dela na črno.
7. Poskušali bodo v sodelovanju s socialnimi partnerji pripraviti konkretne ukrepe na regionalni in nacionalni ravni za omejitev bega možganov.

6. kongres Zveze svobodnih sindikatov Slovenije pravi, da bo treba na področju organiziranja delavcev migrantov ter integracijske politike:

1. delavce migrante še v večji meri informirati o njihovih pravicah ter promovirati njihovo vključevanje v sindikate,
2. da je treba osnovne informacije o slovenskem trgu dela in pogojih dela ter življenja zagotoviti delavcem, ki se nameravajo zaposliti v Sloveniji,

3. treba je redno informirati in izobraževati na temo medkulturnega dialoga zaposlene, ki imajo več stika z delavci migranti,
4. da se Info točko za migrante v sodelovanju z Zvezo svobodnih sindikatov Slovenije razširi v mrežo info točk za migrante, ki bi jim bila tudi lokalno in regijsko bolj dostopna,
5. zahtevali bodo spremembo Uredbe o integraciji tujcev, tako da bo namenjena ne samo tujcem iz tako imenovanih tretjih držav, ampak tudi tujcem iz Evropske unije,
6. pozvali bodo organe, ki so pristojni za nadzor nad izvajanjem Pravilnika o določitvi minimalnih standardov za nastanitev tujcev, ki so zaposleni ali delajo v Republiki Sloveniji, da nemudoma vzpostavijo mehanizme za proaktivno, samoiniciativno in učinkovito delovanje.

Na slabo stanje in neinformiranost migrantskih delavcev sindikati redno opozarjajo, še posebej sindikalist Marko Tanasić, ki poudarja, da so migrantski delavci posebno ranljiva skupina na trgu dela, saj so podvrženi še dodatnim, zanje specifičnim dejavnikom. Zanje veljajo posebni pogoji za vstop, delo in bivanje v Sloveniji. Ko pridejo v Slovenijo, jim izobrazbe pogosto ne priznajo, so neinformirani, mnogi ne znajo jezika in so zaradi funkcionalne omejenosti podvrženi mnogim manipulacijam in izkoriščanju (24ur 2015, 11. maj).

8 PROJEKTI ZA MIGRANTSKE DELAVCE

Evropska unija in s tem Slovenija je cilj mnogih delavcev iz tretjih držav, ki upajo na boljši zaslužek, razmere na delu, življenjski standard in morda nekoč tudi nov dom za vso družino. Da bi postopki za pridobitev delovnega dovoljenja, dovoljenja za prebivanje, priznanje izobrazbe, registracija, podpis delovne pogodbe in tako naprej tekli brez zapletov in bili v okvirih zakonodaje Republike Slovenije, potrebujemo oziroma moramo razviti informacijska in komunikacijska orodja, ki bodo v pomoč delavcem migrantom in ostalim v procesu.

Veliko projektov v Sloveniji se je razvilo v zadnjem desetletju, saj smo v preteklosti predvsem glede na dogodke v gradbenem imperiju ugotovili, da delavci potrebujejo nekoga, ki jih lahko informira, jim pomaga pri razumevanju dolžnosti in pravic, interpretira zakonodajo, pomaga pri zapletenih postopkih, izpolnjevanju obrazcev, pregledu verodostojnosti pogodb, pri preverjanju njihovega statusa in tudi nekoga, ki stoji ob njih, ko

pride do situacije izkoriščanja, ko ostanejo brez plače, ko jim nekdo vzame dostojanstvo ter jih razčloveči.

To poglavje se osredotoča predvsem na aktivnosti Slovenske Filantropije, Info točke za tujce in Zveze svobodnih sindikatov Slovenije. Pregledali smo predvsem aktivnosti, projekte, svetovalnice, informacijske otočke, ki so se razvili v zadnjih petih letih po padcu velikih gradbenih podjetij, ko se je pritisk medijev in javnosti vršil nad državo.

Info točka za tujce je tu, da poskrbi za informiranost in povezanost tujcev, predvsem delavcev, s pisarnami, uradi, ustanovami, so na voljo tujcem pa tudi vsem, ki potrebujejo informacije, svetovanje in administrativno pomoč pri urejanju dokumentacije na področjih vstopa in prebivanja v Sloveniji, zaposlovanja in dela, možnosti izobraževanja in usposabljanja, novosti s področja nacionalne zakonodaje pri zaposlovanju tujcev ter pravic pri delu, socialnem in zdravstvenem varstvu v Sloveniji (Priloga Č). Slovenska filantropija opozarja, da je za posameznika v stiski, ki je daleč od doma brez podporne socialne mreže, pomembno, da ve, na koga se lahko obrne in kje dobi pomoč (Slovenska filantropija 2015, 16. marec). Sonja Šarac iz Migrantske pisarne razlaga o tem, da dokler obstaja interes s strani delavca, ne dvignejo rok in ni je stvari, ki je ni mogoče rešiti, saj ko se ti delavci zavedajo svojih pravic, pridobijo moč, občutek, da lahko upravljajo s svojim življenjem, dobijo pogum vprašati in opozoriti na napake (Božič 2015).

8.1 Integracijski paket za brezposelne migrante, begunce in prosilce za azil

Kriza v panogi gradbeništva v letih 2009-2010 je povzročila velik socialen problem. Mnoge kršitve delavskih pravic, ki so se nabirale leta, so v teh letih prišle na plano. To so bila tudi leta, ko so sindikati skupaj s Slovensko filantropijo obiskovali samske domove in bili priča grozni situaciji, v kateri so se znašli delavci migranti. Sindikati in Slovenska filantropija so prepoznali, da je problem večji od danih možnosti in da so potrebne sistemske rešitve, zato so se skupaj prijavi na razpis ministrstva za delo (Božič 2015). Tako sta s projektom »Integracijski paket za brezposelne migrante, begunce in prosilce za azil« začela Zveza svobodnih sindikatov Slovenije in Slovenska filantropija decembra leta 2010. Sodelavci so od samega začetka programa oziroma projekta dajali poudarek informiranju, svetovanju, zagovorništvu in učinkovitejši integraciji v družbo (Priloga Č).

Projekt »Integracijski paket za brezposelne migrante, begunce in prosilce za azil« je bil načrtan za tri leta, točno od decembra 2010 pa do decembra 2013. Projekt je bil sofinanciran s

strani Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve Republike Slovenije in s strani Evropske unije, natančneje iz Evropskega sklada. Proračunska linija je bil javni razpis za spodbujanje enakih možnosti in socialne vključenosti na trgu dela z dne 23. 7. 2010 v okviru Operativnega programa razvoja človeških virov za obdobje 2007 – 2013 ter razvojne prioritete »Enakost možnosti in spodbujanje socialne vključenosti« in prednostne usmeritve »Enake možnosti na trgu dela in krepitev socialne vključenosti« (Integracijski projekt za brezposelne migrante, begunce in prosilce za azil 2011).

Kot smo že omenili, je projekt nastal kot posledica močne neinformiranosti migrantov o pravicah na delovnem mestu in okolju v katerem prebivajo. Problem se je kazal tudi v socialni izključenosti teh ljudi, saj so bili v večini brez svoje socialne mreže izven samskega doma, iz tega sledi tudi slaba vključenost v okolje. Velik problem se je tudi kazal v izjemno slabih zaposlitvenih obetih, ki so praviloma neodvisni od njihovih kvalifikacij oziroma pridobljene stopnje izobrazbe. Ti ljudje so bili večkrat žrtev kršitve delavskih pravic, nezakonite prekinitve delovnega razmerja, nezakonitih odjav iz zdravstvenega zavarovanja, z neurejenim rezidenčnim statusom, plačevali so visoko stanarino in bivali v nehumanih pogojih, so bili priča neizplačevanju plač, odpuščanju poškodovanih delavcev ter ponarejanju pogodb in podpisov delavcev migrantov (Integracijski projekt za brezposelne migrante, begunce in prosilce za azil 2011).

Cilji projekta so bili usmerjeni k enakim možnostim na trgu dela skozi celotno obdobje delovanja projekta. Projekt je bil zastavljen tudi kot prispevek k povečanju dostopa do zaposlitve in usposabljanja za osebe iz ranljivih ciljnih skupin. Za pomoč in večje razumevanje problemov so že na začetku zaposlili tri osebe iz primarne ciljne skupine. K cilju je prispevala izvedba enotnega izobraževalnega programa za koordinatorja projekta, svetovalca zagovornikov in zagovornike pravic migrantov, prosilcev za azil in beguncev, saj so te osebe posredniki znanja pridobljenega med strokovnjaki iz različnih področij. Mladi bodo v projekt vključeni predvsem preko aktivnosti izobraževanja, usposabljanja in izvajanja zagovorništva, s čimer bodo pridobili praktične izkušnje in znanja, kar bo povečalo njihovo zaposljivost (Integracijski projekt za brezposelne migrante, begunce in prosilce za azil 2011).

Projekt je temeljil na terenskem delu in fizičnem kontaktu s pomoči potrebnimi delavci migranti, zato so najprej vzpostavili krizne telefonske številke in začeli z osnovami za vzpostavitev kvalitetnih zagovorniških praks, ki so bile temelj projekta. Proces so začeli z izborom koordinatorja zagovornikov pravic migrantov, prosilcev za azil in beguncev, temu je

sledila priprava izobraževalnega programa za zagovornike pravic, priprava priročnika zanje, priprava zagovornikov na terensko delo in izvajanje terenskega dela (Integracijski projekt za brezposelne migrante, begunce in prosilce za azil 2011). Prostovoljni zagovorniki so tako vse od leta 2010 aktivno obiskovali delavce v samskih domovih in jih informirali o novih zakonih, spremembah, ki se pripravljajo na tem področju, se tičejo njih samih, jim razdeljevali kontakte in brošure z informacijami, kot sta zloženska ABC integracije in Migrantski novičnik (Zagovorniki pravic migrantskih delavcev).

Zloženska ABC integracije je nastala v sklopu projekta Integracijski paket za brezposelne migrante, begunce in prosilce za azila. Zloženska je bila narejena v Slovenščini in v BHS jezikih. ABC integracije je zloženska vsebuje vse osnovne informacije o vstopu in prebivanju, zaposlovanju in delu, pravicah iz dela, izobraževanju in priznavanju izobraževanja, socialnem vključevanju, socialnih pravicah. ABC integracije so tudi podajale pomembne kontaktne številke in naslove Info točke za tujce, Ambulante za osebe brez zdravstvenega zavarovanja, službe za zaposlovanje in delo tujcev, Inšpektorata za delo ter brezplačno številko projekta za delavce migrante (ABC integracija).

Publikacija Migrantski novičnik je prav tako nastala v sklopu projekta Integracijski paket za brezposelne migrante, begunce in prosilce za azil. Publikacija je večjezično informativno gradivo, ki je prvič izšlo maja leta 2011. Publikacija se je stalno vsebinsko nadgrajevala, se razširjala v elektronski obliki, na voljo pa je bila tudi v tiskani obliki po samskih domovih in na Info točki za Tujce (Migrantski novičnik 2011, junij).

Inovativnost projekta, ki ga omenjajo, so vzpostavitev sistema samozagovorništva, s katerim bodo znotraj ranljive skupine prebivalstva ustrezno krožile informacije in kjer bodo nosilci izobraževana zgolj podporni enota, ki bo na razpolago tovrstnemu sistemu medsebojnega informiranja. Na takšen način se bodo osebe iz ranljivih skupin migrantov, prosilcev za azil ter beguncev opremile z informacijami in veščinami do te mere, da bodo postale bolj zaposljive na trgu dela. Poudarjajo, da je prenos izkušenj in potreb ciljne ranljive skupine v delo institucij, ki se ukvarjajo z ranljivimi skupinami, kot je to Zavod RS za zaposlovanje, kar bo omogočilo oblikovanje bolj učinkovitih programov in ukrepov za zaposlovanje ranljivih skupin prebivalstva. Veliko težo so dali promociji multikulturalnosti in korporativne družbene odgovornosti in pripravi ter izvedbi festivala medkulturnega dialoga, ki se je odvijal na Fužinskem gradu. Na festivalu so se odvijali različni dogodki, vse od projekcij filmov, kulinarčnih predstavitev, nogometa (Integracijski projekt za brezposelne).

Pri projektu nista sodelovali samo Zveza svobodnih sindikatov Slovenije in Slovenska filantropija, saj sta kaj kmalu dobili pridruženega partnerja, Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, ki je nacionalni izvajalec programov in ukrepov Aktivne politike zaposlovanja (Integracijski projekt za brezposelne migrante, begunce in prosilce za azil). Tesno sodelovanje z Info točko za tujce, ki deluje v okviru Zavoda, je prineslo veliko pozitivnih rezultatov, saj sta neposredna komunikacija in pomoč pri primerih, prinesli nadaljevanje dela projekta Integracijskega paketa za brezposelne migrante, begunce in prosilce za azil. Kljub temu, da se je projekt zaključil, so se vsi akterji programa strinjali, da je tak primer zagovorništva v Sloveniji še kako pomemben in tako ustanovili Svetovalnico za migrante, njeno financiranje pa je prevzela Info točka za tujce.

8.2 Svetovalnica za migrante

Svetovalnica za migrante je nastala leta 2011 kot rezultat projekta Integracijski projekt za brezposelne migrante, begunce in prosilce za azil, ki sta ga Zveza svobodnih sindikatov Slovenije in Slovenska filantropija izvajali od decembra 2010 do decembra 2013. Ob koncu projekta je delovanje Svetovalnice za migrante prešlo na Info točko za tujce in tako postalo zunanja storitev Zavoda RS za zaposlovanje. Projekt, iz katerega se financira Svetovalnica, se zaključi s koncem junija 2015.

Svetovalnica za migrante je bila ustanovljena z namenom, da pomaga delavcem migrantom pri konkretnih primerih oziroma kršitvah na delovnem mestu. Delujejo kot vez med delavci in institucijami, jim pomagajo s kontakti, odvetniki in ostanejo z migrantskim delavcem, ki ima težave, do konca, do končne rešitve primera. Svetovalnica za migrante ima od aprila 2014 svoje pisarne po vsej Sloveniji, saj je dostopnost in velika frekvenca teh pisarn pomembna za delavce, ki večino svojih dni predela in ponavadi tudi nima svojega prevoza, tako da jih lahko najdemo v Ljubljani, Mariboru, Celju, Kranju, Novi Gorici, Kopru, Novem mestu, Murski soboti, Ptuju, Velenju, Sevnici in Trbovlju. Pomembno pri tem projektu je tudi, da svoje usluge nudijo v več jezikih, angleščini, nemščini, italijanščini, ruščini, bosanščini, srbščini in hrvaščini (Svetovalnica za migrante).

Na Svetovalnici za migrante se največkrat srečajo z nedokumentiranimi migranti, ki v Sloveniji nimajo urejenega statusa, prosilci za azil in begunci, na trgu dela z delavci, zadnje čase je med slednjimi vedno več voznikov v mednarodnem transportu. V zadnjih letih se je pri nas prav tako dvignilo število tako imenovanih napotenih delavcev. Ti delavci so

prijavljeni v Sloveniji, vendar so začasno napoteni na delo v tujino, največkrat v Nemčijo, Avstrijo, Švico in Italijo (Naglič in Čemažar 2015).

Ponavljajo, da je predhodno izobraževanje in informiranje delavcev zelo pomembno, saj tako delavci takoj opazijo kršitev in jim jo posredujejo, kar pripelje do takojšnjega reševanja problemov. Koordinator svetovalnice Marko Tanasić razlaga, da vedno poskušajo rešiti težave sporazumno, če pa ne gre, se brez oklevanja obrnejo na sodišče (Baltić 2015). Tanasić razlaga, da se srečujejo z delodajalci, za katere je delavec samo strošek, blago, ki se ga izčrpa, izžame do zadnje kaplje krvi in se ga vrže na cesto. S takimi ljudmi ne moreš vedno doseči sporazuma (Baltić 2015). Tako je primarna naloga svetovalnice informiranje in svetovanje o pravicah delavcev v Republiki Sloveniji, o plačah, zavarovanju, pogodbah o zaposlovanju, nadomestilih, dopustih, urejanju statusa, prebivanja. V primerih kršitev nudijo delavcem pravno pomoč, v postopkih uveljavljanja in varstva pravic delavcev, velik pomen pripisujejo tudi zagovorništvu, ki so ga razvili s pomočjo Slovenske filantropije. Svetovalnica se trudi biti v rednem kontaktu z organi Republike Slovenije, kot so policija in inšpektorat, kjer izvajajo prijave kršitev. V projektu je tudi usposabljanje za karierni premik za najbolj ranljive ciljne skupine delavcev migrantov, beguncev in prosilcev za azil (Svetovalnica za migrante odslej po celi Sloveniji 2014).

Najbolj pogosti problemi, s katerimi se srečujejo pri projektu, so veriženja podjetij. Tanasić razlaga, da so delodajalci vedno v prednosti. Kot primer poda ovadbo podjetja, ki pa kar naenkrat postane drugo podjetje, ki je bilo prej nekaj tretjega. Zelo je težko slediti izvoru podjetij, lastnikom, sedežem le-teh in prav zaradi te zmede, je težko dokazovati primere pred sodiščem (Naglič in Čemažar 2015).

Kot drugo področje, ki je neurejeno in silna problematično, Tanasić omenja ureditev evidence delavnih ur. Problem je v tem, da vsi delavci delajo večinoma za minimalno plačo, vendar pa opravijo nenormalno veliko delavnih ur (Božič 2015). Tako se je tudi v javnosti znašel primer delavca migranta, ki je za 1.116 delovnih ur prejel 1.850 evrov (RTV 2013, 3. oktober). Velik problem, ki je povezan z evidenco ur, je tudi delno izplačevanje plače na roko. Tako recimo delavec, ki oddela 250 ur na mesec, prejme plačilno listo z 180 oddelanimi urami v istem mesecu. Da bo delavec dobil plačilo za preostalih 70 ur dela, je seveda pod vprašajem, saj je neizpisane evidenčne ure dela težko dokazati oziroma zelo oteži izterjavo v primeru neizplačila dela plače (Vasev 2015). V povezavi s plačili se Marko Tanasić tudi sprašuje, kako to, da države ne zanima, ali zaposleni v podjetjih, kjer imajo blokirane račune, sploh

prejemajo plačo ali ne, in če jo, kako se jih ob blokiranih računih sploh plačuje (24 ur 2014, 5. september). Pri tem poudarja, da so nas na Hrvaškem prehiteli, saj so svoji upravi dali pooblastilo, da lahko po uradni dolžnosti začne stečaj podjetij, ki imajo blokirani račun več kot 120 dni (Božič 2015).

Največkrat v zadnjem času pa na Svetovalnici za migrante opažajo, da se pojavlja več in več problemov z napotenimi delavci v povezavi z obrazcem A1. V letu 2014 je bilo izdanih 103.000 obrazcev A1, na enega delavca celo trije ali štirje obrazci. Tanašić razlaga, da je to že okoli 25.000 napotenih ljudi. Ti ljudje največkrat delajo v gradbeništvu, kovinski in elektro industriji, negujejo starejše občane, čistijo ... Naprej razlaga, da je problem v tem, da sistem ne ustavi tistih, ki izkoriščajo sistem napotitev. Obstaja namreč evropska uredba, po kateri naj bi podjetje ves čas napotitve moralo ustvarjati v Sloveniji 25% prihodkov. Tanasić razlaga, da ne razume, kako lahko Zavod za zdravstveno zavarovanje Slovenije izda obrazec A1 podjetju, ki ne izkazuje nobenih prihodkov, in kako lahko podjetje pošlje v tujino osebo, ki je zaposlena le pet ur na teden in to večkrat. Kaj ta delavec tam počne, ali lahko preživi s takim delom nobenega ne zanima (Naglič in Čezmar 2015).

Največji problem, s katerim se Svetovalnica za migrante trenutno ukvarja, pa je njen obstoj. Ker projekt spada pod Info točko za tujce (tej se financiranje izteče septembra 2015), ima svetovalnica zagotovljen obstoj le še do 30. junija 2015, nato lahko obstoji le še kot prostovoljna organizacija. Trenutno vsi skupaj čakajo na Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, ki naj bi se zavedala pomembnosti Info točke za tujce in Svetovalnice za migrante, ki naj bi iskalo rešitve za nadaljnjo financiranje za obdobje 2014 – 2020.

Vodja Info točke za tujce Robert Modrijan opozarja (Božič 2015):

»Migrantska pisarna je bistveno preseгла zastavljene cilje – v prvem letu so imeli 13.200 stikov z delavci. Ponujajo nadgradnjo našega projekta, izvedli pa so tudi izjemno kvalitetna izobraževanja, saj imajo dragocene, resnične izkušnje s terena. Edini so, ki opravljajo takšno delo. Tudi če bi prišlo le do prekinitve tako našega kot njihovega dela, bi izgubili ogromno – v treh mesecih bi šlo po zlu delo in dobre prakse vsaj v letu dni.«

8.3 Boj proti trgovini z ljudmi – Širjenje informacij je orožje proti izkoriščanju

Eden izmed programov, ki so bili uspešno izvajani že v preteklih letih, je Boj proti trgovini z ljudmi – širjenje informacij je orožje proti izkoriščanju. Projekt se je začel leta 2010 in je del programa Migracije Slovenske filantropije ter rezultat sodelovanja z Zvezo svobodnih sindikatov Slovenije, ki poteka v okviru sofinanciranja Urada Vlade Republike Slovenije za komuniciranje (Priloga D).

Slovenska filantropija je leta 2010 skupaj z Zvezo svobodnih sindikatov Slovenije oblikovala program zagovorništva za migrantske delavce, v okviru katerega so obiskovali tuje delavce na terenu, v samskih domovih, podjetjih, oziroma kjer koli so lahko prišli v stik z njimi. S temi akcijami so želeli delavce informirati o njihovih pravicah in jih poskušali opolnomočiti, da sami uredijo svoj položaj in se aktivno vključijo v slovensko družbo. Številne oblike izkoriščanja delavcev, posebno delavcev migrantov, ki so pogosto ostajale skrite, so bile velikokrat posledica neinformiranosti delavcev-migrantov, ki se niso zavedali svojih pravic niti niso poznali vzvodov, kako izkoriščanje preprečiti. Delavci pogosto niso bili plačani za opravljeno delo, delali so preko delovnega časa, bivali so v neprimernih nastanitvah, pojavljali pa so se tudi fiktivni posredniki dela in drugo. Ob tem se zastavlja vprašanje prisilnega dela in morebitne prepletenosti s trgovino z ljudmi. Iz teh razlogov so pričeli izvajati projekt informiranja, saj je, kot pravi gospa Meta Odar, terensko delo z migrantskimi delavci pokazalo, da so vzroki njihovega izkoriščanja pogosto povezani z njihovo slabo informiranostjo glede pravic (Priloga D). Meta Odar, ki je koordinatorka projektov na Filantropiji pravi, da želijo informirati čim več delavcev migrantov, tako da se sploh zavejo, da so izkoriščani, saj mnogi niti ne vedo, da ni prav, da jim delodajalci ne priznavajo nobenih pravic (Gorenjski Glas 2014, 27. oktober).

Projekt Boj proti trgovini z ljudmi – širjenje informacij je orožje proti izkoriščanju ozavešča delavce migrante o potencialni nevarnosti trgovine z ljudmi, opozarja o morebitni prepletenosti izkoriščanja s prisilnim delom in trgovino z ljudmi, informiranje o vzvodih, ki delavcem migrantom lahko pomagajo preprečiti izkoriščanje, identifikaciranje morebitnih žrtev, ki potrebujejo dodatno podporo in zaščito ter napotitev le-teh na organizacije, ki jim nudijo podporo in zaščito in pomagajo pri integraciji migrantov (Boj proti trgovini z ljudmi – širjenje informacij je orožje proti izkoriščanju 2014).

Prostovoljci opravljajo predvsem naslednja dela:

- pomoč pri iskanju zaposlitve v primeru, da je migrant brezposeln,

- informiranje migrantov o programu Info točka za tujce in Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje izven rednih informacijskih točk,
- individualno spremljanje in podpora migrantom v postopkih Zavoda,
- podpora in spremstvo migrantov v drugih osebnih okoliščinah.

Projekt Boj proti trgovini z ljudmi – širjenje informacij je orožje proti izkoriščanju ni časovno omejen in ga nameravajo izvajati, dokler bodo videli potrebo po tem in, seveda, dokler bodo še na voljo sredstva za podporo programa (Priloga D).

8.4 Smerokaz

Smerokaz je bil ustvarjen za namen izobraževanja za sodelavce, zagovornike in prostovoljce. Predviden je bil kot učbenik, kasneje pa so ga zaradi uporabnosti, saj vsebuje vse pomembne osnovne informacije za tujce, dodali na spletno stran (Priloga C). Smerokaz najdemo na internetni strani Zavoda za zaposlovanje in na internetni strani Info točke za tujce, kjer ga predstavljajo kot katalog izobraževalnih programov, ukrepov in drugih storitev, ki so namenjene tujcem in njihovim družinskim članom za lažje vključevanje na slovenski trg dela (Smerokaz 2010). S Smerokazom so želeli enostavno in pregledno predstaviti vse uporabne in obvezujoče informacije z različnih področij življenja v Sloveniji ter pomagati pri urejanju življenjskih situacij. Razdeljen je na šest različnih poglavij, ki zajemajo področja izobraževanja, dela, bivanja, socialne varnosti, zdravstva in prostega časa (Smerokaz 2010). Program Smerokaz so osnovali dobro, saj vsebuje vse potrebne informacije za nove migrante v Sloveniji, prav tako pa vsebuje kontakte ustanov in društev, ki jih nov migrant potrebuje. Vendar zaradi primanjkljaja v proračunu projekta niso uspeli posodobljati informacij v Smerokazu, kar ga danes dela zastarelega. Iz slovenščine ga niso uspeli prevesti v kateri koli drug jezik, zaradi česar je manj uporaben za migrante, ki so v Sloveniji prvič in nimajo stikov z državljani Slovenije (Priloga C).

Trenutno še vedno najdemo na internetu prvo in edino izdajo Smerokaza, na žalost samo v slovenskem jeziku, ki pa lahko vsakemu, ki pride v stik s tujimi delavci ali potrebuje pomoč pri registraciji tujca, vpisa le-tega v šolo, zavarovanje in tako naprej v pomoč, saj je veliko postopkov in institucij še vedno približno enakih.

9 SKLEP

Slovenija se je s povečanjem števila ekonomskih migrantov oziroma delavcev srečala po vstopu v Evropsko unijo. Takrat je postala zanimiva ne le za nam že znane migrante iz bivših republik SFRJ, ampak tudi za ostale tuje delavce migrante tretjih držav. Po pregledu strukture v magistrski nalogi lahko še vedno trdimo, da tuji delavci tretjih držav, ki prevladujejo v Sloveniji, prihajajo iz območja bivših republik SFRJ. Temu je najbrž tako zaradi skupne zgodovine, poznavanja kulture, podobnosti jezika, višjih plač in seveda je pomemben faktor bližina naše države.

Tuji delavci tretjih držav so po večini nižje izobraženi in opravljajo manj plačana dela. Najbolj znan dela, ki jih ti delavci opravljajo, so gradbeništvo, prevoznništvo, gostinstvo, promet in trgovina. Ker so ti delavci nižje izobraženi, daleč stran od doma, ne govorijo in razumejo vsega v Slovenskem jeziku, delajo fizično po več ur na dan, so lahek plen za vse delodajalce, ki so lačni profita in želijo priti po hitri poti do večje količine denarja, ne glede na sredstva, ki jih morajo pri tem uporabiti. Med vsemi migrantskimi delavci so takim delodajalcem najbolj priljubljeni delavci brez socialne mreže, ki so prvič na poti, poslušni in hitro zaupljivi.

Problemi, s katerimi se delavci tretjih držav največkrat srečujejo v Republiki Sloveniji, so pridobitve dovoljenj za prebivanje, delo na črno brez delovnega dovoljenja, zelo dobro znano odjavljanje iz zavarovanja kljub temu, da delavec še dela, neprijavljanje delavca v socialno zavarovanje, neizplačevanje plač, podaljševanje statusa brez osebne dovoljenja, slaba evidenca delovnih ur, neizplačevanje nadur, fizično nasilje in grožnje, odrekanje počitka in dopusta, prisiljevanje v delo kljub poškodbam in tako naprej v nedogled. Za nekatere delodajalce je tuja delovna sila, ki prihaja iz tretjih držav, le stvar, ki jo bodo izrabili in nato zavrgli, oziroma jo bodo zamenjali z drugo bolj novo. Taki delodajalci na te delavce ne gledajo z vidika, da so to ljudje, za njih so sredstvo izkoriščanja. Vedo, iz kakšnih socialnih razmer so prišli ti delavci in računajo na to, da so zaradi tega pripravljeni potrpeti ter ne bodo delali težav. Še posebej priljubljeno pri takih delodajalcih je »pravilo« dveh let, saj tako dobesedno drži delavca v šahu. Delavec mora oddelati dve leti pri istem podjetju, da lahko nato pridobi osebno delovno dovoljenje in postane »svoboden« ter neodvisen od delodajalca. V teh dveh letih, ki se ponavadi zavlečejo na nekaj let, saj delodajalec premešča delavca iz podjetja na podjetje in tako podaljšuje dobo dveh let, delavec živi v podrejenem položaju, strahu. Primere kršitev, ki smo jih predstavili, so se zgodili v letošnjem letu in kakšno leto

nazaj, zato lahko potrdimo drugo hipotezo, ki pravi, da so tuji delavci tretjih držav še vedno izkoriščani v Republiki Sloveniji.

Vse to je naši državi znano, na te probleme redno opozarjajo Zveza svobodnih sindikatov Slovenije, Info točka za tujce, Slovenska filantropija, Varuhinja človekovih pravic, Društvo ključ, inšpektorat, mediji, Amnesty International in še mnogi drugi. V magistrskem delu smo se predvsem osredotočili na tri najbolj aktivne institucije, ki redno opozarjajo na probleme tujih delavcev tretjih držav, ki skupaj sodelujejo in bijejo boj za pravico z izkoriščanimi delavci ter se trudijo za preventivno informiranje, izobraževanje teh delavcev. Poblizje smo spoznali Slovensko filantropijo, Info točko za tujce in Zvezo svobodnih sindikatov Slovenije. Vse tri institucije so začele z delom z tujimi delavci predvsem po padcu gradbenih velikanov v Sloveniji leta 2010, ko so na dan prišle resnice z gradbišč in samskih domov. Vse tri institucije so se strinjale, da je do takih razsežnosti zlorab prišlo zaradi neinformiranosti tujih delavcev. Menijo, da bi se marsikatero izkoriščanje in kršenje pravic ter zakonodaje lahko preprečilo, če bi delavci imeli prave informacije in poznali institucije, ki bi jim nudile takojšnjo pomoč.

Danes Slovenska filantropija, Info točka za tujce in Zveza svobodnih sindikatov Slovenije skupaj sodelujejo in vsak od njih opravlja svojo nalogo, hkrati pa izvajajo skupne programe s tega področja. Med pogovorom na Info točki za tujce in Slovenski filantropiji so nam zaupali, da delavci, ki so jim pomagali, ko je že prišlo do kršitve, danes vestno obveščajo vse ostale tuje delavce, kje lahko dobijo pomoč in kakšni so preventivni ukrepi, kar je izrednega pomena, če računamo na to, da ti delavci ne uporabljajo interneta. Vse institucije ugotavljajo, da danes tuji delavci tretjih držav hitreje pridejo po pomoč, več sprašujejo, veliko je tako imenovanih preventivnih obiskov. To pomeni, da se ti delavci, ki jih je bilo tako lahko izkoriščati, danes informirajo, delijo informacije in najbolj pomembno, vedo, kam se obrniti. Na tem mestu lahko potrdimo prvo hipotezo, ki pravi, da organizacije oziroma institucije uspešno informirajo tuje delavce tretjih držav o njihovih pravicah in dolžnostih.

Slovenija kot država v večini primerov deluje, kot da ni odgovorna za kršitve, ki so se dogajale in se še vztrajno dogajajo. Dokler država ne bo prevzela odgovornosti za te ljudi, ne bo pravice in dokler se država ne bo zavedala, koliko so te institucije naredile za preprečevanje, preventivo pred takimi kršitvami in koliko so vložile v reševanje nepravilnosti, bo nemogoče reči, da živimo v pravni državi in da smo del razvitega sveta. Letos junija se pričakuje prekinitev programa Svetovalnica za migrante in s septembrom prenehanje

delovanja Info točke za tujce. Kar je pri vsem tem narobe, je to, da so v zadnjih šestih letih vse tri institucije, ki smo jih predstavili, trdo delale, da so pridobile zaupanje, vpogled v vsakdanjike izkoriščanih ljudi in iz teh izkušenj ustvarile projekte, ki so uporabni, se redno uporabljajo in njihova prepoznavnost raste iz leta v leto. Če se ne bo našlo rešitve za financiranje, lahko to pomeni konec teh dveh tako pomembnih točk za tuje delavce. Računamo lahko na to, da če se delovanje teh dveh ustavi samo za nekaj mesecev, bo njihovo delo izničeno, in ko bo država ugotovila, da potrebuje nekoga, ki vodi, informira in ščiti tuje delavce tretjih držav, bo ponovno morala vzpostaviti sistem. Na novo. To pa, kot vemo, bi bila potrata časa in denarja.

Mi vsi se moramo zavedati, da se izkoriščanje delavcev dogaja vsem nam pred nosom in vsi mi smo dolžni, da kakršne koli kršitve prijavimo državnim organom. Problem nas kot državljanov je, da smo prepričani, da se to nas ne tiče, da so to samo delavci, Bosanci, ki za nas skorajda ne obstajajo. So pač tam za ograjo. Vendar prihaja čas, če že ni prišel, ko se bodo ravnanja tukaj opisanih delodajalcev prenesla na nas in na domače delavce, zato je čas, da to postane naša stvar, naš interes in naš boj.

10 LITERATURA

24ur. 2013. Kršenje pravic delavcev migrantov, ki sanjajo le o plači, se stopnjuje, 18. december. Dostopno prek: <http://www.24ur.com/novice/slovenija/v-sloveniji-je-priseljenec-vsak-peti-prebivalec.html> (22. marec 2015).

ABC integracije. Dostopno prek: <http://www.sindikatzsss.si/attachments/article/850/ABC%20INTEGRACIJE-SLO.pdf> (4. februar 2015).

A., M. 2013. Ne sužnji, ampak predvsem izkoriščani delavci. *Delo*. 18. oktober. Dostopno prek: <http://www.delo.si/novice/svet/ne-suznji-ampak-predvsem-izkoriscani-delavci.html> (12. oktober 2014).

Aktualni projekti Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/o_zrsz/projekti_zavoda/projekt?aid=122 (12. december 2014).

Akščić, Jelena. 2015. Pretepanje delavcev v avtoprevoznistvu. *MMC RTV SLO*, 10. april. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/crna-kronika/pretepanje-delavcev-v-avtoprevoznistvu/362578> (5. maj 2015).

Alič, Vanja. 2015. Slovenska cesta: Ni počitka, dokler traja prenova. *Dnevnik*, 3. maj. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042712209/lokalno/ljubljana/slovenska-cesta-ni-pocitka-dokler-traja-prenova> (4. maj 2015).

Baltić, Admir. 2015. Migrantski delavci so na prvi črti bojišča, mi smo jim podpora. *MMC RTV SLO*, 5. maj. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/migrantski-delavci-so-na-prvi-crti-bojisca-mi-smo-jim-podpora/363442> (16. maj 2015).

Banjanac, Lubej Saša. 2013. Ko je zadetek na lotu verjetnejši od obiska delovnega inšpektorja. *MMC RTV SLO*, 16. november. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/ko-je-zadetek-na-lotu-verjetnejši-od-obiska-delovnega-inspektorja/322673> (26. april 2015).

Baubock, Rainer. 1994. *The integration of Immigrants*. Dostopno prek: https://www.ihs.ac.at/publications/lib/ihsrp_15.pdf (7. januar 2015).

Bešter, Romana. 2007. Integracija in model integracijske politike. *Študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, ur. Miran Komac, 105–134. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Bevc, Milena, Barbara Verlič Christensen in Valentina Prevolnik Rupel. 2000. *Migracije v Sloveniji v luči vključitve v EU*. Ljubljana: Inštitut za ekonomska raziskovanja.

Biznis Plus. 2013. Nevidni bosanski delavci v Sloveniji. *Finance*. 14. februar. Dostopno prek: <http://www.finance.si/8330776/Nevidni-bosanski-delavci-v-Sloveniji> (2. oktober 2014).

Bohning, W. R. In R. Zegers de Beijl. 1995. *The Integration of Immigrant Workers in the Labour Market: Policies and Their Impact*. Dostopno prek: http://embargo.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_protect/---protrav/---migrant/documents/publication/wcms_201038.pdf (23. december 2014).

Boj proti trgovini z ljudmi – širjenje informacij je orožje proti izkoriščanju. Dostopno prek: <http://www.filantropija.org/boj-proti-trgovini-z-ljudmi-sirjenje-informacij-je-orozje-proti-izkoriscanju/> (12. maj 2015).

Božič, Kristina. 2015. Migrantski delavci prisiljeni tudi v suženjske razmere. *Dnevnik*, 23. maj. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042713337/slovenija/migrantski-delavci-prisiljeni-tudi-v-suzenjske-razmere> (25. maj 2015).

Brezovar, Borut. 2011. *Svetovni dan varnosti in zdravja pri delu in nezgode pri delu*. Dostopno prek: <http://www.sindikati-zsss.si/attachments/article/533/sindikati%20-%20svetovni%20dan%20varnosti%20podatki%20o%20nezgodah-april13.pdf> (10. oktober 2014).

Castles, Stephen. 1995. *How Nation – States Respond to Immigration and Ethnic Diversity?*. Dostopno prek: <http://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/1369183x.1995.9976493?journalCode=cjms20#.VPNVYfnF9vg> (1. december 2014).

Castels, Stephen, Maja Korac, Ellie Vasta in Steven Vertovec. 2002. *Integration: Mapping the Field*. Dostopno prek: <http://webarchive.nationalarchives.gov.uk/20110218135832/http://rds.homeoffice.gov.uk/rds/pdfs2/rdsolr2803.doc> (27. december 2014).

Cohen, Robin. 2006. *Migration and its enemies: global capital, migrant labour and the nation-state*. Aldershot; Burlington: Ashgate.

Creech, Richard. 2005. *Law and language in the European Union: the paradox of a Babel »united in diversity«*. Groningen: Europa Law Publishing.

Datta, Kavita in Jane Wills. 2010. *Global cities at work: new migrant divisions of labour*. London; New York: Pluto Press.

Debelak, Slavko in Slobodan Rakočević. 2008. *Upravnopravne notranje zadeve*. Ljubljana: Fakulteta za upravo.

Demokracija. 2015. Sloveniji iz Bruslja opomin zaradi zakonitih delavcev migrantov, 29. april. Dostopno prek: <http://www.demokracija.si/tujina/sloveniji-iz-bruslja-opomin-zaradi-zakonitih-delavcev-migrantov> (11. maj 2015).

Dernovšek, Igor. 2008. Kršitve delovne zakonodaje in socialni dumping: Delavci migranti – sužnji 21. stoletja. *Dnevnik*. 23.april. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/slovenija/314766> (3. oktober 2014).

--- 2015a. V državnih energetske podjetjih delajo tudi lačni in prezebli migranti. *Dnevnik*, 29. maj, Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042713774/slovenija/v-drzavnih-energetskih-podjetjih-delajo-tudi-lacni-in-prezebli-migranti-> (3. junij 2015).

--- 2015b. Poostritev nadzora nad tistimi, ki delavce pošiljajo na delo v tujino. *Dnevnik*, 15. april. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042711335/slovenija/poostritev-nadzora-nad-tistimi-ki-delavce-posiljajo-na-delo-v-tujino> (20. april 2015).

Direktiva Sveta 2000/43/ES. Z dne 27. novembra 2000 o splošnih okvirih enakega obravnavanja pri zaposlovanju in delu. Uradni list Evropske unije L 303/16.

Direktiva Sveta 2000/43/ES. Z dne 29. junija 2000 o izvajanju načela enakega obravnavanja oseb ne glede na raso ali narodnost. Uradni list Evropske unije L180/22.

Direktiva Sveta 2003/86/ES. O pravici do združitve družine. Uradni list Evropske unije, L251/12.

Direktiva Sveta 2003/109/ES. O statusu državljanov tretjih držav, ki so rezidenti za daljši čas. Uradni list Evropske unije, L 16/44.

Direktiva Sveta 2004/114/ES. *Z dne 13. decembra 2004 o pogojih za sprejem državljanov tretjih držav za namene študija, izmenjav učencev, neplačanega usposabljanja ali prostovoljnega dela.* Uradni list Evropske unije, L 375.

Direktiva Sveta 2005/71/ES. *Z dne 12. oktobra 2005 o posebnem postopku za dovolitev vstopa državljanov tretjih držav za namene znanstvenega raziskovanja.* Uradni list Evropske unije, L 289.

Direktiva Sveta 2009/50/ES. *Z dne 25. maja 2009 o pogojih za vstop in prebivanje državljanov tretjih držav za namene visokokvalificirane zaposlitve.* Uradni list Evropske unije, L155/17.

Direktiva 2009/52/ES Evropskega parlamenta in sveta. *Z dne 18. junija 2009 minimalnih standardih glede sankcij in ukrepov zoper delodajalce nezakonito prebivajočih državljanov tretjih držav.* Uradni list Evropske unije, L 168/24.

Direktiva o enotnem dovoljenju 2011/98/EU Evropskega parlamenta in sveta. *Z dne 13. decembra 2011 o enotnem postopku obravnavanja vloge za enotno dovoljenje za državljane tretjih držav za prebivanje in delo na ozemlju države članice ter o skupnem nizu pravic za delavce iz tretjih držav, ki zakonito prebivajo v državi članici.* Uradni list Evropske unije, L 343/1.

Direktiva 2014/36/EU Evropskega parlamenta in Sveta. *Z dne 26. februar 2014 o pogojih zaradi zaposlitve sezonskih delavcev.* Uradni list Evropske unije, L 094.

Dnevnik. 2015. Največ iščejo delavce za preprosta dela, 13. februar. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042706500/posel/zaposl/najvec-iscejo-delavce-za-preprosta-dela> (1. marec 2015).

Edus-info. 2012. *V Ljubljani o položaju migrantov na trgu dela v času krize.* Dostopno prek: <http://www.edusinfo.si/DnevneVsebine/Novice.aspx?id=90978> (27. december 2015).

Employment, social affairs and inclusion. Employment and social analysis. Dostopno prek: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=113> (15. marec 2015).

Entzinger, Han. 2000. *Different and Equal; Models for the Analysis of Integration Policies. V Strategies for Implementing Integration Policies.* <http://www.social.coe.int/en/cohesion/action/publi/migrants/entzinge.htm> (25. december 2015).

Evropski parlament. Odbor za državljanske svoboščine, pravosodje in notranje zadeve. 2005. *Poročilo o pristopu EU do urejanja ekonomske migracije,* 7. oktober. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+REPORT+A6-2005-0286+0+DOC+XML+V0//SL> (4. januar 2015).

--- 2015. *Politika priseljevanja.* Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/sl/FTU_5.12.3.pdf (23. februar 2015).

Evropski svet. Presidency Conclusions. 1999. *Tampere European Council,* 15 in 16 oktober.

--- 2000. *Listina o temeljnih pravicah evropske unije*. Dostopno prek: <http://www.europarl.europa.eu/aboutparliament/sl/0003fbc4e5/Listina-EU-o-temeljnih-pravicah.html> (7. januar.2015).

E – uprava. 2011. *Izdaja dovoljenja za zaposlitev državljana tretje države*. <https://e-uprava.gov.si/e-uprava/dogodkiPoslovni.euprava?zdid=1358&sid=1235> (12. december 2014).

Finance. 2010. Z Info točko za tujce za boljšo obveščenost delovnih migrantov. Dostopno prek: <http://www.finance.si/281074/Z-info-to%C4%8Dko-za-tujce-za-bolj%C5%A1o-obve%C5%A1%C4%8Denost-delovnih-migrantov> (15. april 2015).

Finance.si. 2012. Delavci migranti živijo v vzporednem, katastrofalnem svetu, 18. december. Dostopno prek: <http://novice.najdi.si/predogled/novica/68b99bec71ee2c3d213dedc5e2595840/Finance-si/Slovenija/Delavci-migranti-%C5%BEivijo-v-vzporednem-katastrofalnem-svetu> (22. januar 2015).

G. C. 2015. Država želi zaustaviti zlorabe delavcev. Ali ji bo to res uspelo? *MMC RTV SLO*, 27. april. Dostopno prek: <http://www.rtvlo.si/gospodarstvo/drzava-zeli-zaustaviti-zlorabe-delavcev-ali-ji-bo-to-res-uspelo/363783> (28. april 2015).

Generalni direktorat za pravosodje, svobodo in varnost. 2010. *Priročnik o integraciji za oblikovalce politik in strokovne sodelavce*. Dostopno prek: http://www.fvgsolidale.regione.fvg.it/infocms/repositPubbl/table3/50/allegati/Integration_Handbook_III_SLO_15.04.10.pdf (27. januar 2015).

Glazer, Jože. 2008. Praktični izzivi pri zaposlovanju tujcev skozi prizmo demografskih in zaposlitvenih sprememb. *HRM 6* (24): 42-48.

Grofernik, Irena in Urška Premik. 2007. *Zakon o zaposlovanju tujcev in njegova uporaba v praksi*. Ljubljana: Založniška hiša Primath.

Hrastar, M. Mateja. 2015. Od proletariata do prekariata. *Planet*, 1. maj. Dostopno prek: http://www.planetsiol.com/novice/svet/2015/04/od_proletariata_do_prekariata.aspx (16. maj 2015).

Informacije za tujce. 2014. *Novela zakona o tujcih prinaša enotno dovoljenje za prebivanje in delo*. Dostopno prek: <http://www.infotujci.si/obvestila.php?id=32> (22. februar 2015).

Integracijski paket za brezposelne migrante, begunce in prosilce za azil. 2010. Dostopno prek: http://www.sindikatzsss.si/index.php?option=com_content&view=article&id=622:integracijski-paket-za-brezposelne-migrante-begunce-in-prosilce-za-azil&catid=21:opis-projektov&Itemid=26 (28. december 2014).

Izjava za javnost delavcev iz Vegradovega delavskega doma na Ulici Vide Pregarčeve 34. Dostopno prek: https://groups.google.com/forum/#!topic/15o_smo_revolucija/mCTHyg4pHfs (27. november 2015).

Kdo smo? <http://www.filantropija.org/o-nas/kdo-smo/> (25. februar 2015).

Klinar, Peter. 1986. *Svetovni sociološki kongres*. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-GXU7SONW> (20. december 2014).

Komac, Miran. 2007. *Priseljenci*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Komac, Miran, Petra Roter, Danilo Dolenc, Romana Bešter, Felicita Medved, Barbara Kejžar, Mojca Medvešek, Sara Brezigar, Tatjana Pezdir, Janez Pirc in Mitja Hafner Fink. 2014. *Priseljenci*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Komisija Evropskih skupnosti. 1999. *Communication on certain Community measures to combat discrimination*, 25. oktober.

--- 2003. *Communication on immigration, integration and employment*, 3. junij.

--- 2005a. *Zelena knjiga o pristopu Evropske unije do urejanja ekonomske migracije*, 11. januar.

--- 2005b. *Sporočilo Komisije Svetu in Evropskemu parlamentu o pripravi okvirnega programa Solidarnost in upravljanje migracijskih tokov za obdobje 2007 – 2013*, 6. april.

--- 2005c. *Sporočilo Komisije Svetu in Evropskemu parlamentu. Haaški program: deset prednostnih nalog za naslednjih pet let. Partnerstvo za evropsko prenovo na področju svobode, varnosti in pravice*, 10. maj.

--- 2005č. *Sporočilo Komisije Svetu in Evropskemu parlamentu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij. Skupni program za vključevanje. Okvir za vključevanje državljanov tretjih držav v Evropsko unijo*, 1. september.

--- 2005d. *Politični načrt za zakonite migracije*, 21. december.

--- 2006. *Sporočilo Komisije Svetu in Evropskemu parlamentu. Globalni pristop k vprašanju migracij leto pozneje: za celovito evropsko migracijsko politiko*, 30. november.

--- 2007a. *Sporočilo Komisije Svetu, Evropskemu parlamentu, Evropskemu ekonomsko-socialnemu odboru in Odboru regij o krožni migraciji in partnerstvih za mobilnost med Evropsko unijo in tretjimi državami*, 16. maj.

--- 2007b. *Predlog Direktive Sveta o enotnem postopku obravnavanja vlog za enotno dovoljenje za državljane tretjih držav, da lahko prebivajo in delajo na ozemlju države članice ter o skupnih pravicah za delavce iz tretjih držav, ki zakonito prebivajo v državi članici*, 23. oktober.

Košak, Klemen. 2013. *Delo za življenje*. *Mladina*. 8. marec. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/141671/delo-za-zivljenje> (10. december 2014).

Kralj, Ana. 2013. *Sindikati in delavci migranti: v iskanju podpornih praks*. Koper: Univerza na Primorskem.

Kralj, Marjeta. 2015a. Tuji delavci v Nemčiji se opogumljajo. *Dnevnik*, 31. marec. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042710418/slovenija/tuji-delavci-v-nemciji-se-opogumljajo> (12. april 2015).

--- 2015b. Kršitve pravic delavcev: V »klavnico« jih je pošiljal kar zavod za zaposlovanje. *Dnevnik*, 2. april 2015. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042710581/slovenija/krsitve-pravic-delavcev-v-klavnico-jih-je-posiljal-kar-zavod> (6. april 2015).

--- 2015c. Skoraj vsako delo šteje. *Dnevnik*, 9. april. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042710886/mnenja/komentarji/skoraj-vsako-delo-steje> (11. april 2015).

--- 2015č. Delavce, ki jih je v Nemčiji opeharil podizvajalec iz Slovenije, poplačala glavna izvajalca. *Dnevnik*, 28. marec. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042710256/slovenija/delavce-ki-jih-je-v-nemciji-opeharil-podizvajalec-iz-slovenije-poplacala-glavna-izvajalca> (3. april 2015).

--- 2015d. Opeharjeni delavci bodo le prišli do svojega plačila. *Dnevnik*, 26. marec. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042710153/slovenija/opeharjeni-delavci-bodo-le-prisli-do-svojega-placila> (29. marec 2015).

--- 2015e. Pot v bedo bosanskih delavcev v Nemčiji tlakovalo slovensko podjetje. *Dnevnik*, 25. marec. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042710087/slovenija/pot-v-bedo-bosanskih-delavcev-v-nemciji-tlakovalo-slovensko-podjetje> (29. marec 2015).

Lončar, Andreja. 2013. Semoličevi se zaradi tujih delavcev obračajo na Evropo. *Finance.si*, 11. oktober. Dostopno prek: <http://www.finance.si/8349234/Semoli%C4%8Devi-se-zaradi-tujih-delavcev-obra%C4%8Dajo-na-Evropo> (15. december 2014).

Lovšin, Peter. 2015. Goljufije znotraj podjetij: Skrito čiščenje umazanega perila. *Dnevnik*, 9. februar. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042705966/kronika/skrto-ciscenje-umazanega-perila> (20. februar 2015).

Makarova, Eugenia, Sonia McKay in Paraskevopoulou Anna. 2011. *Undocumented workers transitions: legal status, migration and work in Europe*. New York; London: Routledge.

Malačič, Janez. 2006. *Trendi zaposlovanja in ekonomskih migracij na slovenskem trgu dela*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov.si/pageuploads/dokumenti__pdf/trendi_zaposlovanja_migracij_slo_povzetek.pdf (15. marec 2015).

Manolo, Abella. 2006. *Competing for global talent*. Geneva: International Labor Office: International Institute for Labour Studies.

Mason, Paul. 2008. *Live working or die fighting: how the working class went global*. London: Vintage.

Medica, Karmen, Goran Lukić in Ana Kralj. (2011). *Delovne in življenske razmere delavcev migrantov v Sloveniji*. Dostopno prek: <http://www.mddsz.gov.si/fileadmin/mddsz.gov>.

si/pageuploads/dokumenti__pdf/el2010_raziskava_razmere_delavcev_migrantov_250311.pdf (3. december 2014).

Medved, Felicita. 2007. Državljeni nove države v letu 1991 – inicialna opredelitev in korekcijske dopolnitve slovenskega državljanstva. V *Priseljenci. Študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*, ur. Miran Komac, 453-557. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

--- 2009. From Civic to Ethnic Community? The Evolution of Slovenian Citizenship. V *Citizenship Policies in the New Europe*, ur. Rainer Bauboeck, Bernhard Perchining in Wiebke Sievers, 305-338. Amsterdam: Amsterdam University Press.

--- 2010a. Slovenska politika integracije – »od prvih do tretjih državljanov«. *Državljeni tretjih držav ali tretjerazredni državljeni?*, ur. Mojca Medvešek in Romana Bešter, 20-46. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

--- 2010b. *Temporary and circular migration: Empirical evidence, current policy practice and future options in Slovenia*. Dostopno prek: <http://inovum.si/clanek-zacasne-in-krozne-migracije.php> (16. marec 2015).

Meh, Nina. 2015. Namesto boja za pravičnost se širi nestrpnost proti priseljencem. *MMC RTV SLO*, 16. februar. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/mmc-priporoca/namesto-boja-za-pravicnost-se-siri-nestrpnost-proti-priseljencem/358431> (22. marec 2015).

Migranti si zaslužijo posebno skrb. 2014. Dostopno prek: http://www.sindikatzsss.si/index.php?option=com_content&view=article&id=1369:migranti-si-zasluijo-posebno-skrb&catid=2:aktualno&Itemid=65 (15. april. 2015).

Migrantski novičnik. 2011a. Novice z domačega terena, 2 (22. junij).

--- 2011b. Zakonodajne novice iz domačega terena, 7 (5. december).

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnost. *Zaposlovanje in delo državljanov tretjih držav*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/si/delovna_podrocja/trg_dela_in_zaposlovanje/delovne_migracije/zaposlovanje_in_delo_drzavljanov_tretjih_drzav/ (3. oktober. 2014).

Ministrstvo za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti. 2010. *Vlada RS sprejela strategijo ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020*. Dostopno prek: http://www.mddsz.gov.si/nc/si/medijsko_sredisce/novica/article/1966/6543/ (15. februar 2015).

Ministrstvo za notranje zadeve. 2006. *Večletni program 2007 – 2013, sklad za vključevanje državljanov tretjih držav*. Dostopno prek: http://www.mnz.gov.si/fileadmin/mnz.gov.si/pageuploads/UFZJN/PEES/Evropski_sklad_za_integracijo/05_Sklad_za_vkljucevanje_-_Vecletni_program.pdf (12. december 2014).

Mladi in migranti v času prestrukturiranja. Dostopno prek: <http://www.kimdps.si/novice/mladi-migranti-v-casu-prestrukturiranja> (27. maj 2015).

MMC RTV SLO. 2011. Vse več zagovornikov pravic tujih delavcev, 27. marec. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/vse-vec-zagovornikov-pravic-tujih-delavcev/253997> (12. december 2015).

MMC RTV SLO. 2013. Bi delali za 1,6 evra na uro? Nekateri v Sloveniji morajo, 3. oktober. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/bi-delali-za-1-6-evra-na-uro-nekateri-v-sloveniji-morajo/319265> (15. februar 2015).

Morozov, Sebastjan. 2015. Dobro leto ni dalo veliko dodatnih služb. *Dnevnik*, 25. maj. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042713424/posel/novice/dobro-leto-ni-dalo-veliko-dodatnih-sluzb> (26. maj 2015).

Mozetič, Polona. 2009a. Nevidni delavci sveta: zaposlovanje in delo »neevropskih« državljanov tretjih držav in režim delavskih domov. *Časopis za kritiko znanosti*. 37 : 14–25.

--- 2009b. Nezakonite migracije in spreminjanje pojmovanja zasebnosti v družbi nadzora. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo*, januar – marec. Dostopno prek : <https://www.yumpu.com/sl/document/view/27904713/revija-1-2009-ministrstvo-za-notranje-zadeve/17> (11. marec. 2015).

Naglič, Metka in Ana Čemažar. 2015. *Preden se v institucijah obrnejo enkrat, se delodajalci petkrat*. Dostopno prek: <http://www.amnesty.si/tanasic> (5. maj 2015).

Pennix, Rinus. 2004. *The Logic of Integration Policies: An Exercise in Policy Thinking*. Dostopno prek: <http://www.cedem.ulg.ac.be/wp-content/uploads/workingpaper/22.pdf> (27. december 2014).

Nared, Marjetka. 2015. Rast zlorab napotenih delavcev le prebudila državo. *Svet 24*, 27. april. Dostopno prek: <http://svet24.si/clanek/novice/slovenija/553e21a942bdb/rast-zlorab-napotenih-delavcev-le-prebudila-drzavo> (3. maj 2015).

Peternel, Urša. 2014. Stop izkoriščanju migrantov. *Gorenjski glas*, 27. oktober. Dostopno prek: <http://www.gorenjski glas.si/article/20141027/C/141029823/1006/stop-izkoriscanju-migrantov> (12. januar 2015).

Petkovič, Blaž in Uroš Škerl Kramberger. 2015. Podaljšana omejitev – Hrvaški državljani se v Sloveniji še vsaj tri leta ne bodo prosto zaposlovali. *Dnevnik*, 21. maj. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042713260/slovenija/podaljsana-omejitev-hrvaski-drzavljani-se-v-sloveniji-se-vsaj-tri-leta-ne-bodo-prosto-zaposlovali> (22. maj 2015).

Petrovar, Gašper in Aljoša Masten. 2010. Delavci migranti – zavrženi, iztrošeni in brez pravic. *MMC RTV SLO*, 9. december. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/delavci-migranti-zavrzeni-iztrošeni-in-brez-pravic/245898> (22. december 2015).

Planet. 2012. Kršitve pravic delavcev migrantov posledica pomanjkljivega nadzora, 26. april. Dostopno prek: http://www.siol.net/novice/slovenija/2012/04/krsitve_pravic_delavcev_migrantov_posledica_pomanjkljivega_nadzora_in_tudi_sistemski_problem.aspx (22. marec 2015).

Planet. 2015. Migranti v EU Pogosto izkoriščana delovna sila, 3. junij. Dostopno prek: <http://www.planet.si/novice/svet/migranti-v-eu-pogosto-izkoriscana-delovna-sila.html> (4. junij 2015).

Politikis. 2015. Delavci migranti žrtve izkoriščanja delovne sile, 3. junij. Dostopno prek: <http://www.politikis.si/?p=152245> (4. junij 2015).

Popovič, Katjuša. 2010. Katjuša Popovič. *Mladina*, 2. februar. Dostopno prek: <http://www.mladina.si/52483/katjusa-popovic/> (3. oktober 2014).

Pravilniku o delovnih dovoljenjih, prijavi in odjavi dela ter nadzoru nad zaposlovanjem in delom tujcev. Ur. l. RS 37/2008 (15. april 2008).

Pravilnik o delovnih dovoljenjih, prijavi in odjavi dela ter nadzoru nad zaposlovanjem in delom tujcev (ZZDT-1 in 45/11). Ur. l. RS37/08, 28/11, 26/11. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=PRAV8639> (3. oktober 2014).

Primorske novice. 2015. Delavcem migrantom v Sloveniji se obetajo boljši časi. Dostopno prek: <http://www.primorske.si/Novice/Slovenija/Delavcem-migrantom-v-Sloveniji-se-obetajo--boljsi-> (21. februar 2015).

Raffeli, Rosa. 2014. *Politika priseljavanja*. Dostopno prek: http://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/sl/FTU_5.12.3.pdf (20. januar 2015).

Repovž, Erika. 2015. *Vstopamo v kapitalizem v katerem bo premoženje v rokah rentne plutokracije*, 4. maj. Dostopno prek: <http://utd.zofijini.net/2015/05/04/vstopamo-v-kapitalizem-v-katerem-bo-premozenje-v-rokah-rentne-plutokracije/> (15. maj 2015).

Resolucijo o imigracijski politiki Republike Slovenije (ReMPRS). Ur. l. RS, št. 40/99. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO20> (22. december 2014).

Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije (ReMPRS). Ur. l. RS, št. 106/02. Dostopno prek: <http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO20> (22. december 2014).

Riso, Sara. 2014. *Labour migration in the EU: Recent trends and policies*. Dostopno prek: http://www.eurofound.europa.eu/sites/default/files/ef_publication/field_ef_document/ef1456en.pdf (5. marec 2015).

Ručman, Bučar Aleš in Danijela Frangež. 2014. *Zaključno poročilo raziskave: Analiza trgovine z ljudmi z namenom izkoriščanja delovne sile, trgovine z otroki, prisilnega beračenja in izvrševanja kaznivih dejanj*. Ljubljana: Urad vlade Republike Slovenije za komuniciranje.

Salihović, Armin. 2009. Od delavca do delavca, za boljše življenje. *Časopis za kritiko znanosti*. Dostopno prek: <http://www.dlib.si/details/URN:NBN:SI:DOC-TLMHMTOD> (5. oktober 2014).

S.P. 2015. V Nemčiji protest zaradi zlorab iz Slovenije napotnih delavcev. *Delo*, 7. maj. Dostopno prek: <http://www.delo.si/svet/evropa/v-nemciji-protest-zaradi-zlorab-iz-slovenije-napotnih-delavcev.html> (11. maj 2015).

Slovenska filantropija – Migracije. Dostopno prek: <http://www.filantropija.org/migracije-2/> (9. december 2014).

Slovenska filantropija – Pomoč migrantom. Dostopno prek: <http://www.filantropija.org/migracije-3/> (9. december 2014).

Slovenska filantropija – Mladi migranti. Dostopno prek: <http://www.filantropija.org/mladi-migranti/> (9. december 2014).

Slovenska filantropija – Migranti in kultura. Dostopno prek: <http://www.Filantropija.org/migranti-in-kultura/> (9. december 2014).

Smerokaz. 2010. Dostopno prek: <http://www.ess.gov.si/tujci/smerokaz> (6. januar 2015).

Solidarnostna akcija za delavce Gratim d.o.o.. 2011. Dostopno prek: <http://alternativa-akcije.blogspot.com/2011/03/solidarnostna-akcija-za-delavce-gratim.html> (11. maj 2015).

Splošna deklaracija o človekovih pravic. 1948. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/pravni-okvir-in-pristojnosti/mednarodni-pravni-akti-s-podrocja-clovekovih-pravic/organizacija-zdruzenih-narodov/splosna-deklaracija-clovekovih-pravic/> (5. oktober 2014).

Sporazum med vlado Republike Slovenije in Svetom ministrov Bosne in Hercegovine o zaposlovanju državljanov Bosne in Hercegovine v Republiki Sloveniji. Ur. l. RS 92/2012 (6. december 2014).

Stanojević, Miroslav. 1998. Delovni odnosi, sindikati in participacija zaposlenih. *Management kadrovskih virov*, Ur. Stane Možina, 305-354. Kranj: Fakulteta za družbene vede.

STA. 2012. ZSSS: V Sloveniji katastrofalen vzporedni svet - svet delavcev migrantov. *Večer*, 18. december. Dostopno prek: <http://www.vecer.com/clanek2012121805864594> (15. april 2015).

--- 2013. Lukič: Izkoriščanje tujih delavcev pogosto sofinanciramo davkoplačevalci. *Dnevnik*. 5. oktober. Dostopno prek: <http://www.dnevnik.si/slovenija/lukic-izkoriscanje-tujih-delavcev-pogosto-sofinanciramo-davkoplacevalci> (12. december 2015).

--- 2015. Izkoriščanje delavcev migrantov ima po raziskavi značilnosti trgovine z ljudmi. *Istra 365*, 29. januar. Dostopno prek: <http://www.istra365.si/novica/izkoriscanje-delavcev-migrantov-ima-po-raziskavi-znacilnosti-trgovine-z-ljudmi> (22. februar 2015).

Stalker, Peter. 2000. *Workers without frontiers: the impact of globalization on international migration*. Geneva: Boulder (colo): L. Rienner.

Svetovalnica za migrante. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/_files/5884/Svetovalnica_za_migrante_uradne_ure.pdf (11. december 2014).

Svetovalnica za migrante odslej po vsej Sloveniji. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/_files/5954/Svetovalnica_za_migrante.pdf (14. maj 2015).

Škerl, Kramberger Uroš. 2015. Slovenski posrednik se izgovarja na nemškega partnerja. Še en primer ogoljufanih gradbenih delavcev iz BiH. *Dnevnik*, 6. maj. Dostopno prek: <https://www.dnevnik.si/1042712423/slovenija/slovenski-posrednik-se-izgovarja-na-nemskega-partnerja-se-en-primer-ogoljufanih-gradbenih-delavcev-iz-bih> (10. maj 2015).

The Economist. 2014. The abuse of migrants; And still they come, 19. april. Dostopno prek: <http://www.economist.com/news/international/21601029-balancing-interests-migrant-workers-and-countries-they-live-and-still-they> (14. marec 2015).

TV Slovenija, 1. program. 2015. *Tednik*. Ljubljana, 4. maj.

Uredba o integraciji tujcev. Ur. l. RS 65/2008. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=87371> (8. januar 2015).

Usposabljanje prostovoljcev Info točke za tujce. 2014. Dostopno prek: <http://www.filantropija.org/usposabljanje-prostovoljcev-info-tocke-za-tujce/> (3. marec 2015).

Varuh človekovih pravic. 2012. *Namestnica varuhinje o pravicah delavcev migrantov, beguncev in prosilcev za azil*. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnosti/novice/detajl/namestnica-varuhinje-predstavila-pravice-delavcev-migrantov-beguncev-in-prosilcev-za-azil-v-praksi/?cHash=9ada627a2c92461212e9b38763f837d5> (22. januar 2015).

--- 2014. *Svetovalec pri Varuhu na posvetu o trgovini z ljudmi*. Dostopno prek: <http://www.varuh-rs.si/medijsko-sredisce/sporocila-za-javnosti/novice/detajl/svetovalec-pri-varuhu-na-posvetu-o-trgovini-z-ljudmi/?cHash=56f71667ab497fb0a1fddd19f664f315> (2. februar 2015).

Vasev, Boris. 2015. Za migrantske delavce je vsaka varnost le iluzija. *MMC RTV SLO*, 1. maj. Dostopno prek: <http://www.rtv slo.si/slovenija/za-migrantske-delavce-je-vsaka-varnost-le-iluzija/364049> (10. maj 2015).

Večer. 2013. Prek riža do trgovine z delavci, 5. marec. Dostopno prek: <http://www.vecer.com/clanek2013030505891147> (23. januar 2015).

Leskovšek, Vesna. 2005. *Mi vi oni: nestrpnost na Slovenskem*. Ljubljana: Mirovni inštitut.

Vidrih, Petra. 2013. Informacija je orožje proti izkoriščanju. *Primorske novice*, 20. september. Dostopno prek: <http://www.primorske.si/Slovenija-in-svet/Informacija-je-orozje-proti-izkoriscanju.aspx> (6. januar 2015).

Vlada Republike Slovenije. Delovna skupina za pripravo možnih ukrepov za uveljavitev migracijske politike Republike Slovenije. 2005. *Ocena stanja na področju migracijske in integracijske politike v Republiki Sloveniji*, 6, oktober.

Vrečer, Natalija. 2007. *Integracija kot človekova pravica: prisilni priseljenci iz Bosne in Hercegovine v Sloveniji*. Ljubljana: Založba ZRC.

Yeates, Nicola. 2009. *Globalizing care economies and migrant workers: explorations in global care chains*. Basingstoke; New York: Palgrave Macmillan.

Zabukovec, Mojca. 2015. Migrantski delavci v Sloveniji: življenje na robu. *Delo*, 16. februar. Dostopno prek: <http://www.delo.si/ozadja/migrantski-delavci-v-sloveniji-zivljenje-na-robu.html> (3. marec 2015).

Zagovorniki pravic migrantskih delavcev. Dostopno prek: <http://www.cnvos.info/index/article/id/2570/cid/95> (3. marec 2015).

Zakon o državljanstvu Republike Slovenije (ZDRS-UPB2). Ur. l. RS 24/2007. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=79103> (7. januar 2015).

Zakon o tujcih (Ztuj-2). Ur. l. RS 50/2011. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=104275> (7. januar 2015).

Zakona o splošnem upravnem postopku (ZUP). Ur. l. RS 24/06. Dostopno prek: <https://proxy-nl.hide.me/go.php?u=BaTfXnF3E2KxtSSrWMQNWj6y7ZnBtWg3pc2672HibDkPef9qVir855Pw9isj98QyihPa&b=5&f=norefer> (22. marec 2015).

Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT – 1). Ur. l. RS 26/2011. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=103052> (2. december 2014).

Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje. *Zaposlovanje tujcev*. Dostopno prek: http://www.ess.gov.si/trg_dela/trg_dela_v_stevilkah/zaposlovanje_tujcev (25. marec 2015).

Zveza Svobodnih Sindikatov Slovenije. 2010. Poročilo o položaju delavcev migrantov v Sloveniji in izvajanju migrantske politike. Dostopno prek: http://www.zsss.si/attachments/article/42/DelavciMigrantiVPrimezuPolitike_porocilo_NK_22010.pdf (2.10.2014).

--- 2012a. *6. kongres Zveze svobodnih sindikatov Slovenije*. Dostopno prek: http://www.sindikat-zsss.si/index.php?option=com_content&view=article&id=43&Itemid=3 (11. marec 2015).

--- 2012b. *Lista zahtev in predlogov za izboljšanje situacije delavcev migrantov*. Dostopno prek: http://www.sindikar-zsss.si/attachments/article/652/ZAHTEVE_27J012.pdf (14. december 2014).

PRILOGE

PRILOGA A: ZAPOSLOVANJE IN DELO DRŽAVLJANOV TRETJIH DRŽAV V REPUBLIKI SLOVENIJI

Postopek zaposlovanja državljanov tretjih držav poteka po Pravilniku o delovnih dovoljenjih, prijavi in odjavi dela ter nadzoru nad zaposlovanjem in delom tujcev (Ur. l. RS št. 37/2008). Ta pravilnik določa podatke in dokazila, na podlagi katerih Zavod Republike Slovenije za Zaposlovanje odloča o izdaji delovnega dovoljenja, podatke in način prijave in odjave dela

tujcev ter način uresničevanja obveznosti delodajalca do nadzorstvenega organa. Seveda pa imamo v Republiki tudi zakona, ki določata pravne okvirje, Zakonu o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT) in Zakon o tujcih (ZTuj-2).

1 Kvota

Pri zaposlovanju tujca v Sloveniji ne smemo pozabiti na kvotni sistem (ZZDT, 5. člen), kar pomeni, da država uravnava število delovnih dovoljenj za tuje državljane. Glede na stanje in predvidena gibanja na trgu dela lahko vlada v skladu z migracijsko politiko letno določi kvoto delovnih dovoljenj¹⁷, s katero omeji število tujcev na trgu. Vladi kvoto predlaga minister, pristojen za delo, ob predhodni pridobitvi mnenja Ekonomsko – socialnega sveta. Vlada lahko s kvoto delovnih dovoljenj omeji izdajo delovnih dovoljenj za posamezne ali vse oblike zaposlovanja in dela tujcev, ki v Republiki Sloveniji nimajo dovoljenja za prebivanje, razen za tujce, ki se pri nas zaposlujejo ali opravljajo delo na podlagi mednarodnih pogodb, ki zavezujejo Republiko Slovenijo (ZZDT, 5. člen).

Kvota se razdeli za namene zaposlovanja tujcev v Republiki Sloveniji, napotene tujce v Republiko Slovenijo, usposabljanje in izpopolnjevanje, sezonsko delo tujcev in individualne storitve tujcev. Kvota, ki jo vlada določi za posamezne namene, se razdeli glede na veljavna delovna dovoljenja in na nova delovna dovoljenja (ZZDT, 5. člen).

Kvota letno ne sme presegati pet odstotkov aktivnega prebivalstva Republike Slovenije. Razlogi za sprejem ukrepov za omejitev kvot so naraščajoča brezposelnost, sprejem mednarodnega sporazuma s katerim se zmanjša število potreb po zaposlovanju tujih delavcev, kadar se zaradi aktivne politike zaposlovanja zmanjšajo potrebe po tujih delavcih (ZZDT, 5. člen).

2. Delovno dovoljenje

Državljeni tretjih držav, ki želijo delati v Sloveniji, morajo predhodno pridobiti delovno dovoljenje. Delovno dovoljenje je dokument, na podlagi katerega lahko domači ali tuji delodajalec skleneta pogodbo o zaposlitvi ali delu. Če ima tujec sklenjeno samo pogodbo o zaposlitvi in nima delovnega dovoljenja, je taka pogodba nična in s strani Inšpektorata za delo sankcionirana (ZZDT, 4. člen). Kot pravijo na e-upravi, se delovno dovoljenje najpogosteje izda na vlogo delodajalca kot dovoljenje za zaposlitev ali dovoljenje za delo in omogoča tujcu

---

¹⁷ V nadaljevanju kvota.

le delo oziroma zaposlitev pri točno določenem delodajalcu – vlagatelju. Tujec sme v Republiki Sloveniji opravljati samo tisto delo, za katero mu je bilo izdano delovno dovoljenje (ZZDT, 4. člen)

Pravilnik o delovnih dovoljenjih določa pogoje za izdajo delovnega dovoljenja (2. člen). Prvi pogoj je, da delodajalec in tujec izpolnjujeta z zakonom predpisane pogoje ter da ni izkoriščena kvota delovnih dovoljenj (ZZDT, 5. člen), razen v primerih, ko se delovno dovoljenje ne všteva v kvoto delovnih dovoljenj.

Pridobitev delovnega dovoljenja poteka tako, da vlogo za izdajo le-tega vloži pri Zavodu za zaposlovanje. Taka vloga mora vsebovati:

1. izpolnjeni predpisani obrazec za posamezno vrsto delovnega dovoljenja, ki je sestavni del Pravilnika o delovnih dovoljenjih,
2. podatke in dokazila določene s tem pravilnikom oziroma druge podatke, ki jih na podlagi zakona zahteva Zavod za zaposlovanje v postopku izdaje delovnega dovoljenja.

O vlogi za izdajo delovnega dovoljenja odloči Zavod za zaposlovanje z odločbo, ki velja kot osebno delovno dovoljenje, dovoljenje za zaposlitev ali dovoljenje za delo, za namene, ki jih določa ZZDT (Pravilnik o delovnih dovoljenjih, 59. člen).

2.1 Vrste delovnih dovoljenj

Kot smo že povedali, se delovno dovoljenje izda kot osebno delovno dovoljenje, dovoljenje za zaposlitev ali dovoljenje za delo. Pravilnik o delovnih dovoljenjih v členih od 2. do 47. določa vrste delovnih dovoljenj, podatke in dokazila, ki jih moramo priložiti vlogi za izdajo delovnega dovoljenja na predpisanem obrazcu.

2.1.1 Osebno delovno dovoljenje

Osebno delovno dovoljenje po 10. členu ZZDT je obnovljiva ali stalna oblika delovnega dovoljenja, ki v času veljavnosti tujcu omogoča prosti dostop do trga dela, razen če je osebno delovno dovoljenje izdano za samozaposlitev. Osebno delovno dovoljenje se izda za čas, določen s tem zakonom, neodvisno od stanja in razmer na trgu dela. Tujec z osebnim delovnim dovoljenjem z veljavnostjo treh let ali za nedoločen čas ter tujec z osebnim delovnim dovoljenjem, izdanim osebi z začasno zaščito oziroma prosilcu za mednarodno zaščito, se lahko vpiše v evidenco brezposelnih oseb.

Imamo različne vrste osebnih dovoljenj:

1. osebno delovno dovoljenje za samozaposlitev,
2. osebno delovno dovoljenje za veljavnost treh let,
3. osebno delovno dovoljenje za nedoločen čas,
4. osebno delovno dovoljenje za čas določen s posebnim zakonom,
5. osebno delovno dovoljenje na podlagi mednarodne pogodbe.

Ne glede na določbe zakona, ki ureja gospodarske družbe, lahko tujec ustanovi ali soustanovi osebno gospodarsko družbo in na podlagi ustanoviteljskih pravic zastopa družbo ali se registrira kot samostojni podjetnik posameznik, če ima veljavno osebno delovno dovoljenje z veljavnostjo enega leta, treh let ali osebno delovno dovoljenje za nedoločen čas.

Tujec iz prejšnjega odstavka lahko pridobi osebno delovno dovoljenje z veljavnostjo enega leta, če izpolnjuje naslednje pogoje:

1. da ima veljavno dovoljenje za prebivanje,
2. da je pred registracijo oziroma vpisom najmanj eno leto neprekinjeno prebival v Republiki Sloveniji na podlagi dovoljenja za prebivanje,
3. da izkaže lastna finančna sredstva v višini 10.000 eurov,
4. da v primeru, ko se določena dejavnost lahko opravlja le v poslovnem prostoru, izkaže lastništvo poslovnega prostora oziroma ustrezno najemno pogodbo, ali da v primeru, ko poslovni prostor ni pogoj, izkaže lastništvo prostora ali ustrezno najemno pogodbo za prostor, kjer ima sedež.

Za osebno delovno dovoljenje z veljavnostjo treh let lahko zaprosi (ZZDT, 10. b člen):

1. ožji družinski član slovenskega državljanca, ki ima veljavno dovoljenje za začasno prebivanje, zaradi združitve družine,
2. ožji družinski član tujca z osebnim delovnim dovoljenjem za nedoločen čas, ki ima veljavno dovoljenje za začasno prebivanje, zaradi združitve družine, če je pred tem najmanj dve leti že bival v Republiki Sloveniji na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje,
3. slovenski izseljenec ali njegov potomec do tretjega kolena v ravni črti, ki nima slovenskega državljanstva,

4. samozaposleni tujec, ki je v Republiki Sloveniji dve leti neprekinjeno samozaposlen in je vpisan v poslovni register,
5. tujec z najmanj poklicno izobrazbo, ki je bil zadnji dve leti pred vložitvijo vloge neprekinjeno zaposlen pri istem delodajalcu ali njegovemu pravnemu predniku,
6. delovni migrant, ki je bil zadnji dve leti pred vložitvijo vloge neprekinjeno zaposlen pri istem delodajalcu ali njegovemu pravnemu predniku,
7. tujec, ki je zadnji letnik šolanja končal v Republiki Sloveniji in pridobil najmanj visokošolsko izobrazbo, če si v roku enega leta od pridobljenega naziva najde delodajalca ali se samozaposli,
8. tujec, ki je v Sloveniji zaključil program raziskovalnega dela in si v roku enega leta najde delodajalca ali se samozaposli,
9. ožji družinski član tujca iz prejšnje točke,
10. ožji družinski član tujca s statusom raziskovalca,
11. oseba s subsidiarno zaščito.

Za osebno delovno dovoljenje za nedoločen čas lahko zaprosi begunec in tujec z dovoljenjem za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji (ZZDT, 10. c člen).

Za osebno delovno dovoljenje lahko zaprosi prosilec za mednarodno zaščito in oseba z začasno zaščito. Prosilcu za mednarodno zaščito se osebno delovno dovoljenje izda eno leto po vložitvi prošnje za mednarodno zaščito, in sicer za čas treh mesecev z možnostjo podaljšanja. Osebi z začasno zaščito se osebno delovno dovoljenje izda za čas trajanja statusa osebe z začasno zaščito (ZZDT, 10. č člen).

Osebno delovno dovoljenje se lahko izda tudi v primerih in za čas, kot ga določa mednarodna pogodba. Če mednarodna pogodba tako določa, se osebno delovno dovoljenje lahko izda tudi brez plačila taks (ZZDT, 10. d člen).

Osebno delovno dovoljenje preneha veljati (ZZDT, 10. e člen):

1. s potekom časa, če niso izpolnjeni pogoji za ponovno izdajo,
2. če se tujec odpove osebnemu delovnemu dovoljenju,
3. če tujec pridobi državljanstvo Republike Slovenije,
4. v primeru prenehanja dovoljenja za prebivanje,
5. v primeru smrti tujca.

2.1.2 Dovoljenje za zaposlitev

Dovoljenje za zaposlitev iz 11. člena ZZDT je oblika delovnega dovoljenja, vezana na stalne zaposlitvene potrebe delodajalcev na podlagi sistemiziranih delovnih mest. S tem dovoljenjem se sme tujec zaposliti le pri delodajalcu, ki je zaprosil za izdajo dovoljenja. Dovoljenje za zaposlitev se izda za čas, ki ga delodajalec opredeli v vlogi, ki pa ne more biti daljši od enega leta. Prva zaposlitev je zaposlitev tujca, ki nima dovoljenja za prebivanje v Republiki Sloveniji. Pri delovnih migrantih se kot prva zaposlitev šteje, če delovni migrant ob vložitvi vloge delodajalca nima delovnega dovoljenja. Nova zaposlitev je prva zaposlitev ali zaposlitev tujca, ki že ima dovoljenje za prebivanje in se prvič zaposluje pri tem delodajalcu. Pogodba o zaposlitvi, ki jo vlagatelj priloži k vlogi, mora biti v skladu z zakonom, ki ureja delovna razmerja in s kolektivnimi pogodbami, ki zavezujejo delodajalca.

Dovoljenje za zaposlitev se ob izpolnjenem pogoju iz prejšnjega odstavka lahko izda na podlagi vloge delodajalca, če so izpolnjeni še naslednji pogoji (ZZDT, 11.a člen):

1. da je delodajalec ustrezno registriran ali vpisan v poslovnem registru;
2. da je delodajalec prijavil prosto delovno mesto;
3. da delodajalec in tujec izpolnjujeta pogoje iz 7. člena tega zakona;
4. da ni izkoriščena kvota za to obliko zaposlovanja;
5. da tujec izpolnjuje pogoje, ki jih zahteva delodajalec in
6. da delodajalec priloži z njegove strani podpisano pogodbo o zaposlitvi.

Minister, pristojen za delo, lahko na podlagi ugotovitve, da zaposlitev tujca ne vpliva škodljivo na trg dela, zlasti glede stanja domače brezposelnosti, strukture zaposlovanja oziroma regionalnih potreb za odpiranje novih delovnih mest v okviru gospodarskih panog, po predhodnem mnenju ministra, pristojnega za področje dejavnosti, določi po območnih službah zavoda za zaposlovanje dejavnosti, v katerih se lahko izjemoma dovoli izdaja dovoljenja za zaposlitev, ne glede na določbo prvega odstavka tega člena (ZZDT, 11. a člen).

V skladu s prejšnjim odstavkom lahko območna služba zavoda za zaposlovanje izda dovoljenje za zaposlitev na podlagi soglasja centralne službe zavoda za zaposlovanje. Za izdajo soglasja mora podati obrazložitev, da zaposlitev tujca ne bo škodljivo vplivala na trg dela, zlasti glede stanja domače brezposelnosti, strukture zaposlovanja oziroma regionalnih potreb in da so ustrezne domače brezposelne osebe oziroma osebe, ki so z njimi izenačene, odklonile zaposlitev pri delodajalcu (ZZDT, 11 .a člen).

Pri prvi zaposlitvi se dovoljenje za zaposlitev na podlagi vloge istega delodajalca za istega tujca lahko podaljša za čas do skupno 12 mesecev, če je imel tujec v času veljavnosti prvega dovoljenja za zaposlitev dovoljenje za prebivanje in prijavljeno socialno zavarovanje ter je delodajalec prijavil začetek dela tujca. Vlogo za podaljšanje dovoljenja za zaposlitev lahko delodajalec vloži 60 dni oziroma najpozneje 30 dni pred iztekom veljavnosti predhodnega dovoljenja za zaposlitev. Ob pravočasno vloženi vlogi za podaljšanje dovoljenja za zaposlitev, zavod za zaposlovanje v primeru, da podaljšano dovoljenje ni izdano pred iztekom veljavnosti predhodnega dovoljenja za zaposlitev, izda potrdilo o vloženi vlogi, ki velja kot dovoljenje za zaposlitev do dokončnosti odločbe o podaljšanju dovoljenja za zaposlitev. Če vloga ni vložena pravočasno, se šteje za novo vlogo (ZZDT, 11.b člen).

Pri podaljšanju dovoljenja za zaposlitev se za istega delodajalca šteje tudi pravni naslednik delodajalca. Pravni naslednik prvega delodajalca je po tem zakonu delodajalec prevzemnik, na katerega preidejo pogodbene in druge pravice in obveznosti iz delovnih razmerij, ki so jih imeli delavci na dan prenosa pri delodajalcu prenosniku, če pride zaradi pravnega prenosa podjetja ali dela podjetja, izvedenega na podlagi zakona, drugega predpisa, pravnega posla oziroma pravnomočne sodne odločbe ali zaradi združitve ali delitve, do spremembe delodajalca (ZZDT, 11.b člen).

Dovoljenje za zaposlitev preneha veljati (ZZDT, 11.d člen):

1. s potekom časa, za katerega je bilo izdano,
2. s prenehanjem delovnega razmerja,
3. če tujec pridobi državljanstvo Republike Slovenije,
4. s pridobitvijo osebne delovnega dovoljenja,
5. v primeru smrti tujca,
6. v primeru iz 29.a člena ali 29.c člena ZZDT.

2.1.3 Dovoljenje za delo

Dovoljenje za delo iz 12. člena ZZDT je oblika delovnega dovoljenja z vnaprej določeno časovno omejitvijo, na podlagi katerega se tujec lahko začasno zaposli ali dela v Republiki Sloveniji v skladu z namenom, za katerega je bilo dovoljenje izdano.

(2) Po namenu je dovoljenje za delo vezano na:

1. delo z napotenimi tujci,
2. usposabljanje in izpopolnjevanje tujcev,
3. sezonsko delo tujcev,
4. delo tujih zastopnikov,
5. individualne storitve tujcev.

Dovoljenje za delo se tujcu izda na vlogo delodajalca oziroma pravne osebe, določene s tem zakonom. Dovoljenje za delo se izda v okviru kvote, določene za posamezni namen, brez dodatnega preverjanja stanja in razmer na trgu dela. Po izteku veljavnosti dovoljenja za delo tujcu ne more biti izdano dovoljenje za zaposlitev ali osebno delovno dovoljenje brez vmesne prekinitve dela v državi, razen v primerih, določenih z zakonom. Dovoljenje za delo se lahko po izteku veljavnosti le izjemoma podaljša, skladno z določbami tega zakona. Zavezanci za prijavo in odjavo dela tujcev z dovoljenjem za delo so delodajalci, če s tem zakonom ni drugače določeno (ZDDT, 12.člen).

Dovoljenje za delo preneha veljati (ZDDT, 12. člen):

1. s potekom časa, za katerega je bilo izdano,
2. s prenehanjem delovnega razmerja ali pogodbe o delu,
3. v primeru smrti tujca.

Dovoljenje za delo se izdaja po ZZDT 10. členu še za sezonsko delo. Sezonsko delo tujcev je v okviru dejavnosti, ki imajo sezonski značaj, dopustno le v primeru, da je povpraševanje na trgu dela občasno večje od ponudbe, kar je podlaga za letno oblikovanje kvote za te namene. Tujcu s stalnim prebivališčem v drugi državi se izda dovoljenje za delo na vlogo delodajalca. Ta je v skladu s tem zakonom tudi zadolžen za prijavo začetka in konca dela tujca. Fizična oseba, ki ni registrirana za opravljanje dejavnosti, ne more biti delodajalec pri sezonskem delu tujcev, razen v primeru iz drugega odstavka 20. člena tega zakona. Dovoljenja za delo se izdajo v okviru kvote, določene za sezonsko delo. Dovoljenje se izda, če tujcu v zadnjih dveh letih pred vložitvijo vloge za izdajo delovnega dovoljenja ni bila izrečena kazen za prekršek po tem zakonu. Delodajalec lahko za tujca le enkrat v koledarskem letu zaprosi za dovoljenje za sezonsko delo z veljavnostjo do treh mesecev, razen če s tem zakonom ni drugače določeno. Za opravljanje sezonskega dela delodajalec in tujec skleneta delovno razmerje za določen čas. Delovnega razmerja ni treba skleniti, če se delo opravlja do največ trideset dni na področju kmetijstva in gozdarstva. Za tujca, ki je opravljal sezonsko delo, se lahko delovno

dovoljenje za katerikoli namen ponovno izda v naslednjem koledarskem letu. Po izteku veljavnosti dovoljenja za delo za sezonsko delo v gradbeništvu se lahko delovno dovoljenje za katerikoli namen ponovno izda po preteku sedmih mesecev. Ne glede na določbo prejšnjega odstavka lahko delodajalec, pri katerem je tujec opravljal sezonsko delo, pridobi dovoljenje za zaposlitev pod pogoji, določenimi za novo zaposlitev tujca.

3 Dovoljenje za prebivanje

Poleg delovnega dovoljenja, si mora državljan tretje države urediti tudi dovoljenje za prebivanje v Republiki Sloveniji. Na tej točki pride velikokrat do napake iz strani delavcev tretjih držav, saj so pogosto prepričani, da se dovoljenje za prebivanje uredi skupaj z delovnim dovoljenjem. Delovno dovoljenje je dovoljenje katero omogoča tujcu zaposlitev v Republiki Sloveniji in ga izdaja Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje, na drugi strani pa omogoča tujcu vstop in bivanje v državi dovoljenje za prebivanje, ki ga izdaja Upravna enota oziroma diplomatsko konzularno predstavništvo v tujini. Je pa delovno dovoljenje osnova za pridobivanje dovoljenja za prebivanje, ki se izdaja za enaka čas. Če si delavec po tem takem ne uredi dovoljenja za prebivanje, se mu delovno dovoljenje lahko tudi odvzame oziroma razveljavi¹⁸. Enako se postopa v primeru, če delodajalec v predpisanem roku ne prijavi tujca v socialno zavarovanje.

V Republiki Sloveniji ločimo dve vrsti dovoljenj za prebivanje:

3. dovoljenje za začasno prebivanje,
4. dovoljenje za stalno prebivanje.

Prvo dovoljenje za začasno prebivanje v Republiki Sloveniji je dovoljenje za začasno prebivanje, ki se ga izda ob izpolnjevanju pogojev, določenih s tem zakonom za izdajo dovoljenja za začasno prebivanje. Prvo dovoljenje za začasno prebivanje v Republiki Sloveniji mora tujec pridobiti pred vstopom v državo, če ta zakon ne določa drugače. Prošnja za izdajo dovoljenja se vloži pri diplomatskem predstavništvu ali konzulatu Republike Slovenije v tujini ali pri pristojnem organu v Republiki Sloveniji, če je tako določeno s tem zakonom (Ztuj-2-NPB3, 32. člen).

---

¹⁸ Na tem mestu naj omenim, da je Ekonomsko – socialni svet podprl osnutek zakona, ki prinaša enotno dovoljenje za prebivanje in delo ter enotno vstopno točko. Postopek za pridobitev dovoljenja bo en sam. Zakon naj bi predvidoma stopil v veljavo 15. septembra 2015.

Če tujec zaradi nepredvidenih okoliščin prvo dovoljenje za začasno prebivanje ni mogel pridobiti pred vstopom v državo, mu lahko prvo dovoljenje za začasno prebivanje v Republiki Sloveniji vroči pristojni organ, ki je dovoljenje izdal, če tujec v Republiki Sloveniji biva zakonito in je bila prošnja za izdajo prvega dovoljenja za začasno prebivanje vložena pred njegovim vstopom v državo, tujec pa je že pred vstopom v državo pri diplomatskem predstavništvu ali konzulatu Republike Slovenije v tujini dal prstne odtise, po vstopu v državo pa je o vstopu v državo, naslovu ter trajanju nameravanega bivanja v državi ter o razlogih, zaradi katerih prvega dovoljenja za začasno prebivanje ni mogel pridobiti pred vstopom v državo, obvestil pristojni organ za izdajo dovoljenja. Prvo dovoljenje za začasno prebivanje se izda z veljavnostjo do enega leta, razen če ni s tem zakonom drugače določeno. Tujec, kateremu je dovoljenje za prebivanje prenehalo, lahko za prebivanje v Republiki Sloveniji ob izpolnjevanju pogojev, določenih s tem zakonom, pridobi novo, prvo dovoljenje za začasno prebivanje (Ztuj-2-NPB3, 32. člen).

Dovoljenje za začasno prebivanje se izda tujcu, ki namerava v Republiki Sloveniji prebivati iz naslednjih namenov (Ztuj-2-NPB3, 35. člen):

1. zaposlitve ali dela;
2. združitve družine;
3. študija, izobraževanja, specializacije ali strokovnega izpopolnjevanja ter praktičnega usposabljanja, sodelovanja oziroma udeležbe v programih mednarodnih izmenjav prostovoljcev;
4. drugih upravičenih in z zakonom, mednarodnimi akti ali mednarodnimi načeli in običaji utemeljenih razlogov ali zaradi interesa Republike Slovenije.

Dovoljenje za začasno prebivanje v Republiki Sloveniji se izda tudi (Ztuj-2-NPB3, 35. člen):

1. tujcem, ki imajo status rezidenta za daljši čas v drugi državi članici Evropske unije;
2. tujcem slovenskega rodu do drugega kolena v ravni vrsti;
3. otrokom tujcev, rojenih v Republiki Sloveniji;
4. žrtvam trgovine z ljudmi;
5. žrtvam nezakonitega zaposlovanja;
6. tujcem, ki jim je bilo v Republiki Sloveniji dovoljeno zadrževanje.

Dovoljenje za stalno prebivanje se lahko izda tujcu, ki pet let neprekinjeno zakonito prebiva v Republiki Sloveniji na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje ali potrdila o vloženi prošnji za podaljšanje ali izdajo nadaljnjega dovoljenja za začasno prebivanje ali potrdila o vloženi prošnji za izdajo prvega dovoljenja za začasno prebivanje (Ztuj-2-NPB3, 52. člen).

Pogoj petletnega neprekinjenega zakonitega prebivanja v Republiki Sloveniji na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje ali potrdila o vloženi prošnji za podaljšanje ali izdajo nadaljnjega dovoljenja za začasno prebivanje ali potrdila o vloženi prošnji za izdajo prvega dovoljenja za začasno prebivanje, ki tujcu v času odločanja o njegovi prošnji za izdajo prvega dovoljenja za začasno prebivanje dovoljuje prebivanje v Republiki Sloveniji, je izpolnjen tudi, če je bil tujec v tem obdobju odsoten iz Republike Slovenije in ni imel izdanega dovoljenja za začasno prebivanje ali potrdila o vloženi prošnji za podaljšanje ali izdajo nadaljnjega dovoljenja za začasno prebivanje, če so bile odsotnosti krajše od šestih zaporednih mesecev in če skupaj ne presegajo deset mesecev. Čas prebivanja tujca v Republiki Sloveniji na podlagi vizuma za dolgoročno bivanje se všteje v obdobje za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje, če tujec pred potekom vizuma zaprosi za izdajo dovoljenja za začasno prebivanje in mu je bilo dovoljenje za začasno prebivanje izdano na podlagi 30. člena Ztuj-2-NPB3.

Čas prebivanja tujca v Republiki Sloveniji na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje zaradi študija in poklicnega usposabljanja se v obdobje za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje šteje polovično. Čas prebivanja tujca v Republiki Sloveniji na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje zaradi sezonskega dela, kot napoteni delavec ali kot dnevni delovni migrant in čas prebivanja tujca v Republiki Sloveniji kot osebe z začasno zaščito se ne všteje v obdobje za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje. Čas, ki ga je tujec prebil na prestajanju kazni, se ne šteje v čas, potreben za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje. V času odločanja o prošnji za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje mora tujec v Republiki Sloveniji prebivati na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje (Ztuj-2-NPB3, 52. člen).

3 Prijava in odjava tujca

Prijava dela tujcev je obvezen pogoj in velja za vse tujce, ki se zaposlijo ali delajo v Republiki Sloveniji na podlagi določb tega zakona. Zavezanec za prijavo začetka dela tujca je vsakokratni delodajalec, ki s tujcem na novo sklepa delovno ali drugo pogodbeno razmerje oziroma tuji delodajalec, ki svojega delavca napoti na delo v Slovenijo v skladu s tem zakonom, in tujec, ki se samozaposli (ZZDT, 29. člen).

Delodajalec je dolžan odjaviti delo tujca v primeru prekinitve delovnega ali pogodbenega razmerja s tujcem pred iztekom veljavnosti dovoljenja za zaposlitev ali dovoljenja za delo. Za odjavo dela tujca se šteje vrnitev dovoljenja za zaposlitev ali dovoljenja za delo, v skladu s šestnajstim odstavkom 8. člena tega zakona. Zavod za zaposlovanje izda delodajalcu potrdilo o odjavi dela (ZZDT, 29.c člen).

Prijava in odjava dela se opravi pri zavodu za zaposlovanje, ki je izdal delovno dovoljenje, razen če ta zakon ne določa drugače. Zavod za zaposlovanje zavezancu izda potrdilo o prijavi oziroma odjavi dela tujca na predpisanem obrazcu. Zavod za zaposlovanje potrdila o prijavi začetka dela ne izda, če je delodajalec s tujcem sklenil pogodbo o zaposlitvi (ZZDT, 29. člen).

4 Sporazum o zaposlovanju delavcev iz Bosne in Hercegovine v Republiki

Z dnem, 1.3.2013, se je pričel izvajati Sporazum med Vlado Republike Slovenije in Svetom ministrov Bosne in Hercegovine o zaposlovanju državljanov Bosne in Hercegovine v Republiki Sloveniji in Protokol o izvajanju Sporazuma (Uradni list RS, št. 92/2012), ki sta za našo državo zelo pomembna, saj večina delavcev iz tretjih držav prihaja prav iz Bosne in Hercegovine.

Sporazum določa pogoje in postopek zaposlovanja državljanov Bosne in Hercegovine in pogoje in postopke za izdajo dovoljenja, ki omogoča zaposlitev delavcev iz BIH v Sloveniji. V skladu z določbami Sporazuma je novo zaposlovanje delavcev iz BIH možno le s predhodnim sodelovanjem službe za zaposlovanje v Bosni in Hercegovini, ki na podlagi vložene potrebe po delavcih, izbere ustrezne kandidate in jih posreduje delodajalcu za dokončni izbor. Izjemoma je v primeru strokovne zaposlitve (zaposlitev s polnim delovnim časom, za katero delavec migrant prejme plačilo v višini najmanj trikratnika minimalne plače v RS), možno posredovanje tudi za poimensko določenega kandidata, ki ne izpolnjuje pogoja predhodne prijave pri službi za zaposlovanje v BiH (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje).

Zaposlovanje delavcev migrantov iz države izvora se lahko izvaja le na podlagi določb tega sporazuma. Sporazum se uporablja za zaposlovanje delavcev migrantov, ki so (ZZDT-1, 27. člen):

1. kot brezposelne osebe prijavljeni najmanj 30 dni pri pristojnih javnih službah za zaposlovanje v državi izvora in

2. starejši od 18 let,
3. da na trgu dela v Sloveniji ni ustreznih domačih kandidatov za ponujeno prosto delovno mesto,
4. da delodajalec izpolnjuje zakonske pogoje za zaposlitev tujca.

Po uveljavitvi Sporazuma je zaposlovanje državljanov Bosne in Hercegovine v Republiki Sloveniji možno le na podlagi Sporazuma. Izjeme določa Sporazum. Postopki se vodijo po starem oziroma ta sporazum se ne nanaša na državljane države izvora:

1. ki so na dan uveljavitve tega sporazuma zakonito zaposleni v državi zaposlitve;
2. v primeru sezonske zaposlitve, zaposlitve poslovnih delavcev in v primeru zaposlitve oziroma prostovoljnega dela zaradi usposabljanja in izpopolnjevanja na področju medicine;
3. ki jim je bilo v državi zaposlitve v skladu z zakonodajo izdano dovoljenje za stalno prebivanje;
4. ki v državi zaposlitve prebivajo na podlagi združevanja družine;
5. ki v državi zaposlitve prebivajo na podlagi zakona, ki ureja mednarodno zaščito;
6. ki jim je v državi zaposlitve v skladu z zakonodajo priznan status raziskovalca;
7. ki v državi zaposlitve ustanovijo ali soustanovijo osebno gospodarsko družbo in na podlagi ustanoviteljskih pravic zastopajo družbo ali se registrirajo kot samostojni podjetniki posamezniki;
8. ki na podlagi šolanja v državi zaposlitve lahko pridobijo osebno delovno dovoljenje v skladu z zakonodajo države zaposlitve;
9. za katere se uporablja Direktiva Sveta 2009/50/ES z dne 25. maja 2009 o pogojih za vstop in prebivanje državljanov tretjih držav za namene visokokvalificirane zaposlitve.

3.člen Protokol o izvajanju Sporazuma med državama, govori o postopku izbire delavca migranta, ki se začne na pobudo delodajalca, ki pristojnemu nosilcu države zaposlitve prijavi prosto delovno mesto na obrazcu PD z oznako zaposlovanja po sporazumu. Delodajalec na obrazcu PD označi, ali bo končno izbiro kandidata opravil na podlagi razgovora ali samo na podlagi poslanega predloga ustreznih kandidatov in potrebne dokumentacije.

Če letni obseg sprejema delavcev migrantov ni bil omejen oziroma kvota ni izpolnjena, pristojni nosilec države zaposlitve preveri, ali v evidenci ni ustreznih domačih državljanov oziroma z domačimi državljani izenačenih brezposelnih oseb, in preveri druge pogoje za novo

zaposlitev v skladu z zakonom, ki ureja zaposlovanje in delo tujcev. O tem, ali so izpolnjeni zakonski pogoji, pristojni nosilec države zaposlitve v najkrajšem mogočem času obvesti delodajalca. Če so pogoji iz tega odstavka tega člena izpolnjeni, pristojni nosilec države zaposlitve pošlje po elektronski poti pristojnemu nosilcu države izvora izpolnjen obrazec Osnovni podatki o delodajalcu in prostem delovnem mestu (Protokol o izvajanju Sporazuma, 3. člen). Pristojni nosilec države izvora takoj po prejemu osnovne podatke po elektronski poti pošlje pristojnim javnim službam za zaposlovanje.

Pristojni nosilec države izvora v sodelovanju z javnimi službami za zaposlovanje organizira postopek oglaševanja in obveščanja, vabljenje in izbiro kandidatov za zaposlitev v državi zaposlitve. Pristojni nosilec države izvora v 10 delovnih dneh od dneva prejema osnovnih podatkov po elektronski poti pošlje delodajalcu in pristojnemu nosilcu države zaposlitve predlog ustreznih kandidatov in potrebno dokumentacijo. Če delodajalec označi, da želi z izbranimi kandidati opraviti razgovore, ga pristojni nosilec države izvora obenem tudi povabi k udeležbi na razgovorih v državi izvora (Protokol o izvajanju Sporazuma, 4. člen).

Kandidati morajo prijavi za udeležbo v postopku izbire priložiti naslednjo dokumentacijo: overjeno kopijo potnega lista in overjeno kopijo dokazila o ustrezni izobrazbi oziroma kvalifikacijah, če se za razpisano prosto delovno mesto zahtevajo ustrezna izobrazba oziroma kvalifikacije (Protokol o izvajanju Sporazuma, 4. člen).

Če delodajalec izbere kandidate samo na podlagi predloga ustreznih kandidatov in potrebne dokumentacije, o končni izbiri obvesti pristojnega nosilca države izvora najpozneje v 5 delovnih dneh od izbora. Celoten postopek izbora kandidatov v državi izvora se konča v 15 delovnih dneh od dneva, ko so poslani osnovni podatki (Protokol o izvajanju Sporazuma, 4. člen).

V primeru strokovne zaposlitve lahko delodajalec poleg prijave prostega delovnega mesta predlaga kandidata, s katerim želi skleniti pogodbo o zaposlitvi, ter navede njegove podatke. Pristojni nosilec države zaposlitve podatke o predloženem kandidatu pošlje pristojnemu nosilcu države izvora, ki pridobi dokumentacijo in jo dostavi delodajalcu (Protokol o izvajanju Sporazuma, 4. člen).

Po zaključku izbora kandidatov in sklenitvi pogodbe o zaposlitvi, delodajalec vloži vlogo za izdajo dovoljenja pri Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje na obrazcu TUJ-BIH-1,

skupaj s prilogo 1 in prilogo 2. Pogodba o zaposlitvi mora biti sklenjena najmanj za eno leto (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje).

Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje o vlogi za izdajo delovnega dovoljenja odloči najpozneje v 15 dneh od prejete popolne vloge. Ker so bili zakonski pogoji za izdajo dovoljenja preverjeni že v predhodnem postopku, se v tokratnem postopku preverja le izpolnjevanje pogojev na strani delavca in morebitna pravnomočna kaznovanost delodajalca v času od zaključka predhodnega postopka do vloge za delovno dovoljenje (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje).

Dovoljenje se izda z veljavnostjo treh let in se izda na vlogo delodajalca (kot dovoljenje za zaposlitev), vendar ima delavec po prvem letu zaposlitve, ko mora biti delavec migrant zaposlen pri delodajalcu, ki je vložil vlogo za izdajo dovoljenja, oziroma pri njegovem pravnem nasledniku, prost dostop na trg dela (kot osebno delovno dovoljenje). Dovoljenje dobi delodajalec in po prihodu v RS tudi delavec migrant (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje).

PRILOGA B: STRUKTURA DELAVCEV TRETJIH DRŽAV

V Sloveniji prevladujejo delovne migracije s strani državljanov tretjih držav, večinoma pa prihajajo z območja Balkana¹⁹, kar je delno posledica naše skupne zgodovine oziroma preteklega prebivanja v skupni državi SFRJ. Delavci z območja Balkana se odločajo za delo v Slovenji zaradi bližine njihove države, že obstoječega socialnega omrežja, podobnosti jezika in kulture ter zaradi boljšega plačila, ki ga prejema pri nas.

Vendar pa delavci z Balkana še zdaleč niso edini delavci migranti tretjih držav na območju Slovenije. Z globalizacijo in priključitvijo Republike Slovenije v Evropsko unijo smo postali privlačnejši tudi za preostali svet, torej danes lahko rečemo, da imamo v Sloveniji delavce z vseh kontinentov sveta. Po tem, kar je znano, vemo, da je večina tujih delavcev v Republiki Sloveniji moškega spola, ima nižjo izobrazbo in opravlja slabše plačana dela.

Kot pravi Medvešek (2010), je prepoznavanje strukturnih značilnosti imigracijskih tokov in imigrantske populacije potrebno in pomembno za načrtovanje učinkovite integracijske

politike oziroma politik. Pravi, da je nadvse pomembno vedenje o izobrazbeni strukturi migrantov, držav in kontinentov iz katerih prihajajo, izobrazba ter ali so uspešni pri vključevanju na trg delovne sile.

V letu 2015 na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje beležijo, da je bilo do konca februarja veljavnih dovoljenj 22.346:

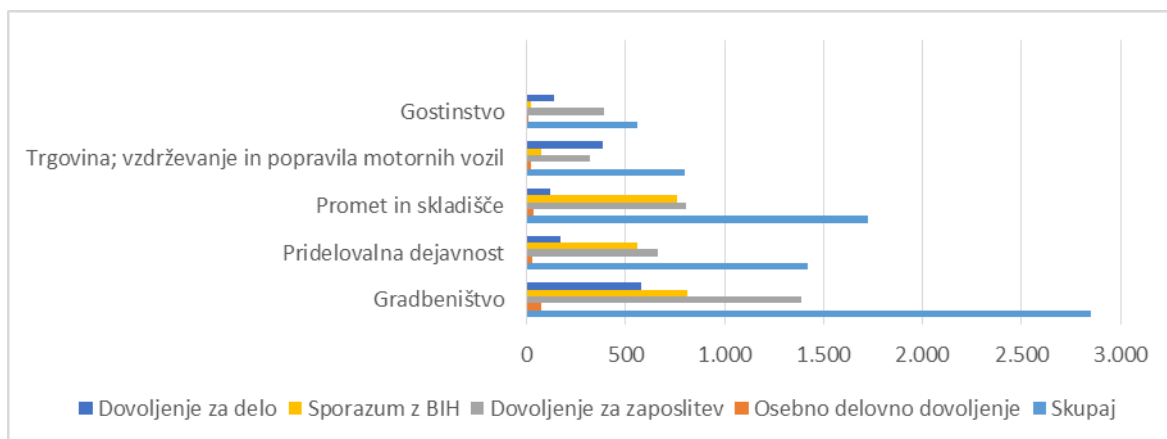
- 13.174 osebnih delovnih dovoljenj,
- 4.376 dovoljenj za zaposlitev,
- 2.355 dovoljenj za delo,
- 9 dovoljenj za izvajanje storitev brez delovnega dovoljenja,
- 2.432 dovoljenj na podlagi Sporazuma med republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino o zaposlovanju državljanov BIH v Republiki Sloveniji.

Izdanih pa 2.638 delovnih dovoljenj, od tega:

- 586 osebnih delovnih dovoljenj,
- 800 dovoljenj za zaposlitev,
- 344 dovoljenj za delo,
- 568 dovoljenj za izvajanje storitev brez delovnega dovoljenja,
- 340 dovoljenj na podlagi Sporazuma med republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino o zaposlovanju državljanov BIH v Republiki Sloveniji.

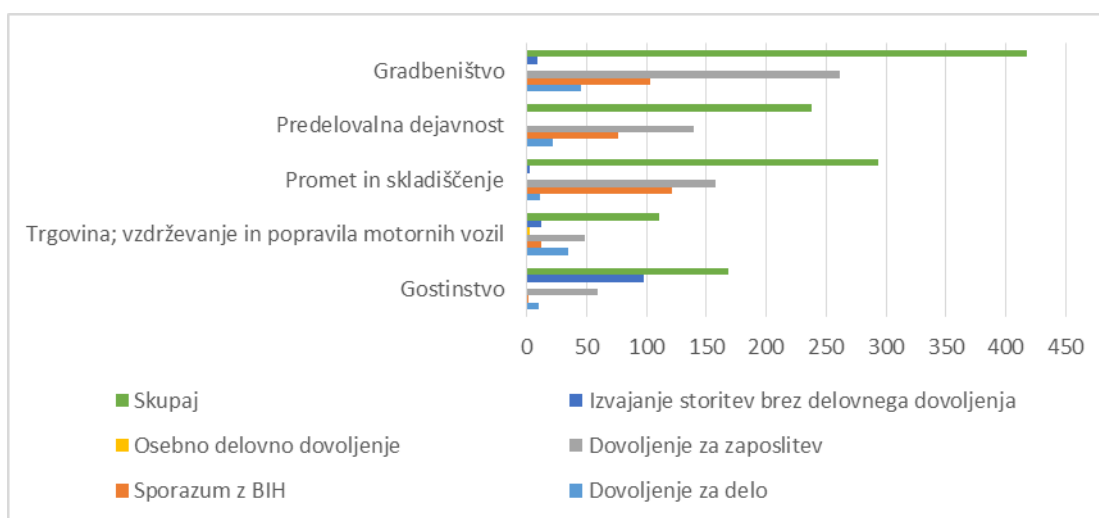
Zavod Republike Slovenije za Zaposlovanje beleži, da je bilo v februarju 2015 največ veljavnih dovoljenj v panogi gradbeništva 12,8%, sledi predelovalna dejavnost 6,4%, promet in skladiščenje 7,7% in trgovina; vzdrževanje in popravila motornih vozil 3,6%. Skupaj je bilo 22.346 veljavnih dovoljenj za delo.

Graf: Veljavna delovna dovoljenja za zaposlitev tujcev po dejavnostih, januar - februar 2015

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2015).

Graf: Izdana delovna dovoljenja za zaposlitev tujcev po dejavnostih, januar-februar 2015

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2015).

Če pogledamo izdana delovna dovoljenja za zaposlitev tujcev po dejavnostih, ki jih opravljajo, v prvih dveh mesecih 2015 vidimo, da je najbolj zastopana dejavnost tujih delavcev še vedno gradbeništvo, sledita pa mu promet in skladiščenje:

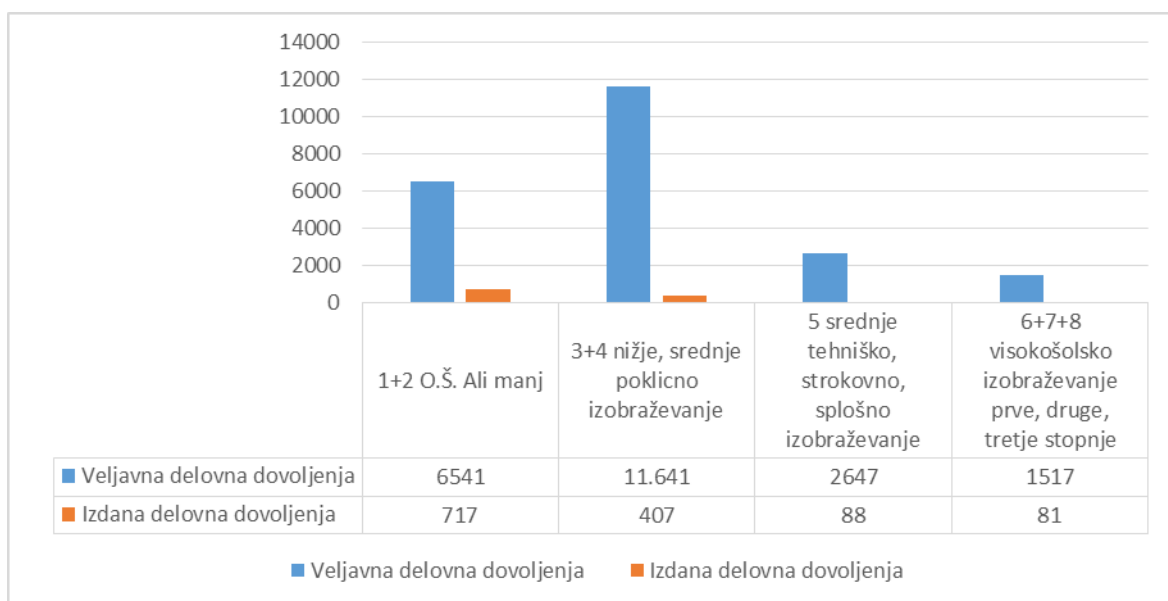
- 705 ni podatka o dejavnosti,
- 418 gradbeništvo,
- 293 promet in skladiščenje,
- 280 kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti
- 238 predelovalna dejavnost,
- 172 raznovrstne poslovne dejavnosti,
- 168 gostinstvo,

- 111 trgovina, vzdrževanje in popravila motornih vozil,
- 72 strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti.

Graf 2.3 za izdana dovoljenja za zaposlitev tujcev po njihovi izobrazbi nam kaže, da ima največji delež tujih delavcev osnovno šolsko izobrazbo ali manj, sledi nižje, srednja poklicna izobrazba – skupaj 2.241. Tujih delavcev s srednjo tehnično strokovno oziroma splošnim izobraževanjem in visokošolskim izobraževanjem je občutno manj – skupaj 397. Na tem mestu lahko potrdimo, da je trend nižje izobraženih tujih delavcev še vedno prisoten. Prav tako lahko ta podatek navežemo z zgoraj najbolj zastopanimi dejavnostmi, ki jih tuji delavci opravljajo pri nas.

Tabela: Izdana in veljavna dovoljenja za zaposlitev tujcev po njihovi izobrazbi 2015

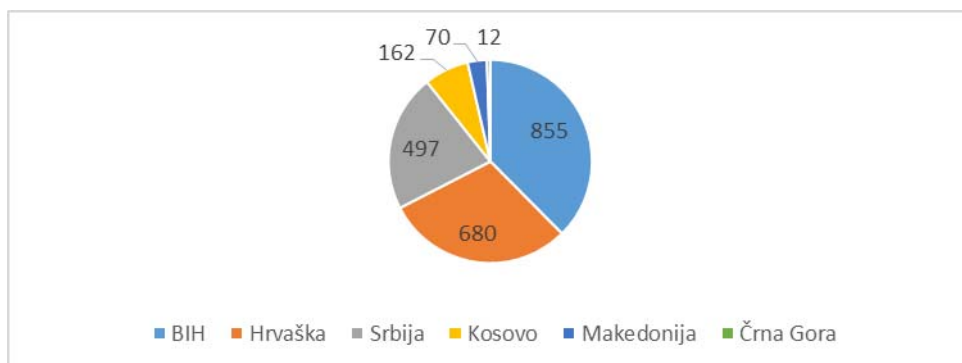
Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2015).

Če pogledamo tuje delavce z že veljavnim delovnim dovoljenjem pa vidimo, da prevladajo nižje, srednje poklicno izobraženi, kar 52,1%, sledijo pa jim tuji delavci z osnovno šolo ali manj 29,3%. Zaključeno peto stopnjo izobrazbe ima 11,8% in pa zaključeno visokošolsko izobraževanje prve, druge in tretje stopnje ima 6,8% tujih delavcev z veljavnim delovnim dovoljenjem.

Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje je v februarju 2015 beležil, da je največ veljavnih delovnih dovoljenj v last državljanov Bosne in Hercegovine, točno 10.363 od 22.346. Drugi najštevilčnejši tuji delavci z veljavnim delovnim dovoljenjem so državljani Srbije 17,6% in za

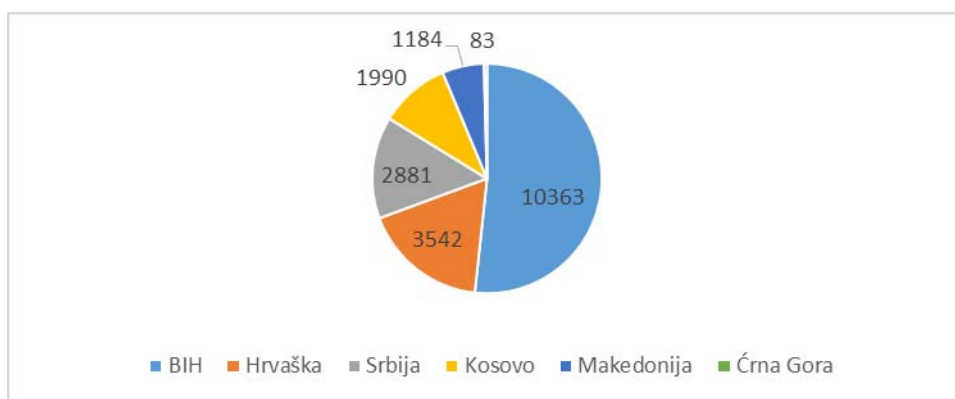
njimi državljani Hrvaške 14,4% veljavnimi delovnimi dovoljenji. Trenutno je v Republiki Sloveniji 20.043 tujih delavcev z veljavnim delovnim dovoljenjem iz območja Balkana.

Graf: Izdana delovna dovoljenja po državljanstvu, območje Balkana, 2015

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2015).

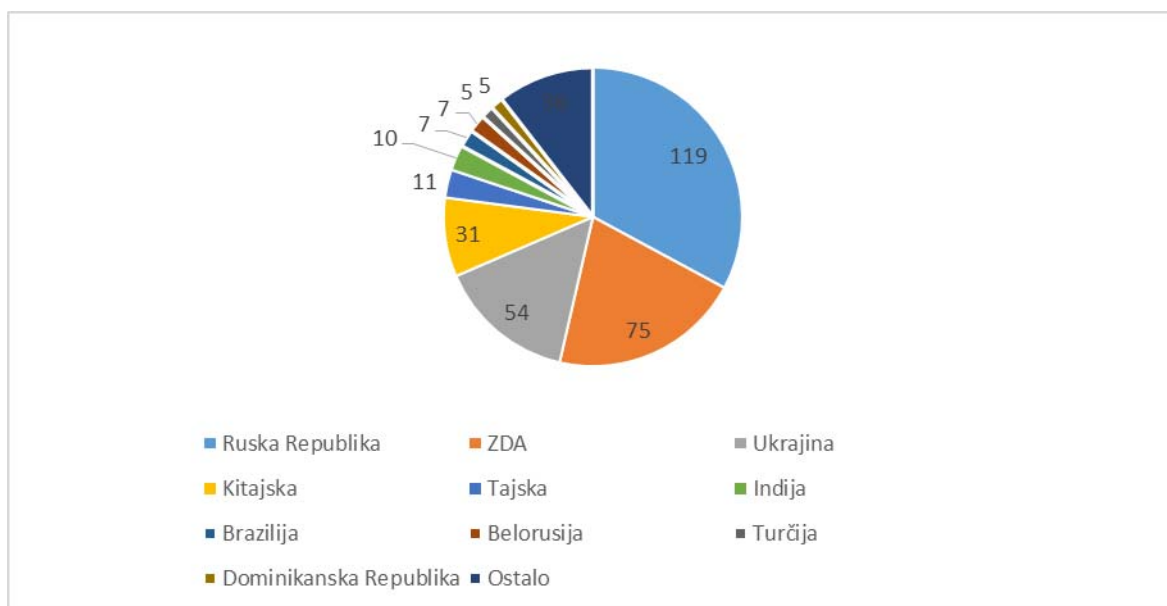
Graf: Veljavna delovna dovoljenja po državljanstvu, območje Balkana, 2015

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2015).

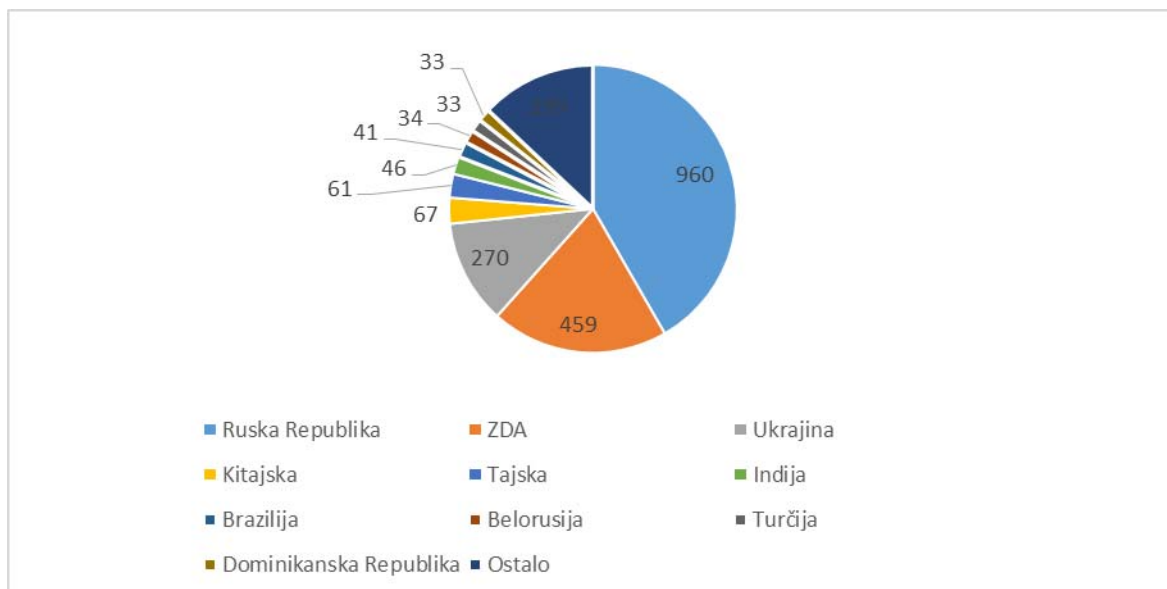
Kot lahko vidimo v zgornji tabeli, je bilo v prvih dveh mesecih 2015 največ izdanih dovoljenj za delo državljanom Bosne in Hercegovine, kar 855. Državljanom Bosne in Hercegovine so večinoma prejeli dovoljenje za delo preko Sporazuma med Republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino o zaposlovanju državljanov Bosne in Hercegovine v Republiki Sloveniji ter osebno delovno dovoljenje. Sledijo državljani Hrvaške in Srbije, ki so jim v veliki večini bila izdana dovoljenja za zaposlitev in za izvajanje storitev brez delovnega dovoljenja. Iz območja Balkana je bilo izdanih najmanj dovoljenj za delo državljanom Kosova, Makedonije in Črne Gore. Vse skupaj za območje Balkana je bilo izdanih 2.276 dovoljenj za delo.

Graf: Izdana delovna dovoljenja po državljanstvu, Države izven EU in Balkana, 2015

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2015).

Graf: Veljavna delovna dovoljenja po državljanstvu, Države izven EU in Balkana, 2015

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2015).

Trenutno je v Republiki Sloveniji 2.303 tujih delavcev z veljavnim delovnim dokumentom, ki niso člani Evropske unije in niso iz območja Balkana. Največ tujih delavcev te kategorije je iz

Ruske federacije 41,7%, Ukrajina 19,9%, Kitajska 11,7%, sledita Tajska in Indija s približno vsaka 2,8%.

V letu 2015 je bilo do februarja, kot lahko vidimo v tabeli, izdanih 362 delovnih dovoljenj državljanom, ki niso člani Evropske unije in niso iz območja Balkana. Kot lahko razberemo iz tabele, je bilo največ izdanih dovoljenj za delo državljanom Ruske Federacije, Združenim državam Amerike, Ukrajine in Kitajske. Tem državljanom je bilo največkrat izdano dovoljenje za delo in dovoljenje za zaposlitev. Najmanj delovnih dovoljenj so prejeli državljani Belorusije, Turčije in Dominikanske Republike.

Značilno za migrante je, da se naseljujejo in zaposlujejo v večjih mestih, v gospodarsko bolj razvitih regijah, kjer je možnost zaposlitve večja. Velik pomen pri izbiri kraja naselitve po Medveškovi (2010) je tudi obstoj migrantske skupnosti oziroma razvejano socialno omrežje v nekem kraju, kar pomembno olajša njihovo vključevanje v družbo. Tretji dejavnik, ki tudi vpliva na izbiro kraja naselitve, pa je stroškovna ugodna možnost ureditve stanovanjskega vprašanja (Medvešek 2010).

Tujim delavcem je bilo letos v območni službi Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje v Ljubljani izdanih največ delovnih dovoljenj, 1.165, kar je mnogo več od območne službe na Ptuj, ki sledi območni službi v Ljubljani z več kot pol manj izdanimi dovoljenji (438). Sledita Celje in nato Maribor. Območna služba z najmanj izdanih dovoljenj je Trbovlje. Glede na območno službo, ki izda delovna dovoljenja, lahko predvidevamo, kje so delavci tujci nastanjeni oziroma, kje prebivajo in opravljajo svoje delo.

Po podatkih Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje je bilo do februarja 2015 največ veljavnih delovnih dovoljenj v Ljubljani, kar 14.834. V Mariboru je bilo do februarja 1.106 veljavnih delovnih dovoljenj, sledi Celje z 863 veljavnimi dovoljenji. Najmanj veljavnih delovnih dovoljenj je bilo izdanih v Trbovljah 120.

V letu 2014 na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje beležijo, da je bilo veljavnih dovoljenj 22.853:

- 13.484 osebnih delovnih dovoljenj,
- 4.746 dovoljenj za zaposlitev,
- 2.439 dovoljenj za delo,
- 8 dovoljenj za izvajanje storitev brez delovnega dovoljenja,

- 2.176 dovoljenj na podlagi Sporazuma med republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino o zaposlovanju državljanov BIH v Republiki Sloveniji.

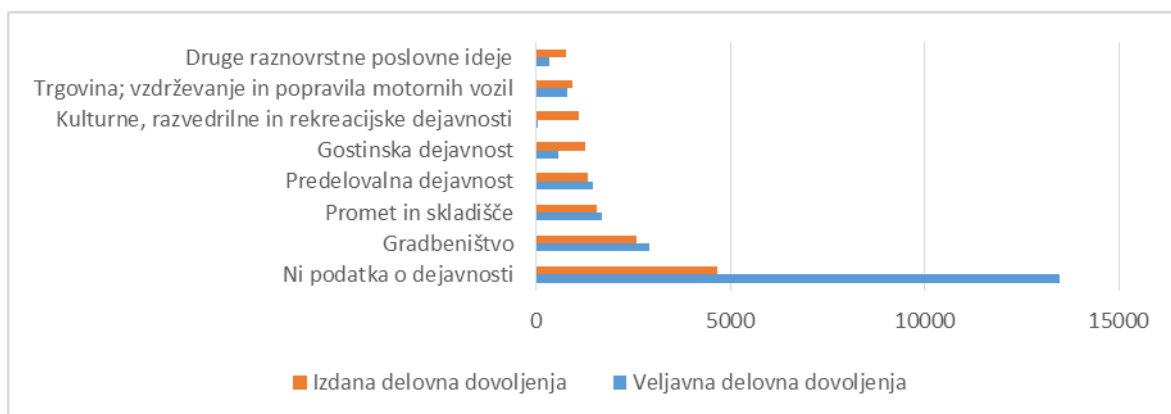
Izdanih je bilo 17.457 delovnih dovoljenj, od tega:

- 4.115 osebnih delovnih dovoljenj,
- 5.657 dovoljenj za zaposlitev,
- 2.557 dovoljenj za delo,
- 3.258 dovoljenj za izvajanje storitev brez delovnega dovoljenja,
- 1.870 dovoljenj na podlagi Sporazuma med republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino o zaposlovanju državljanov BIH v Republiki Sloveniji.

Če primerjamo izdana delovna dovoljenja v januarju in februarju 2014 z januarjem in februarjem 2015, vidimo, da je bilo v letu 2014 v tem obdobju izdanih 664 več delovnih dovoljenj kot v istem obdobju 2015. Manj je bilo izdanih le dovoljenj na podlagi Sporazuma med republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino o zaposlovanju državljanov BIH v Republiki Sloveniji in to za 42 delovnih dovoljenj.

V letu 2014 je bil največji delež tujih delavcev z veljavnim delovnim dovoljenjem aktivnih v gradbeni panogi 12,8%, sledi promet in skladiščenje z 7,4% ter s 6,4% predelovalna dejavnost. Največ tujih delavcev, kar 59%, jih je zaposlenih v dejavnosti, za katero ni podatka, ti delavci imajo večinoma osebno delovno dovoljenje.

Graf: Veljavna in izdana delovna dovoljenja za zaposlitev tujcev po dejavnostih, 2014.

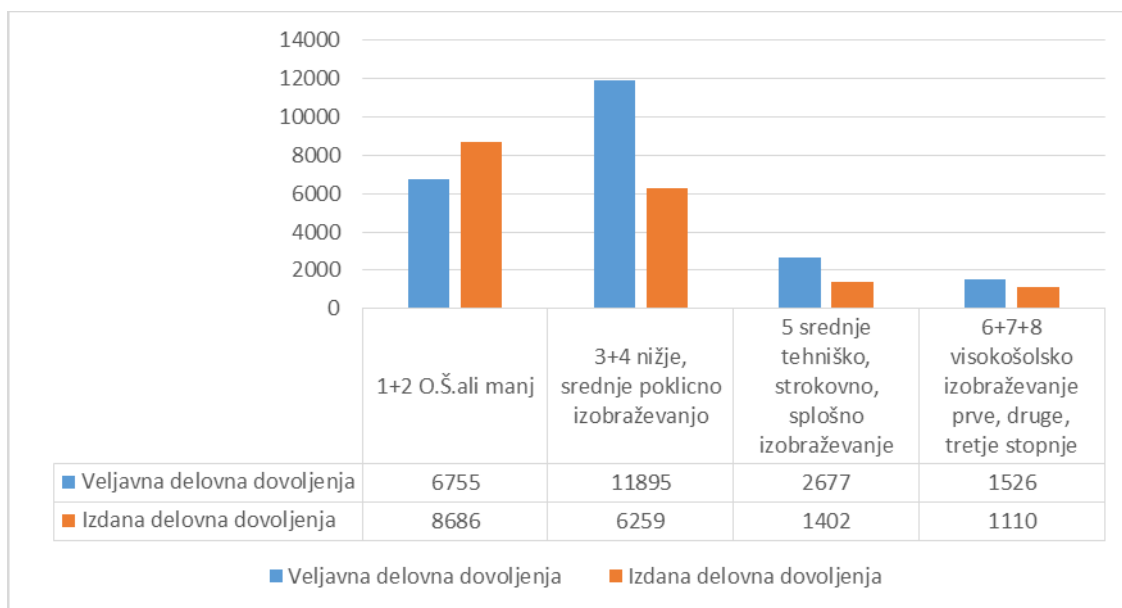
Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2014).

Tudi v letu 2014 je pri izdaji delovnih dovoljenj za zaposlitev tujcev po dejavnosti prevladujoča panoga gradbeništvo, sledita pa mu promet in skladiščenje:

- 4.658 ni podatka o dejavnosti,
- 2.601 gradbeništvo,
- 1.580 promet in skladiščenje,
- 1.340 predelovalna dejavnost,
- 1.272 gostinstvo,
- 1.115 kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti,
- 941 trgovina; vzdrževanje in popravila motornih vozil,
- 760 druge raznovrstne poslovne ideje.

Podobno kot v prvih dveh mesecih 2015 velja za veljavna delovna dovoljenja tudi v 2014, da prevladuje nižje, srednje poklicna izobrazba pri tujih delavcih, sledi pa osnovnošolska izobrazba.

Graf: Izdana in veljavna dovoljenja za zaposlitev tujcev po njihovi izobrazbi 2014

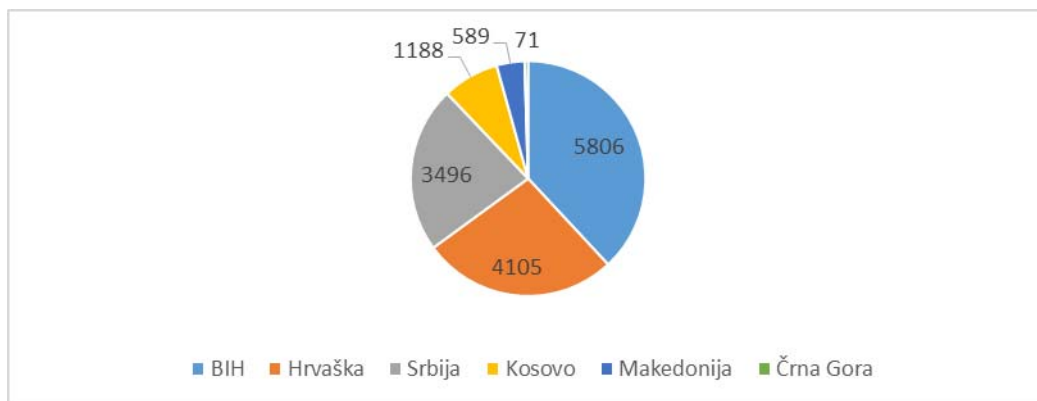
Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2014).

Če pogledamo tuje delavce z izdanim delovnim dovoljenjem, vidimo, da prevladajo tuji delavci z osnovno šolo ali manj z 49,8%, sledijo nižje in srednje poklicno izobraženi, s 35,9%. Zaključeno peto stopnjo izobrazbe ima 8%, zaključeno visokošolsko izobraževanje prve, druge in tretje stopnje pa ima 6,3% tujih delavcev z izdanim delovnim dovoljenjem v letu 2014.

Na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje so 2014 zabeležil, da je največ veljavnih delovnih dovoljenj v lasti državljanov Bosne in Hercegovine, 10.433. Drugi najštevilnejši tuji

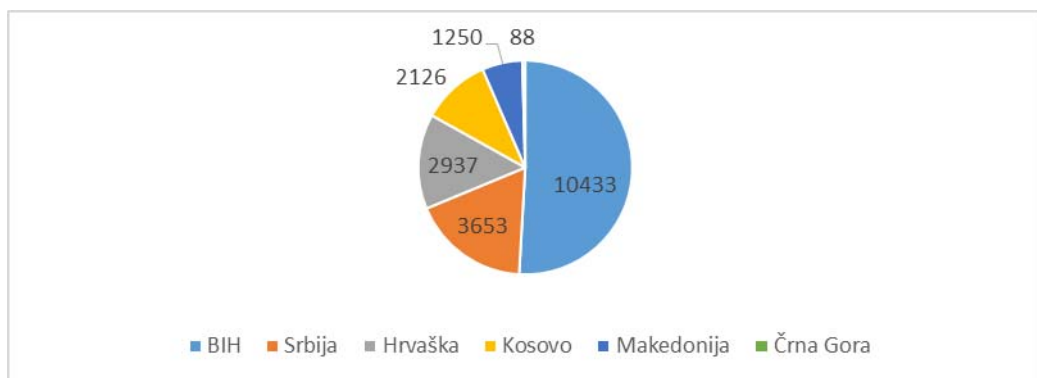
delavci z veljavnim delovnim dovoljenjem so državljani Srbije s 3.653 veljavnimi delovnimi dovoljenji in za njimi državljani Hrvaške z 2.937 veljavnimi delovnimi dovoljenji. Trenutno je v Republiki Sloveniji 20.487 tujih delavcev z veljavnim delovnim dovoljenjem z območja Balkana.

Graf: Izdana delovna dovoljenja po državljanstvu, območje Balkana, 2014

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2014).

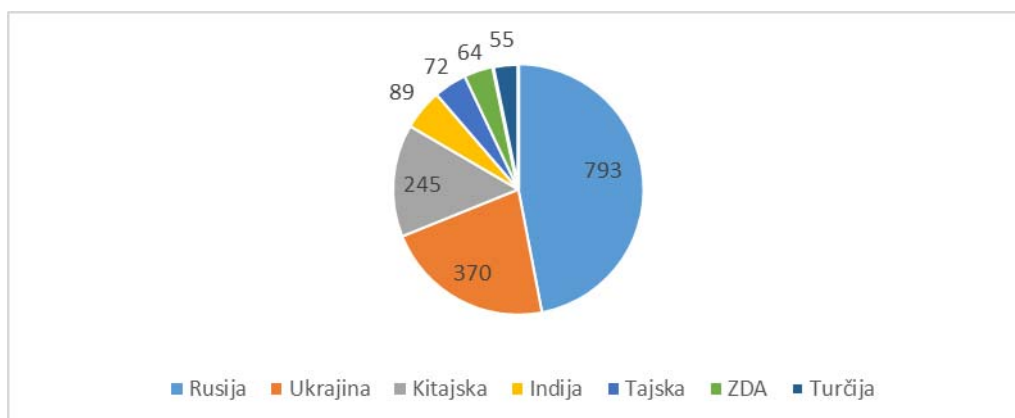
Graf: Veljavna delovna dovoljenja po državljanstvu, območje Balkana, 2014

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2014).

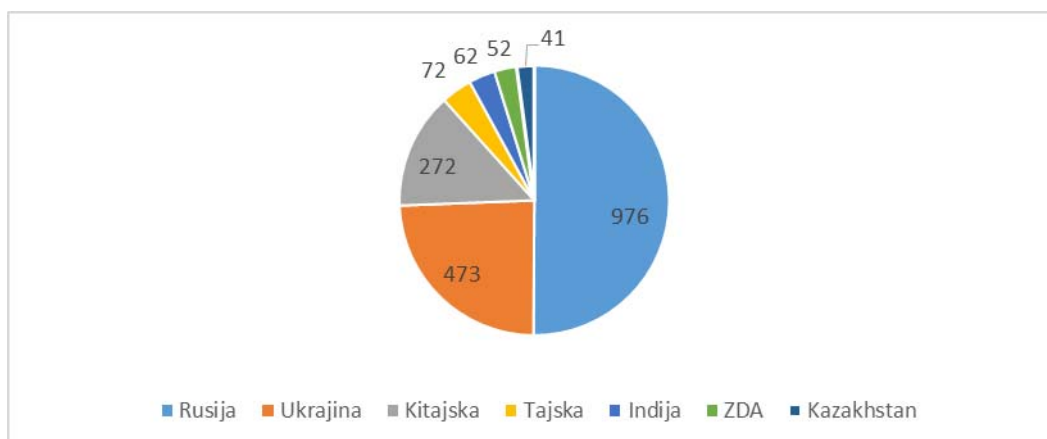
Če pogledamo zgornji graf, lahko vidimo, da je bilo v letu 2014 največ izdanih dovoljenj za delo državljanov Bosne in Hercegovine, kar 5.806. Državljanji Bosne in Hercegovine so večinoma prejeli osebno dovoljenje za delo, kar trikrat več kot preko Sporazuma med Republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino o zaposlovanju državljanov Bosne in Hercegovine v Republiki Sloveniji. Sledijo državljani Hrvaške in Srbije, ki so jim v veliki večini bila izdana dovoljenja za zaposlitev in osebna delovna dovoljenja. Z območja Balkana je bilo izdanih najmanj dovoljenj za delo državljanom Kosova, Makedonije in Črne Gore. Vse skupaj je bilo za območje Balkana izdanih 15.255 dovoljenj za delo.

Graf: Izdana delovna dovoljenja po državljanstvu, države izven EU in Balkana, 2014

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2014).

Graf: Veljavna delovna dovoljenja po državljanstvu, države izven EU in Balkana, 2014

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2014).

2014 je bilo v Republiki Sloveniji 2.366 tujih delavcev z veljavnim delovnim dokumentom, ki niso člani Evropske unije in niso z območja Balkana, kar je za 63 več kot v prvih dveh mesecih 2015. Največ tujih delavcev te kategorije je iz Ruske federacije 41,3%, Ukrajine 20%, Kitajske 11,5%, sledi Indija s približno 3,1%.

V letu 2014, kot lahko vidimo v tabeli, je bilo izdanih 2.202 delovnih dovoljenj državljanom, ki niso člani Evropske unije in niso z območja Balkana. Kot lahko razberemo iz tabele, je bilo največ izdanih dovoljenj za delo državljanom Ruske Federacije, Ukrajine, Kitajske in Indije. Tem državljanom je bilo največkrat izdano dovoljenje za delo in dovoljenje za zaposlitev.

Najmanj delovnih dovoljenj so prejeli državljani Republike Koreje, Kazahstana in Republike Moldavije.

Tujim delavcem je bilo lani v območni službi Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje v Ljubljani izdanih največ delovnih dovoljenj, kar 8.363, kar je mnogo več od območne službe na Ptuju, ki sledi območni službi v Ljubljani s tremi četrtinami manj izdanih dovoljenj (2.137). Sledijo Maribor s 1.268, Celje s 1.128 in Koper z 917 izdanimi delovnimi dovoljenji. Območna služba z najmanj izdanimi dovoljenji je Trbovlje. Po letnem pregledu lahko sklepamo, da tuji delavci večinoma prebivajo v večjih mestih Republike Slovenije, kjer je večje povpraševanje po gradnji, industriji in gostinstvu.

Po podatkih Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje je bilo 2014 največ veljavnih delovnih dovoljenj v Ljubljani, kar 14.483. V Mariboru je bilo 1.080 veljavnih delovnih dovoljenj, sledil je Koper z 854 veljavnimi dovoljenji. Najmanj veljavnih delovnih dovoljenj je bilo v Trbovljah, 129.

Na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje v letu 2013 beležijo, da je bilo do konca leta veljavnih dovoljenj 27.124:

- 17.196 osebnih delovnih dovoljenj,
- 6.869 dovoljenj za zaposlitev,
- 2.429 dovoljenj za delo,
- 21 dovoljenj za izvajanje storitev brez delovnega dovoljenja,
- 609 dovoljenj na podlagi Sporazuma med republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino o zaposlovanju državljanov BIH v Republiki Sloveniji.

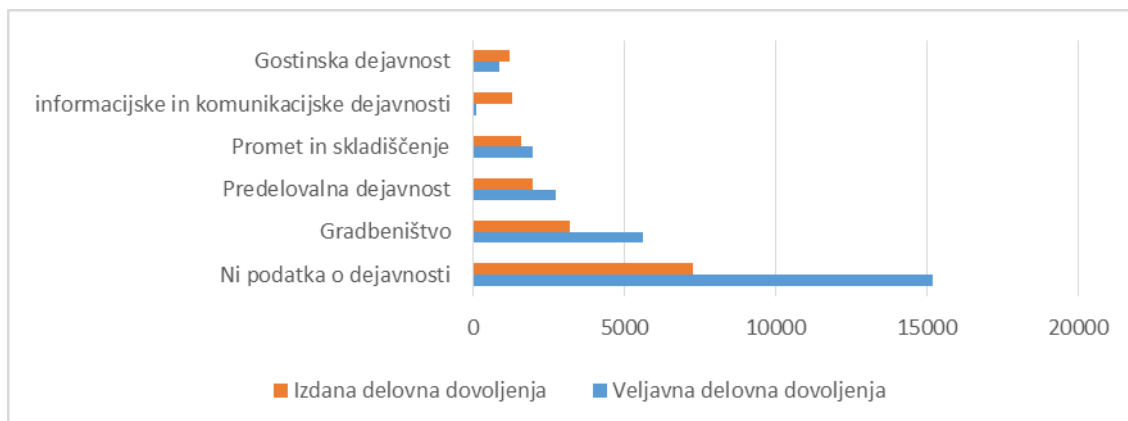
Izdanih je bilo 21.033 delovnih dovoljenj, od tega:

- 6.103 osebnih delovnih dovoljenj,
- 7.865 dovoljenj za zaposlitev,
- 3.009 dovoljenj za delo,
- 3.395 dovoljenj za izvajanje storitev brez delovnega dovoljenja,
- 661 dovoljenj na podlagi Sporazuma med republiko Slovenijo in Bosno in Hercegovino o zaposlovanju državljanov BIH v Republiki Sloveniji.

Zavod Republike Slovenije za Zaposlovanje beleži, da je bilo v letu 2013 največ veljavnih dovoljenj v panogi gradbeništva 5.603, v kateri imajo že po tradiciji vodilno vlogo, sledi

predelovalna dejavnost 2.741, promet in skladiščenje 1.989 in trgovina; vzdrževanje in popravila motornih vozil 960. V 15.159 primerih ni bilo podatka o dejavnosti zaposlenega.

Graf: Izdana in veljavna delovna dovoljenja za zaposlitev tujcev po dejavnostih (2013)

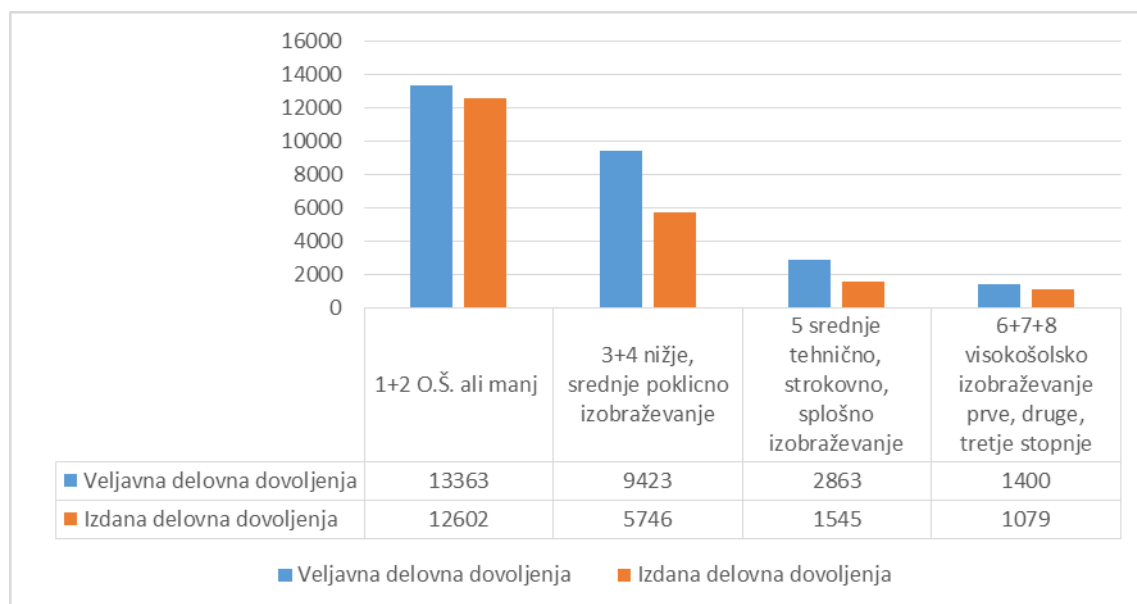
Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2013).

Če pogledamo izdana delovna dovoljenja za zaposlitev tujcev po dejavnostih, ki jih opravljajo, lahko v letu 2013 vidimo, da od znanih dejavnosti, ki jih tujci tretjih držav pri nas opravljajo, prevladuje:

- 7.258 ni podatka o dejavnosti,
- 3.207 gradbeništvo,
- 1.959 predelovalna dejavnost,
- 1.583 promet in skladiščenje,
- 1.281 informacijske in komunikacijske dejavnosti,
- 1.191 gostinska dejavnost,
- 1000 strokovna, znanstvene in tehnične dejavnosti,
- 820 kulturne, razvedrilne in rekreacijske dejavnosti.

Po izdanih delovnih dovoljenjih glede na izobrazbo vidimo, da ima tudi v letu 2013 največji delež tujih delavcev osnovno šolsko izobrazbo ali manj (12.602), sledita nižja in srednja poklicna izobrazba – skupaj (5.746). Tujih delavcev s srednjo tehnično strokovno oziroma splošnim izobraževanjem in visokošolskim izobraževanjem je skupaj 397 in pa z visokošolsko izobrazbo prve, druge in tretje stopnje 1.079. V letu 2013 je bilo največ nižje izobraženih tujih delavcev, bilo pa je več tujih delavcev z visokošolsko izobrazbo prve, druge in tretje stopnje

Graf: Izdana in veljavna dovoljenja za zaposlitev tujcev po njihovi izobrazbi 2013

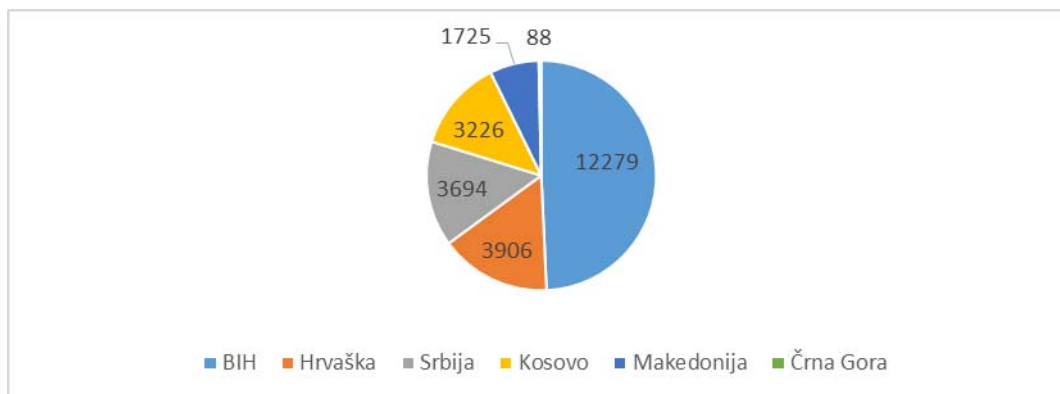

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2013).

Na drugi strani, če pogledamo tuje delavce z veljavnim delovnim dovoljenjem, prav tako prevladujejo tuji delavci z osnovno šolo ali manj 13.363, sledijo jim tuji delavci z nižjo in srednjo poklicno izobrazbo, tujih delavcev s srednjo tehnično strokovno oziroma splošnim izobraževanjem in visokošolskim izobraževanjem je skupaj 2.863, z zaključeno visokošolsko izobraževanje prve, druge in tretje stopnje pa je bilo 1.400 tujih delavcev z veljavnim delovnim dovoljenjem.

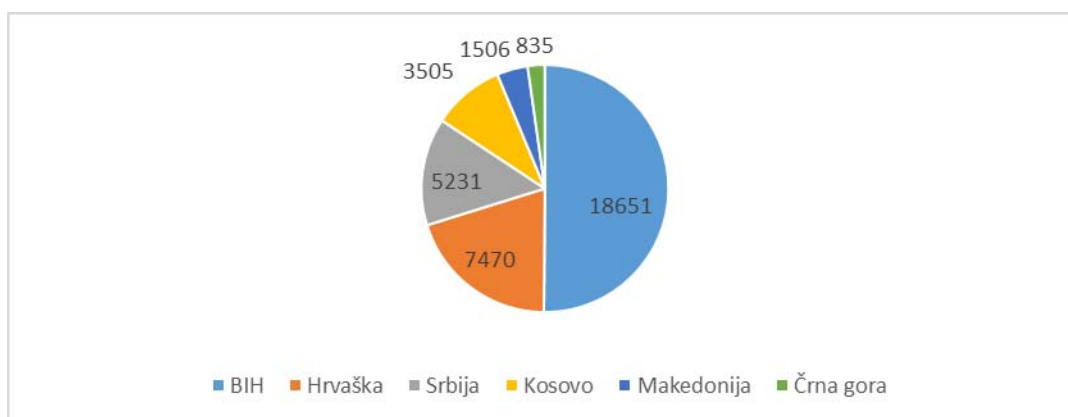
Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje je 2013 beležil, da je največ veljavnih delovnih dovoljenj v last državljanov Bosne in Hercegovine, točno 12.279. Drugi najštevilčnejši tuji delavci z veljavnim delovnim dovoljenjem so državljani Hrvaške 3.906 in za njimi državljani Srbije s 3.694 veljavnimi delovnimi dovoljenji. Trenutno je v Republiki Sloveniji 24.942 tujih delavcev z veljavnim delovnim dovoljenjem z območja Balkana.

Graf: Veljavna delovna dovoljenja po državljanstvu, območje Balkana, 2013

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2013).

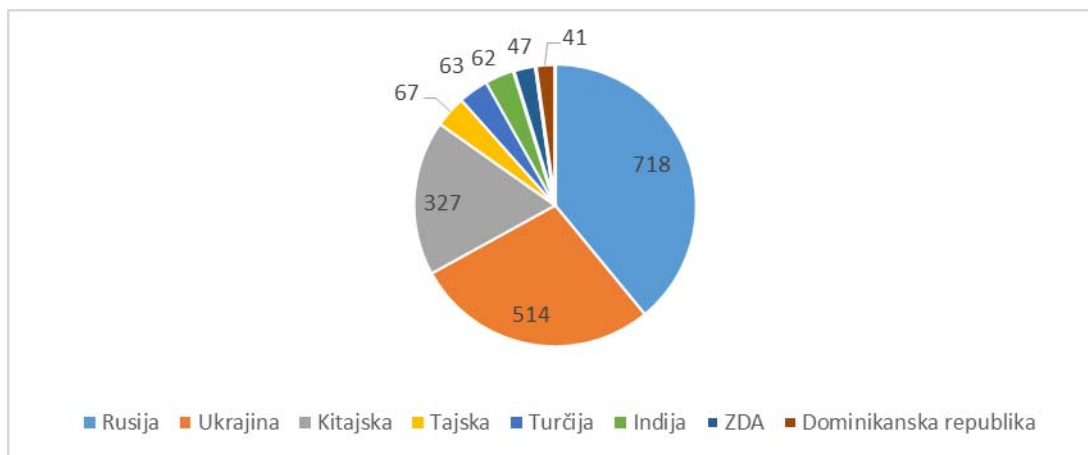
Graf: Izdana delovna dovoljenja po državljanstvu, območje Balkana, 2013

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2013).

V letu 2013 je bilo največ izdanih dovoljenj za delo državljanom Bosne in Hercegovine, kar 18.651, sledijo državljani Hrvaške 7.470 in Srbije 5.231. Z območja Balkana je bilo izdanih najmanj dovoljenj za delo državljanom Kosova, Makedonije in Črne Gore. Vse skupaj je bilo za območje Balkana izdanih 37.274 dovoljenj za delo.

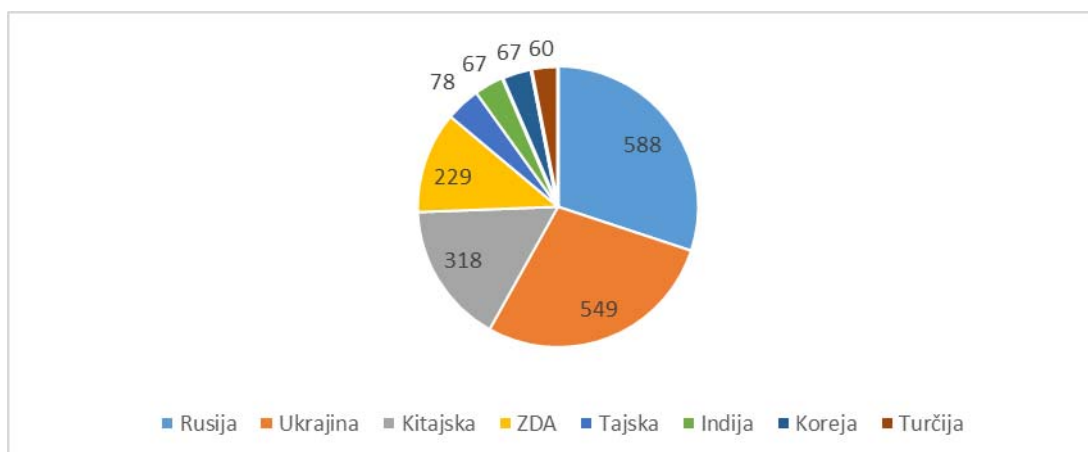
Graf: Veljavna delovna dovoljenja po državljanstvu, Države izven EU in Balkana, 2013

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2013).

V letu 2013 je bilo v Republiki Sloveniji 2182 tujih delavcev z veljavnim delovnim dokumentom, ki niso člani Evropske unije in niso z območja Balkana,. Največ tujih delavcev te kategorije je iz Ruske federacije 718, Ukrajine 514, Kitajske 327, sledita Tajska 67 in Turčija 63.

Graf: Izdana delovna dovoljenja po državljanstvu, Države izven EU in Balkana, 2013

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2013).

Na zavodu za zaposlovanje so v letu 2013 izdali 2.382 delovnih dovoljenj državljanom, ki niso člani Evropske unije in niso z območja Balkana. Največ izdanih dovoljenj za delo je bilo

izdano državljanom Ruske Federacije 588, Ukrajine 549 in Kitajske 318. Tem državljanom je bilo največkrat izdano dovoljenje za delo in dovoljenje za zaposlitev.

Tujim delavcem je bilo letos v območni službi Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje v Ljubljani izdanih največ delovnih dovoljenj, kar 11.525, kar je mnogo več od območne službe na Ptuju 2010. Sledita Maribor 1.682 in Celje 1.238. Območna služba z najmanj izdanih dovoljenj je Trbovlje.

Po podatkih Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje je bilo 2013 največ veljavnih delovnih dovoljenj v Ljubljani, kar 19.351. V Mariboru je bilo 1.441 veljavnih dovoljenj, sledi Koper 1.236. Najmanj veljavnih delovnih dovoljenj je bilo v Trbovlju, 133.

5.4 Struktura tujih delavcev tretjih držav 2012

V letu 2012 na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje beležijo, da je bilo veljavnih dovoljenj 32.734:

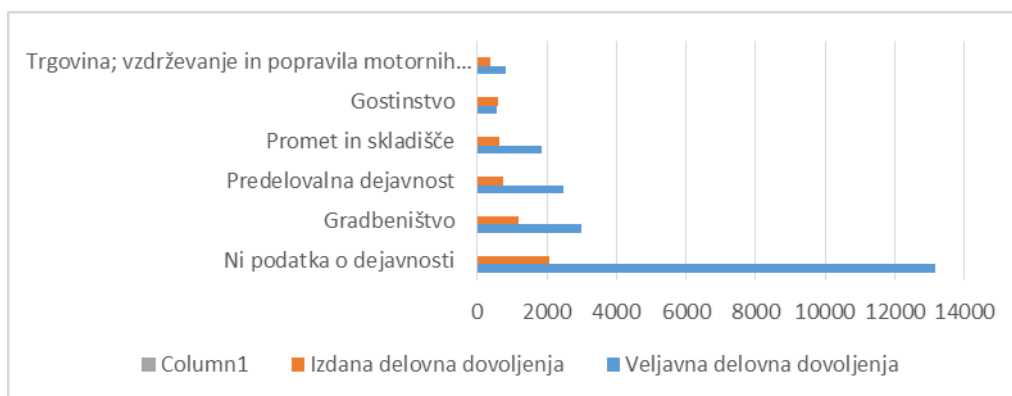
- 21.711 osebnih delovnih dovoljenj,
- 8.359 dovoljenj za zaposlitev,
- 2.640 dovoljenj za delo,
- 24 dovoljenj za izvajanje storitev brez delovnega dovoljenja,

Izdanih pa 20.519 delovnih dovoljenj, od tega:

- 4.638 osebnih delovnih dovoljenj,
- 9.387 dovoljenj za zaposlitev,
- 2.640 dovoljenj za delo,
- 2.937 dovoljenj za izvajanje storitev brez delovnega dovoljenja.

V letu 2012 je bil največji delež tujih delavcev z veljavnim delovnim dovoljenjem aktivnih v gradbeni panogi 3.000, sledita promet in skladiščenje s 1.858 ter s 1.475 predelovalna dejavnost. Največ tujih delavcev, kar 13.171, jih je zaposlenih v dejavnosti, za katero ni podatka, ti delavci imajo večinoma osebno delovno dovoljenje.

Graf: Izdana in veljavna delovna dovoljenja za zaposlitev tujcev po dejavnostih (2012)

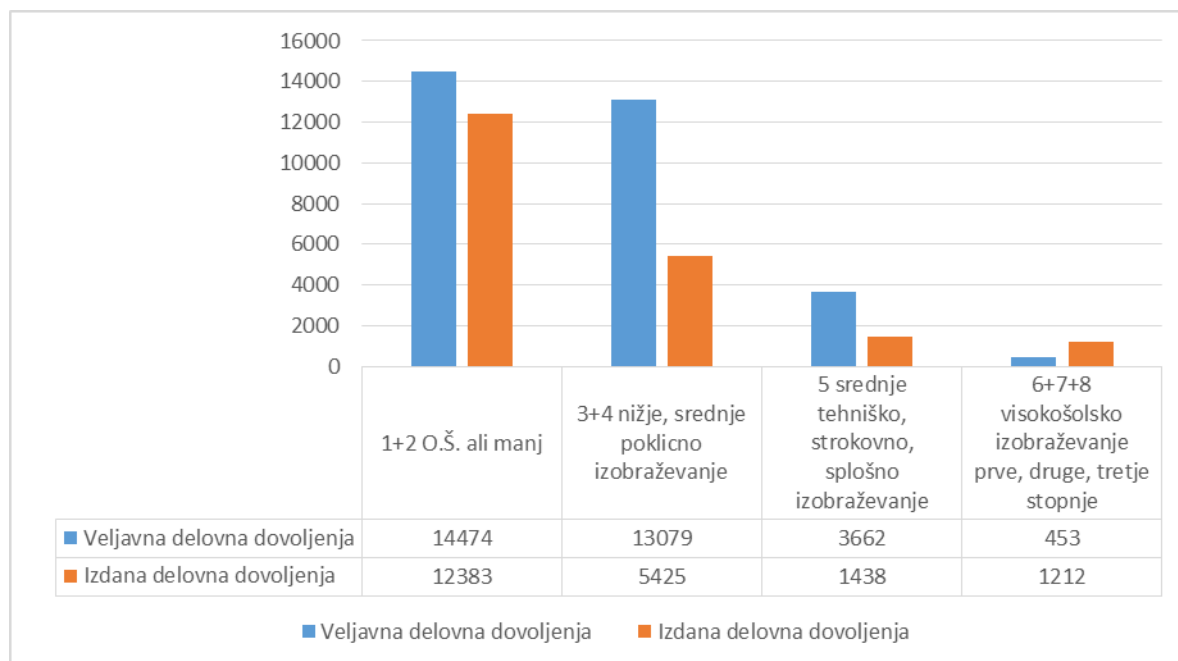
Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2012).

Tudi v letu 2012 je pri izdaji delovnih dovoljenj za zaposlitev tujcev po dejavnosti prevladujoča panoga gradbeništvo, sledita pa mu promet in skladiščenje:

- 2.065 ni podatka o dejavnosti,
- 1.195 gradbeništvo,
- 739 predelovalna dejavnost,
- 632 promet in skladiščenje,
- 581 gostinstvo,
- 379 trgovina; vzdrževanje in popravila motornih vozil,
- 292 strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti,
- 244 druge raznovrstne poslovne ideje.

Veljavna dovoljenja so imeli v letu 2012 po večini tuji delavci z osnovnošolsko izobrazbo 14.474, takoj za njimi so bili tuji delavci z nižjo in srednjo poklicno izobrazbo 13.079, zaključeno peto stopnjo izobrazbe 3.662 in pa 1.014 tujih delavcev z zaključeno visokošolsko izobrazbo prve, druge in tretje stopnje.

Graf: Izdana in veljavna dovoljenja za zaposlitev tujcev po njihovi izobrazbi 2012

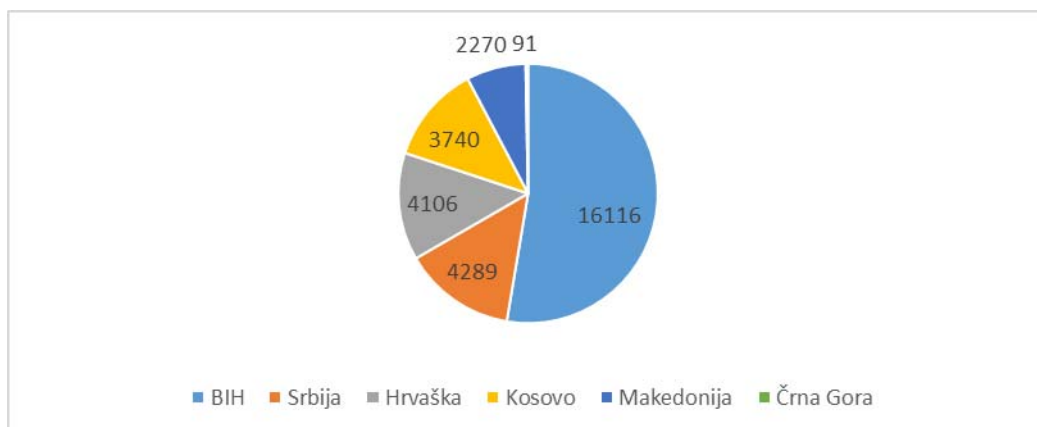

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2012).

Če pogledamo tuje delavce z izdanim delovnim dovoljenjem, vidimo, da prevladajo tuji delavci z osnovno šolo ali manj z 12.383, sledijo nižje in srednje poklicno izobraženi, s 5.425 in pa tuji delavci z zaključeno peto stopnjo izobrazbe s 1.438 izdanimi dovoljenji. Zaključeno visokošolsko izobraževanje prve, druge in tretje stopnje ima 1.212 tujih delavcev z izdanim delovnim dovoljenjem v letu 2012.

Graf: Veljavna delovna dovoljenja po državljanstvu, območje Balkana, 2012

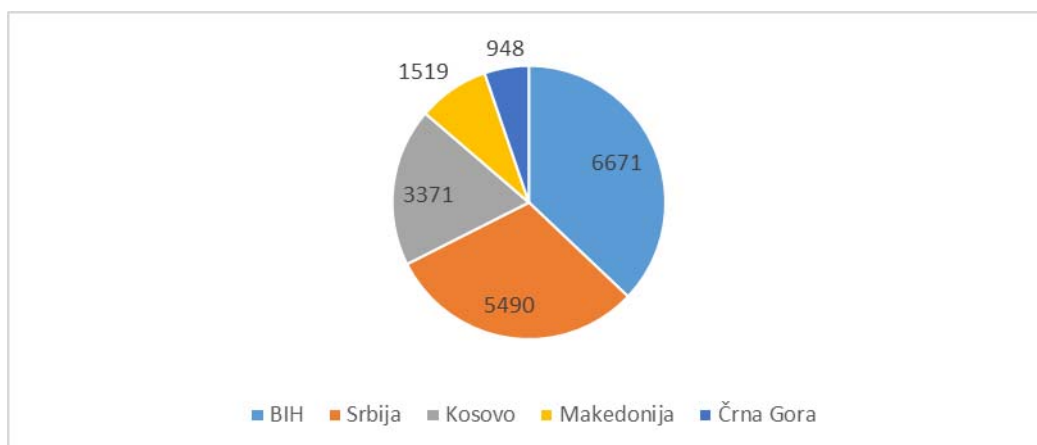

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2012).

Na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje so 2012 zabeležil, da je največ veljavnih delovnih dovoljenj v last državljanov Bosne in Hercegovine 16.116. Drugi najštevilčnejši tuji delavci z veljavnim delovnim dovoljenjem so državljani Srbije s 4.289 veljavnimi delovnimi dovoljenji in za njimi državljani Hrvaške s 4.106 veljavnimi delovnimi dovoljenji. 2012 je bilo v Republiki Sloveniji 30.621 tujih delavcev z veljavnim delovnim dovoljenjem z območja Balkana.

Graf: Izdana delovna dovoljenja po državljanstvu, območje Balkana, 2012

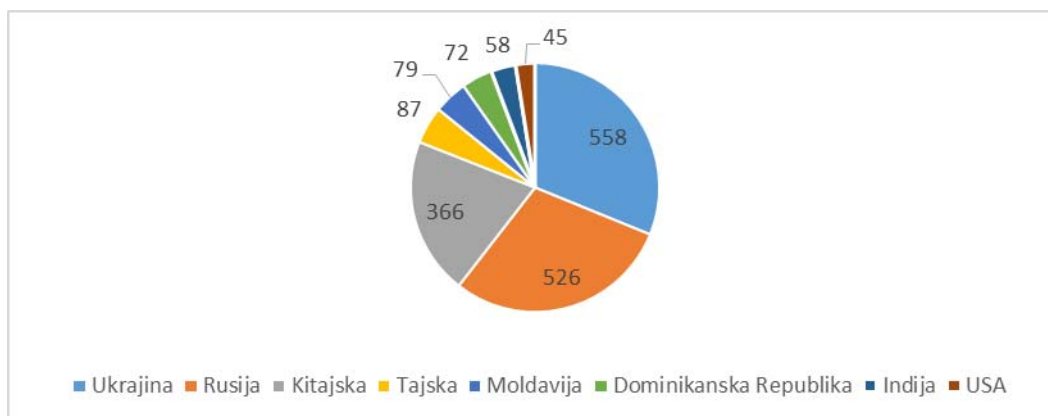

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2012).

V letu 2012 je bilo največ izdanih dovoljenj za delo državljanom Bosne in Hercegovine, kar 6.671. Sledijo državljani Srbije 5.490 in Kosova 3.371. Vse skupaj za območje Balkana je bilo izdanih 18.081 dovoljenj za delo.

2012 je bilo v Republiki Sloveniji 2.113 tujih delavcev z veljavnim delovnim dokumentom, ki niso člani Evropske unije in niso iz območja Balkana. Največ tujih delavcev te kategorije je iz Ukrajine 558, Rusije 526, Kitajske 366, sledi Tajska s 87 državljani.

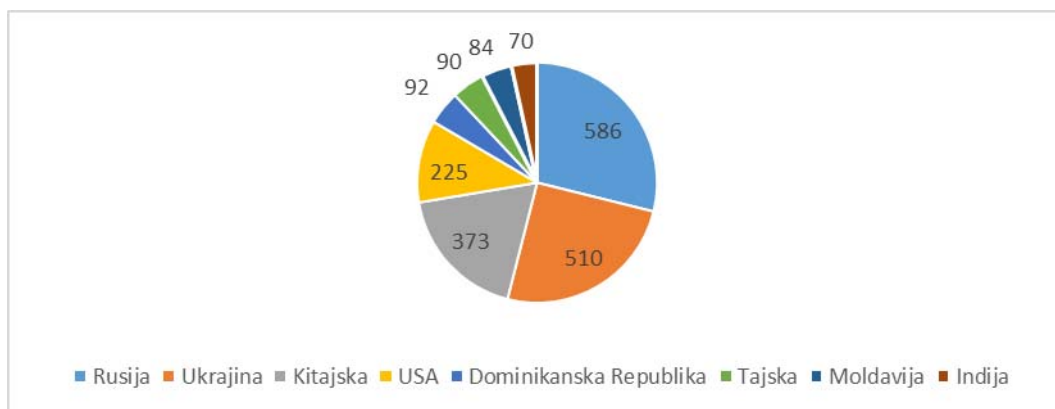
Graf: Veljavna delovna dovoljenja po državljanstvu, Države izven EU in Balkana, 2012

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2012).

V letu 2012, kot vidimo v tabeli, je bilo izdanih 2.438 delovnih dovoljenj državljanom, ki niso člani Evropske unije in niso z območja Balkana. Kot lahko razberemo iz tabele, je bilo največ izdanih dovoljenj za delo državljanom Ruske Federacije, Ukrajine, Kitajske in Združenih držav Amerike. Tem državljanom je bilo največkrat izdano dovoljenje za delo in dovoljenje za zaposlitev.

Graf: Izdana delovna dovoljenja po državljanstvu, Države izven EU in Balkana, 2012

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2012).

Tujim delavcem je bilo v letu 2012 v območni službi Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje v Ljubljani izdanih največ delovnih dovoljenj, kar 10.186, tako kot v prihodnjih letih Ljubljani sledi območna služba na Ptuj 2.041. Sledita Koper s 1.587 in Celje s 1.497 izdanimi delovnimi dovoljenji. Območna služba z najmanj izdanih dovoljenj je Trbovlje 218.

Po podatkih Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje je bilo 2012 največ veljavnih delovnih dovoljenj v Ljubljani, kar 19.706. V Mariboru je bilo 2.202 veljavnih delovnih dovoljenj, sledilo je Celje s 1.999 in Koper s 1.990 veljavnimi dovoljenji. Najmanj veljavnih delovnih dovoljenj je bilo v Trbovlju 244.

V letu 2011 na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje beležijo, da je bilo veljavnih dovoljenj 34.266:

- 22.232 osebnih delovnih dovoljenj,
- 8.563 dovoljenj za zaposlitev,
- 3.426 dovoljenj za delo,
- 45 dovoljenj za izvajanje storitev brez delovnega dovoljenja,

Izdanih pa 27.010 delovnih dovoljenj, od tega:

- 8.992 osebnih delovnih dovoljenj,
- 10.750 dovoljenj za zaposlitev,
- 3.688 dovoljenj za delo,
- 3.580 dovoljenj za izvajanje storitev brez delovnega dovoljenja,

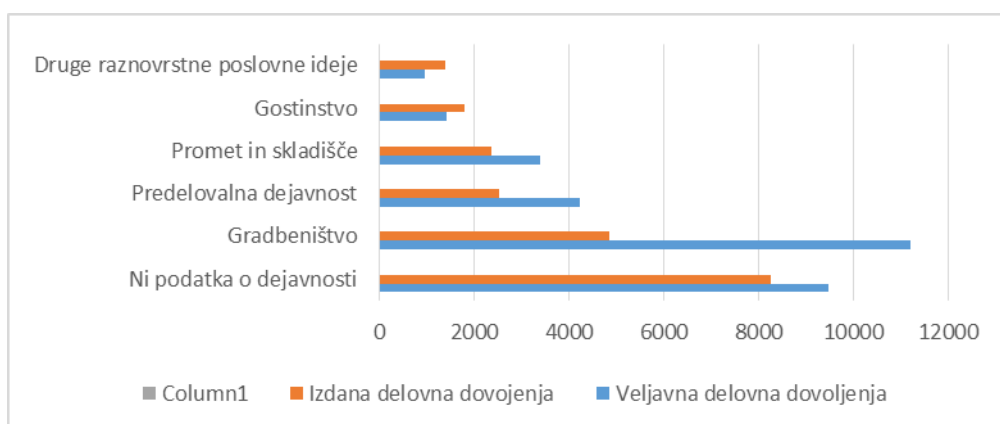
V letu 2011 je bil največji delež tujih delavcev z veljavnim delovnim dovoljenjem aktivnih v gradbeni panogi 11.198, sledijo predelovalna dejavnost 4.229, promet in skladiščenje 3.384

ter gostilniška dejavnost 1.427. Veliko tujih delavcev, kar 9.487, jih je zaposlenih v dejavnosti, za katero ni podatka, ti delavci imajo večinoma osebno delovno dovoljenje.

Tudi v letu 2011 je pri izdaji delovnih dovoljenj za zaposlitev tujcev po dejavnosti prevladujoča panoga gradbeništvo:

- 8.272 ni podatka o dejavnosti,
- 4.849 gradbeništvo,
- 2.534 predelovalna dejavnost,
- 2.348 promet in skladiščenje,
- 1.786 gostinstvo,
- 1.382 druge raznovrstne poslovne ideje,
- 1.137 trgovina; vzdrževanje in popravila motornih vozil,
- 1.033 strokovne, znanstvene in tehnične dejavnosti.

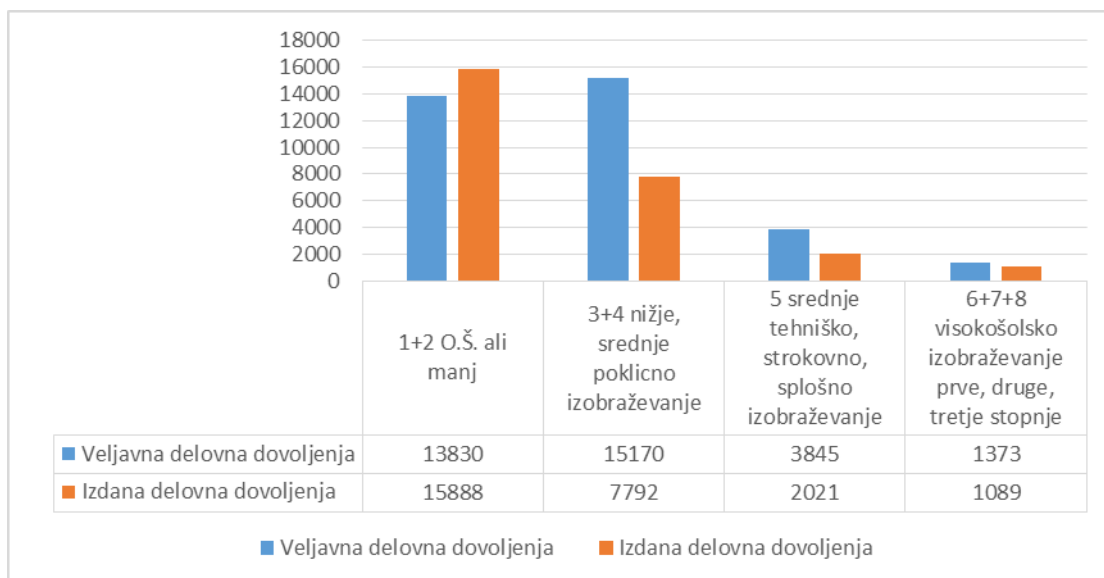
Graf: Izdana in veljavna delovna dovoljenja za zaposlitev tujcev po dejavnostih (2011)

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2011).

Veljavna dovoljenja so imeli v letu 2011 po večini tuji delavci z osnovnošolsko izobrazbo 13.830, takoj za njimi so bili tuji delavci z nižjejo in srednjo poklicno izobrazbo 15.170, zaključeno peto stopnjo izobrazbe 3.845 in pa 1.373 tuji delavci z zaključeno visokošolsko izobrazbo prve, druge in tretje stopnje.

Graf: Izdana in veljavna dovoljenja za zaposlitev tujcev po njihovi izobrazbi 2011

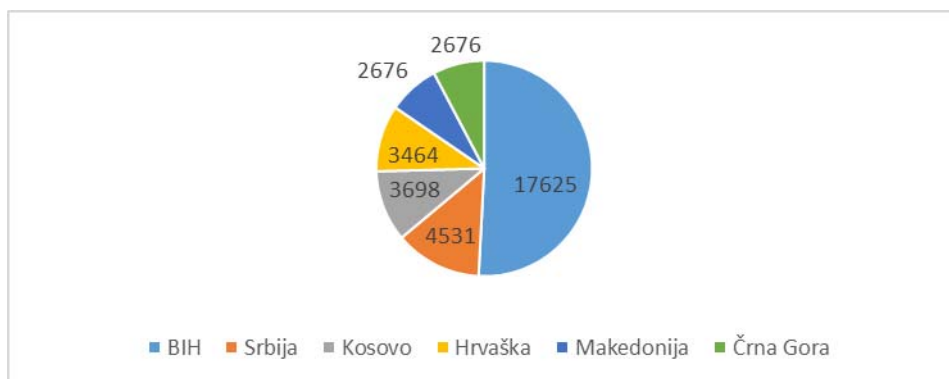

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2011).

Če pogledamo tuje delavce z izdanim delovnim dovoljenjem, vidimo, da prevladajo tuji delavci z osnovno šolo ali manj z 15.888, sledijo nižje in srednje poklicno izobraženi s 7.792 in pa tuji delavci z zaključeno peto stopnjo izobrazbe 2.021. Zaključeno visokošolsko izobraževanje prve, druge in tretje stopnje je v letu 2011 imelo 1.089 tujih delavcev z izdanim delovnim dovoljenjem.

Na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje so 2011 zabeležil, da je največ veljavnih delovnih dovoljenj v last državljanov Bosne in Hercegovine, 17.625. Drugi najštevilnejši tuji delavci z veljavnim delovnim dovoljenjem so bili državljani Srbije s 4.531 veljavnimi delovnimi dovoljenji in za njimi državljani Kosova s 3.698 veljavnimi delovnimi dovoljenji. 2011 je bilo v Republiki Sloveniji 32.082 tujih delavcev z veljavnim delovnim dovoljenjem z območja Balkana.

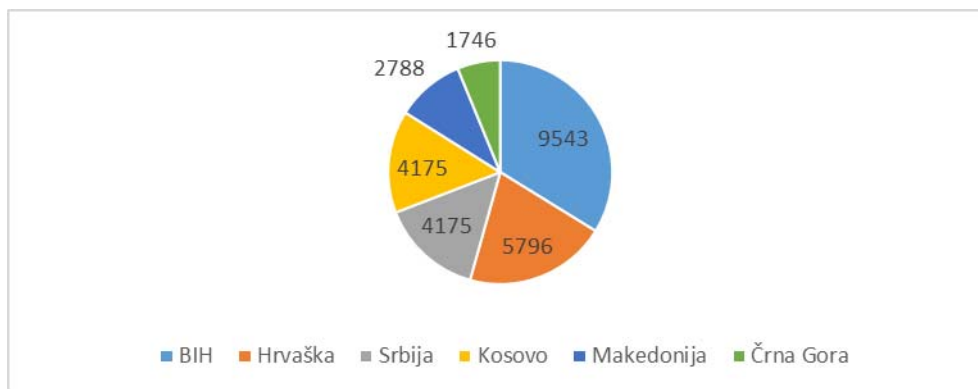
Graf: Veljavna delovna dovoljenja po državljanstvu, območje Balkana, 2011

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2011).

V letu 2011 je bilo največ izdanih dovoljenj za delo državljanom Bosne in Hercegovine, kar 9.543, sledijo državljani Hrvaške s 5.796 in Srbije s 4.175. Vse skupaj za območje Balkana je bilo izdanih 24.136 dovoljenj za delo.

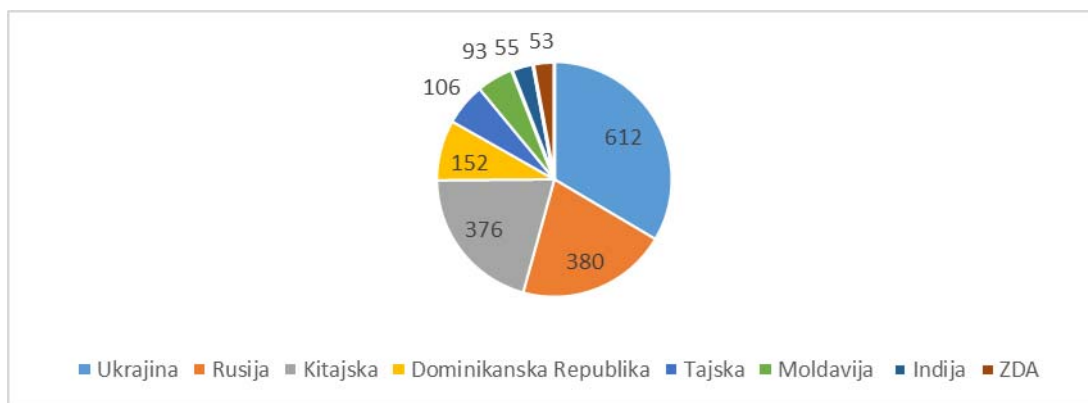
Graf: Izdana delovna dovoljenja po državljanstvu, območje Balkana, 2011

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2011).

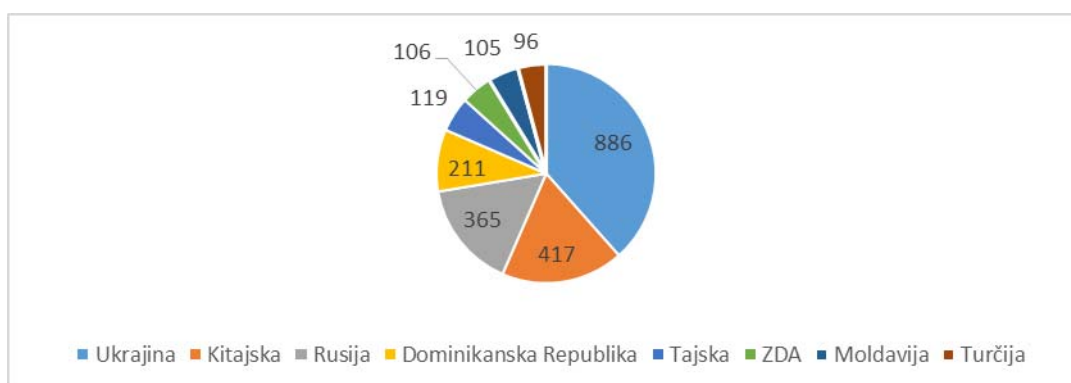
2011 je bilo v Republiki Sloveniji 2.874 tujih delavcev z veljavnim delovnim dokumentom, ki niso člani Evropske unije in niso z območja Balkana. Največ tujih delavcev te kategorije je bilo iz Ukrajine 612, Rusije 380, Kitajske 376, sledi Dominikanska Republika z 152 državljani.

Graf: Veljavna delovna dovoljenja po državljanstvu, Države izven EU in Balkana, 2011

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2011).

Graf: Izdana delovna dovoljenja po državljanstvu, Države izven EU in Balkana, 2011

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2011).

V letu 2011 lahko vidimo, da je bilo izdanih 2.874 delovnih dovoljenj državljanom, ki niso člani Evropske unije in niso z območja Balkana. Kot lahko razberemo iz podatkov Zavoda za zaposlovanje, je bilo največ izdanih dovoljenj za delo državljanom Ukrajine, Kitajske, Ruske Federacije in Dominikanske Republike.

Tujim delavcem je bilo v letu 2011 v območni službi Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje v Ljubljani izdanih največ delovnih dovoljenj, kar 14.133, sledi območna služba v Mariboru 2.122. Naslednja sta Koper z 2.037 in Celje s 1.875 izdanimi delovnimi dovoljenji. Območna služba z najmanj izdanih dovoljenj je Trbovlje, 348.

Po podatkih Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje je bilo 2011 največ veljavnih delovnih dovoljenj v Ljubljani, kar 18.579. V Mariboru je bilo 2.811 veljavnih delovnih dovoljenj, sledil je Koper z 2.611 in nato Celje z 2.227 veljavnimi dovoljenji. Najmanj veljavnih delovnih dovoljenj je bilo v Trbovlju, 285.

5.6 Struktura tujih delavcev tretjih držav 2010

V letu 2010 na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje beležijo, da je bilo veljavnih dovoljenj 73.962:

- 22.232 osebnih delovnih dovoljenj,
- 8.563 dovoljenj za zaposlitev,
- 3.426 dovoljenj za delo,
- 45 dovoljenj za izvajanje storitev brez delovnega dovoljenja.

Izdanih je bilo 40.688 delovnih dovoljenj, od tega:

- 14.709 osebnih delovnih dovoljenj,
- 18.636 dovoljenj za zaposlitev,
- 4.859 dovoljenj za delo,
- 2.484 dovoljenj za izvajanje storitev brez delovnega dovoljenja.

Kot lahko vidimo v spodnji tabeli, se je v preteklih letih precej spremenilo število veljavnih in izdanih delovnih dovoljenj. Nadzor nad tujimi delavci smo poznali že prej, vse tam od leta 2004, ko se je za omejevanje zaposlovanja tujcev uporabljalo kvote, vendar se je največji oziroma najbolj občuten padec veljavnih in delovnih dovoljenj zgodil prav v letu 2011, ko so se veljavna in izdana delovna dovoljenja, lahko rečemo, prepolovila. Glavni razlog zmanjšanja števila delovnih dovoljenj je zagotovo novo sprejeti zakon v letu 2011, ki omejuje zaposlovanje tujih delavcev pri nas (Ztuj-2). Zakon dovoljuje zaposlovanje tujca, če se na isto delovno mesto ni prijavil noben slovenski državljan. Poleg tega lahko rečemo, da se je padec zgodil tudi zaradi takratne krize in vala stečajev v gradbeni panogi, ki je znana po zaposlovanju tujcev (večinoma državljanov BIH). Znižanje je lahko tudi posledica dejstva, da

tuji delavci po dvajsetih mesecih dela lahko pridobijo osebno delovno dovoljenje, ki jih izenači z domačimi delavci.

Tabela: Veljavna in delovna dovoljenja od leta 2010 do 2015 (januar in februar)

	2010	2011	2012	2013	2014	I-II 2015
Izdana delovna dovoljenja	40.688	27.010	20.519	21.033	17.457	2.638
Veljavna delovna dovoljenja	73.962	34.266	32.734	27.124	22.853	22.346

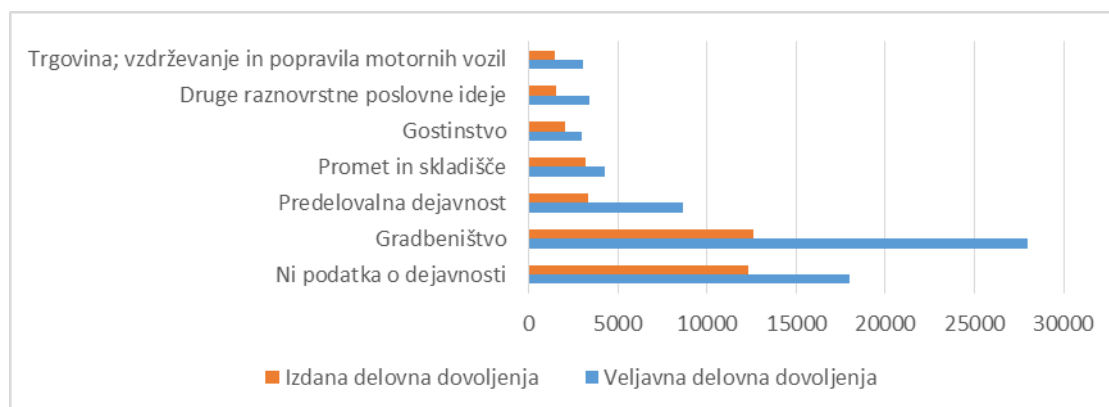
Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2015).

V letu 2010 je bil največji delež tujih delavcev z veljavnim delovnim dovoljenjem aktivnih v gradbeni panogi 28.008, sledijo predelovalna dejavnost 8.660, promet in skladiščenje 4.295 ter trgovina; vzdrževanje in popravilna dejavnost 3.046. Veliko tujih delavcev, kar 17.969, jih je zaposlenih v dejavnosti, za katero ni podatka, ti delavci imajo večinoma osebno delovno dovoljenje.

Tudi v letu 2011 je pri izdaji delovnih dovoljenj za zaposlitev tujcev po dejavnosti prevladujoča panoga gradbeništvo:

- 12.351 ni podatka o dejavnosti,
- 12.623 gradbeništvo,
- 3.349 predelovalna dejavnost,
- 3.197 promet in skladiščenje,
- 2.014 gostinstvo,
- 1.544 druge raznovrstne poslovne ideje,
- 1.434 trgovina; vzdrževanje in popravila motornih vozil,
- 1.223 kmetijska dejavnost.

Graf: Izdana in veljavna delovna dovoljenja za zaposlitev tujcev po dejavnostih (2010)

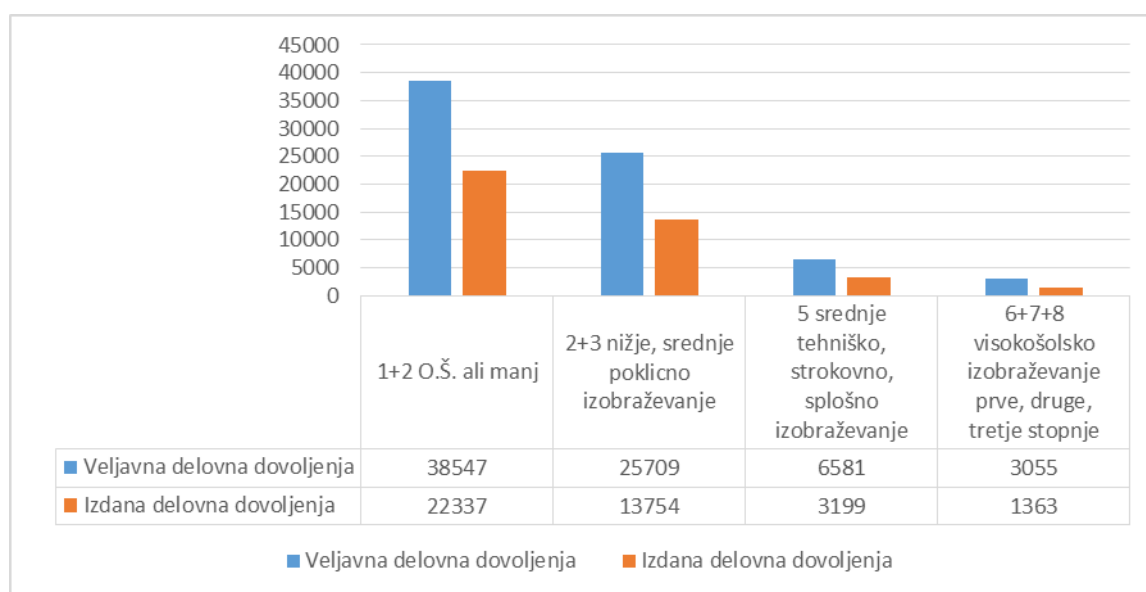

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2010).

Kot lahko vidimo po pregledu zadnjih petih let, velik del migrantov opravlja težka in slabo plačana dela. Tak trend se iz preteklosti nadaljuje tudi danes. Malačič (2006) meni, da je struktura migrantov v Sloveniji glede na dejavnost povezana s strukturo slovenskega gospodarstva, za katerega je značilna prevelika industrializiranost, in v primerjavi z drugimi razvitimi državami prenizek delež storitvenih dejavnosti. Gradbeništvo, predelovalna dejavnost, promet in skladiščenje je v Sloveniji odvisno od migrantske delovne sile, medtem ko deleži migrantske delovne sile v ostalih dejavnostih nihajo glede na potrebe in ekonomsko situacijo.

Veljavna dovoljenja so imeli v letu 2010 večinoma tuji delavci z osnovnošolsko izobrazbo ali manj, 38.547, takoj za njimi so bili tuji delavci z nižjo ali srednjo poklicno izobrazbo, 25.709, zaključeno peto stopnjo izobrazbe, 6.581 in pa 3.055 tujih delavcev z zaključeno visokošolsko izobrazbo prve, druge in tretje stopnje.

Graf: Izdana in veljavna dovoljenja za zaposlitev tujcev po njihovi izobrazbi 2010

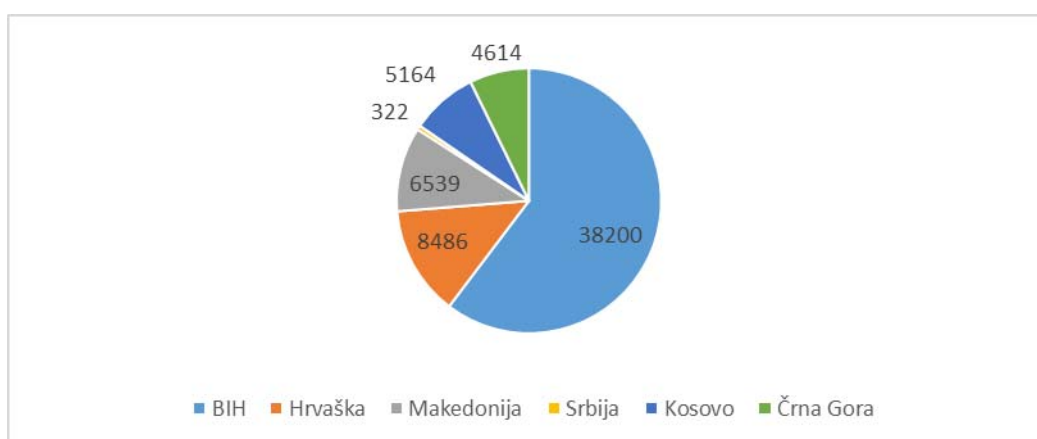

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2010).

Če pogledamo tuje delavce z izdanim delovnim dovoljenjem, vidimo, da prevladajo tuji delavci z osnovno šolo ali manj z 22.337, sledijo nižje in srednje poklicno izobraženi s 13.754 in pa tuji delavci z zaključeno peto stopnjo izobrazbe s 3.199. Zaključeno visokošolsko izobraževanje prve, druge in tretje stopnje ima 1.363 tujih delavcev z izdanim delovnim dovoljenjem v letu 2010.

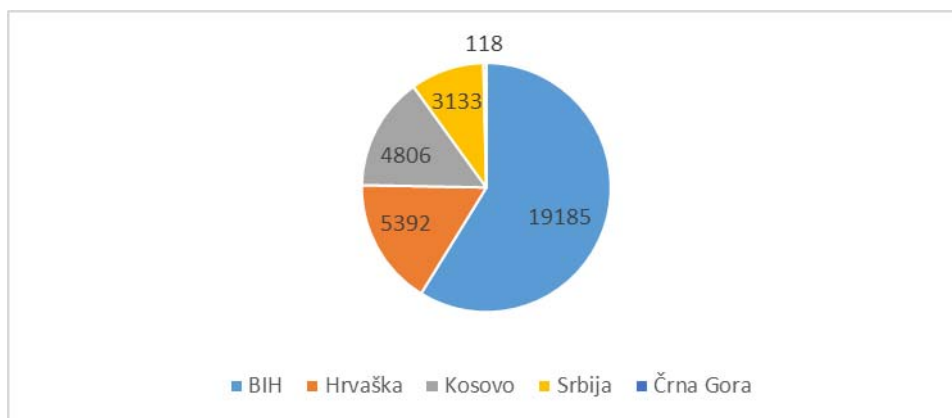
Kot lahko vidimo v pregledu izobrazbene strukture tujih delavcev zadnjih pet let, je velika večina manj izobražena. Malačič (2006) utemeljuje nizko izobrazbeno strukturo migrantov, ki se priseljujejo v Slovenijo, kot posledico strukture in potreb slovenskega gospodarstva, za katerega je značilen zapoznel razvoj storitvenih dejavnosti. Tako kot v Slovenijo se tudi v Evropsko unijo priseljujejo večinoma manj izobraženi migranti, kar je odraz nekdanjega povpraševanja po manj kvalificirani delovni sili v industrijskih sektorjih (Employment in Europe 2014).

Graf: Veljavna delovna dovoljenja po državljanstvu, območje Balkana, 2010

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2010).

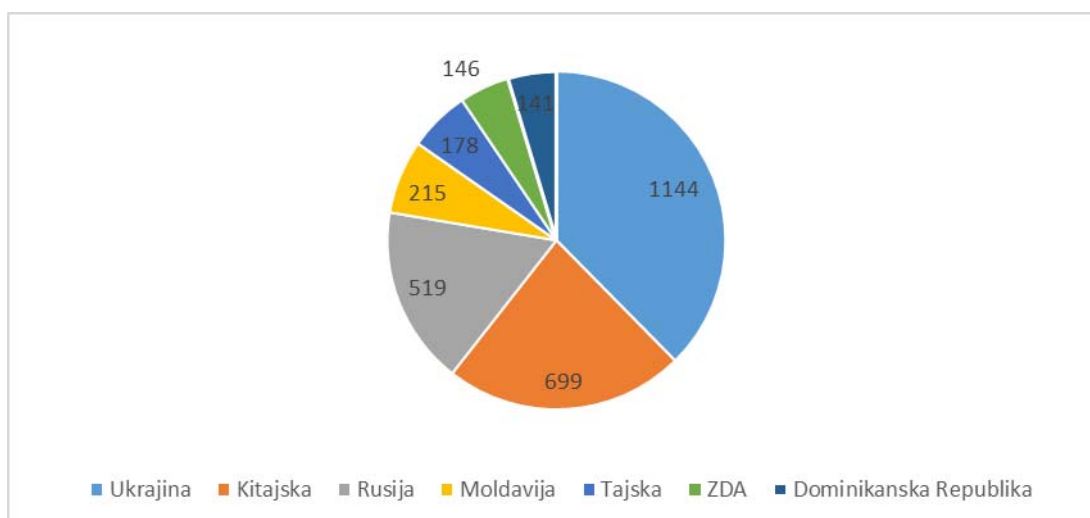
Graf: Izdana delovna dovoljenja po državljanstvu, območje Balkana, 2010

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2010).

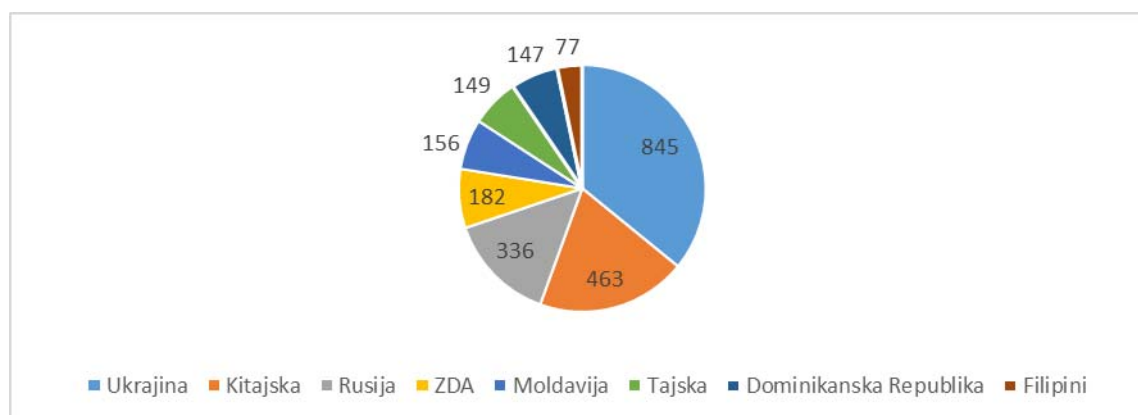
Na Zavodu Republike Slovenije za zaposlovanje so leta 2010 zabeležili, da je največ veljavnih delovnih dovoljenj v last državljanov Bosne in Hercegovine, 38.200. Drugi najštevilnejši tuji delavci z veljavnim delovnim dovoljenjem so državljani Hrvaške z 8.486 veljavnimi delovnimi dovoljenji in za njimi državljani Makedonije s 6.322 veljavnimi delovnimi dovoljenji. Leta 2010 je bilo v Republiki Sloveniji 69.325 tujih delavcev z veljavnim delovnim dovoljenjem z območja Balkana.

Graf: Veljavna delovna dovoljenja po državljanstvu, Države izven EU in Balkana, 2010

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2010).

Graf: Veljavna delovna dovoljenja po državljanstvu, Države izven EU in Balkana, 2010

Vir: Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje (2010).

V letu 2010 je bilo največ izdanih dovoljenj za delo državljanom Bosne in Hercegovine, kar 19.185, sledijo državljani Hrvaške 5.392 in Kosova 4.806. Vse skupaj za območje Balkana je bilo izdanih 37.721 dovoljenj za delo.

2010 je bilo v Republiki Sloveniji 4.637 tujih delavcev z veljavnim delovnim dokumentom, ki niso člani Evropske unije in niso z območja Balkana. Največ tujih delavcev te kategorije je iz Ukrajine 1.144, Kitajske 699, Rusije 519, sledi Republika Moldavija z 215 državljanji.

V letu 2010 lahko vidimo, da je bilo izdanih 2.967 delovnih dovoljenj državljanom, ki niso člani Evropske unije in niso z območja Balkana. Kot lahko razberemo iz podatkov Zavoda za zaposlovanje, je bilo največ izdanih dovoljenj za delo državljanom Ukrajine 845, Kitajske 463, Rusije 336 in Združenih držav Amerike.

Tujim delavcem je bilo v letu 2010 v območni službi Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje v Ljubljani izdanih največ delovnih dovoljenj, 4.262, sledi območna služba v Mariboru 3.265. Sledita Celje s 3.232 in Koper z 2.682 izdanimi delovnimi dovoljenji. Največ tujih delavcev je pridobilo dovoljenje preko Centralne službe, 18.502.

Po podatkih Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje je bilo 2010 največ veljavnih delovnih dovoljenj v Ljubljani, kar 9.377. V Mariboru je bilo 4.906 veljavnih delovnih dovoljenj, sledil je Koper s 3.829 in s Celje 3.794 veljavnimi dovoljenji. Največ tujih delavcev je bilo prijavljenih z veljavnim delovnim dovoljenjem na Centralni službi 40.223.

PRILOGA C: INTERVJU INFO TOČKA ZA TUJCE

Pogovor je potekal v prostorih Info točke za tujce, pogovarjali smo se z njihovimi sodelavci.

1. Glede na to, da ste zastavljeni kot projekt Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje, kaj je naloga Info točke za tujce, katera področja pokrivate?

Ja, tako kot si že povedala, smo neke vrste projekt Zavoda za zaposlovanje v kombinaciji z Evropsko unijo. Projekt se z letošnjim (2015) septembrom zaključuje, kar je žalostno, saj nam je v zadnjih dveh letih uspelo vzpostaviti posebno mrežo še s Filantropijo in Sindikati. Dobro sodelujemo med seboj in si predajamo primere, vsak je za nekaj specializiran. Pokrivamo predvsem področja zaposlovanja, odpiranja firm, postopkov z dovoljenji, roki prijav delavcev, informacijami o porokah, vpisu v šole, vse take stvari javne uprave. V glavnem, mi smo tu, da informiramo in povežemo tujce s pisarnami, uradi, ustanovami. Info točka za tujce je na voljo tujcem kot tudi vsem, ki potrebujejo informacije, svetovanje in administrativno pomoč pri urejanju dokumentacije na področjih vstopa in prebivanja v Sloveniji, zaposlovanja in dela, možnosti izobraževanja in usposabljanja, novosti s področja nacionalne zakonodaje pri zaposlovanju tujcev ter pravic pri delu, socialnem in zdravstvenem varstvu v Sloveniji.

2. Če pogledamo z vidika številke, kolikšno odzivnost ste v zadnjih letih beležili?

Odzivnost še vedno narašča, vedno večja je. Če pogledamo začetke, to je bilo leta 2010, smo imeli približno 5.000 klicev, obiskov, informiranj, no, bili smo v stiku s približno 5.000 ljudmi. Če pogledamo statistične podatke iz leta 2014, vidimo, da smo v tem letu bili v stiku in komunicirali z malo več kot 30.000 ljudmi. Če pogledamo podatke, vidimo, da številke naraščajo, iz tega lahko samo razberemo, da je potreba po programu. Ljudje, tujci potrebujejo informacije o državi, zaposlitvi. Kot tujcu se je v Sloveniji težko znajti, ti ljudje potrebujejo nekoga, ki jim stvari razloži in jih vodi po postopkih, ki so jim tuji.

3. Kje so prednosti vašega programa? Kaj največkrat svetujete/pomagate?

Hmmm, glavna prednost je definitivno jezik. V našem uradu tukaj imamo govorce vseh najbolj nujnih jezikov, najbolj popularnih jezikov, če se lahko tako izrazim. Od Hrvaškega, Angleškega, Albanskega, Turškega in tako naprej, vidiš, tako da tujec dobi dobre informacije, marsikaj se s prevodom včasih izgubi. Prednost vidim tudi v tem, da stranki pomagamo izpolniti obrazce in jih ji tudi obrazložiti, veš, na raznih uradih znajo bit tečni glede tega. Ne razumejo, da ljudje ne marajo podpisovati stvari, ki jih ne razumejo, čudno, a? Čeprav, od

novega leta je bila sprejeta nova direktiva, da ti na vsakem okencu javne uprave morajo oni izpolnit obrazec, zdaj stranke opozarjamo naj bodo vztrajne, ker zdaj morajo pomagati.

4. Kako največkrat kontaktirate s strankami?

Prvi problem je, kako sploh stranka pride do nas. Zdaj na internetu imamo stran, kjer pridobijo vse podatke. Z bolj izobraženimi ljudmi sodelujemo dostikrat kar preko maila, ti nam začnejo pisati že pred prihodom v Slovenijo, tako da pripravijo vse dokumente in podobno. Ti se znajo dobro informirati in pripraviti. Problem je z manj izobraženimi delavci, ki po večini ne uporabljajo interneta. Oni vse verjamejo svojim šefom, ki jim jasno dajo vedeti, da so oni tisti, ki so tam za njihovo informiranje.

5. Kako ste prodrli v te problematične skupine delavcev?

Tuje delavce, ki smo jim v prvih letih našega delovanja pomagali, zalagamo z lističi z našimi kontakti, naslovom in odpiralnim časom, oni jih potem odnesejo na točke, kjer se delavci zbirajo, iščejo delo in družijo. Tak način je najbolj učinkovit, saj ti ljudje najbolj zaupajo svojim. Vendar ti moram tudi povedati, da v zadnjem času veliko več delavcev pride sem še z nepodpisano pogodbo, tako da mi lahko preverimo, če je vse v skladu z zakonom in da ni sledi kaznivega dejanja. Vedno več tudi prihajajo z željo o preveritvi vplačevanja za penzijo in socialno zavarovanje. Najbrž je nek delavec raznesel besedo, da je to popolnoma enostaven postopek, ki ti ne vzame veliko časa. To je dobro, tako vidijo, da se da nadzirati delodajalca, ti ljudje ne morejo delati, kar si želijo. Ti delavci so zagotovo slišali zgodbe ljudi, ki so bili izkoriščani, zato pridejo preventivno sem, da ne bi postali del tega problema.

6. Kakšne kršitve največkrat obravnavate?

Najprej naj povem, da se nam zdi, da gre situacija na boljše, saj se delavci hitreje odločijo, da pridejo k nam po nasvet. Veš, včasih so čakali, pa čakali, potem so pa vsi roki pretekli, potem pa mi tudi nič več ne moremo. Roki so v birokraciji zelo pomembni in se jih je treba držati, tudi če se nam ne zdijo smotrni, njim se. Velikokrat imajo težave s priznavanjem izobrazbe, velikokrat ne vedo, da morajo vložiti obrazec in tako naprej, na koncu pa je problem, če ti izobrazbe ne priznajo. Velikokrat pridejo sem z zgodbo o slabih bivanjskih razmerah, mi jih povežemo s sindikati, če želijo anonimno prijavimo inšpekciji, pokličemo na podjetje. Če so težave humanitarne narave, jih povežemo s Filantropijo in oni prevzamejo. Problem je tudi na drugi strani z inšpektorji, mah, saj to je že stara zgodba, so preobremenjeni. Mi smo tukaj, da

jim podamo informacijo o postopkih in zakonih ter jih kasneje napotimo v pravo smer, seveda glede na problem.

7. Mi podate primer kakšne nedavne kršitve, ki ste jo obravnavali?

Recimo, trenutno je pri nas prisoten trend odpiranja firm za delovno dovoljenje, največji uporabniki tega načina so Ukrajinci in Rusi. Nas kontaktirajo, kako pa kaj je s tem, mi vemo, da se to počne zaradi dovoljenja in ne zaradi samega podjetja, vendar to ni nelegalno. Tako tudi nikoli točno ne vemo kaj ti ljudje delajo, s kom, v kakšnih razmerah. Prihaja pa do nas tudi vedno več voznikov kamionov, predvsem z območja bivše Jugoslavije, zdaj so oni ene izmed glavnih žrtev, veliko se govori o kršitvah v prevozništvu. Velik problem so pogodbe, razmere na delu, prekoračitev dovoljenih ur, pa tako naprej. Vendar lahko povem, da obisk teh ljudi je vedno večji in v vedno več primerih je preventiven, kar je odlično. Ljudi, delavce ni več strah priti sem po nasvet, povedati kaj se dogaja, prinesiti pogodbo, da jo mi pregledamo, da jim svetujemo.

8. Kaj se je zgodilo s projektom Smerokaz?

Ja, to je bil en super zastavljen projekt, samo tako kot vedno ni denarja, tako da je učbenik ostal isti kot štiri leta nazaj, škoda. Zamislili smo si projekt, ki bi na enem mestu imel vse informacije, ki jih tujec potrebuje, ko pride v Slovenijo. Vse, šolski sistem, kako deluje, kako se prijaviš, vpišeš, kako poteka zaposlovanje, kaj potrebuješ, organizacije, ki ti pomagajo v primerih kršitve, zdravstvene ustanove, saj veš, vse na enem mestu. Bil je narejen kot učbenik za naše delavce in prostovoljce, izkazal se je kot enkratna zadeva, zato smo ga tudi objavili na internetni strani. Ljudje, žene, partnerji, sorodniki ga uporabljajo za pomoč, ko se njihov bližnji preseli sem, notri so res vsi podatki, ki jih potrebuješ. Vendar pa že takrat ni bilo denarja za prevod v kateri koli drug jezik, na žalost, in seveda danes je že rahlo zastaran, saj se je v postopkih in zakonodaji spremenilo kar nekaj stvari.

9. Kako pa sta uspela projekta Mojih prvih 500 slovenskih besed in Stop izkoriščanju delavcev?

Ja, prvi se nam je zdel, da bo zelo zanimiv, saj smo naredili knjižico s 500 najbolj pogostimi besedami in frazami v slovenskem jeziku. Bilo je več knjižic, ena je bila za turško govoreče državljane, druga za hrvaško/bosanske, tretja za Ruse in tako naprej. Te knjižice smo ponosno odnesli na ambasade teh držav. Naj vam povem izkušnjo s Turško ambasado, tam nas skorajda niso niti pogledali, niso pokazali nobenega zanimanja za naš trud, nič. Ja, nam se je

zdelo super ideja njim pa predvidevam, da se je zdelo zelo neumno. Stop izkoriščanju delavcev pa smo pripravili v sodelovanju s Filantropijo, Sindikati in Društvom Ključ. Ta knjižica in projekt sta bila narejena za širjenje informacij o izkoriščanju med delavci migranti. Knjižica oziroma zgibanka vsebuje strip, ki pojasnjuje zgodbo z najbolj pogostimi kršitvami, kot so slabe življenjske razmere, pogodbe, ki pravzaprav to niso, neplačevanje in tako naprej. S tem projektom smo želeli informirati in opozoriti tuje delavce, kje in kdaj je treba biti še posebej pozoren, kje preži največ nevarnosti. Moramo se zavedati, da ti delavci imajo stik s svojim šefom in sodelavci, niso informirani in pravno podkovani. Če jim nekdo da natipkano pogodbo s podpisom in žigom, je to za njih uradna listina, ne bodo podvomili o njeni legalnosti.

10. Mislite, da je mogoče obdržati projekt kljub temu, da se financiranje Evrope konča s septembrom 2015?

Ja, projekt se zaključi letos septembra, mislim, da nimamo najboljših možnosti za obstanek, saj se moramo zavedati, da takrat preneha sofinanciranje Evropskega socialnega sklada, ta pa je kar 85 odstoten. Mislim, da bo storjena velika škoda na tem področju, ko nas bodo zaprli. Vsa ta leta smo se trudili vzpostaviti nek sistem, ki deluje, ki pride do migrantov, pa ne samo to, povezani smo z vladnimi in nevladnimi organi, organizacijami, še posebej filantropijo in sindikati. Prej ali slej bodo raziskave pokazale, da potrebujemo takšen infocenter, kaj bo pa potem? Ja, na novo bodo začeli graditi program infocentra, veš koliko denarja bo ponovno vložena v programe, ki smo jih mi že vpeljali? Saj ne vem, vsi pravijo, da je treba varčevati, potem pa take stvari pridejo, saj vidiš. Skoraj zagotovo vem, če nas septembra dokončno zaprejo, bodo ponovno odpirali podoben center čez nekaj let ali pa celo mesecev.

PRILOGA Č: INTERVJU SLOVENSKA FILANTROPIJA

Na sedežu Filantropije sem se pogovarjala z Zehro Gutić in z vodjo programa migracij Francijem Zlatarjem.

1. Pozdravljeni, za začetek pogovora bi vas vprašala, za kaj vse oziroma na katerih področjih migracij Filantropija deluje?

V okviru oddelka Filantropije izvajamo program skrbništva za otroke brez spremstva, organiziramo učenje slovenskega jezika, učno pomoč, družabne aktivnosti – te so pomembne za socializacijo migrantov, pa tudi pomagamo migrantom, da se integrirajo, vključijo v družbo in kulturo, ki jim je tuja. Nudimo tudi denarno pomoč, še posebej mladoletnim brez spremstva

in drugim ranljivim migrantom, veste, za osnovna sredstva za preživetje. Temelj našega delovanja so prostovoljci, ki jih seveda izobražujemo in jim nudimo mentorsko podporo. Prostovoljci pomagajo migrantom pri vključevanju/integraciji, pomagajo migrantom pri izpolnjevanju obrazcev, jih spremljajo na urade in podobne institucije.

Druga stran nas pa je informiranje javnosti, ozaveščanje preko okroglih miz in drugih javnih dogodkov. Resno se zavzemamo za ustrezno zakonodajo in prakso na področju migracij v Sloveniji. No, in pa sodelujemo v različnih strokovnih telesih, kot so svet za integracijo tujcev, delovna skupina za boj proti trgovini z ljudmi, delovna skupina za problematiko mladoletnih brez spremstva, delovna skupina za pripravo strategije za vključevanje priseljencev v izobraževanje odraslih in pa no, smo tudi del oziroma sodelujemo v Programu za otroke brez spremstva v Evropi, pa še vključeni smo v Evropski integracijski forum.

2. Kaj pa številke, če se še malo ustavimo pri statistiki, tako da si bom lažje predstavljala, koliko ljudi pride sem na Filantropijo in prosi za pomoč?

No, bom prebral iz poročila, tako da bo vse zabeleženo. To so podatki iz poročila za leto 2013, za 2014 poročilo še ni končano. V naše programe smo imeli vključenih 534 direktnih uporabnikov, torej migrantov različnih statusov: 248 prosilcev za azil, 34 beguncev, 8 migrantov brez statusa ali kot jim drugače rečemo nedokumentiranih migrantov in za vas najbolj pomembnih 248 tujcev s statusom začasnega ali stalnega prebivanja. Prav tako bo za vas pomemben tale podatek o svetovanju delavcem migrantom, teh je bilo 1000 in pa informirali smo jih približno 1600. To je večinoma opravila skupina prostovoljcev, aja, njih je 92.

3. Če preidemo na temo migrantskih delavcev, bi me najprej zanimalo, kako vas največkrat kontaktirajo?

Ja, zagotovo je največkrat preko telefona, saj veste, nekdo kliče o situaciji svojega prijatelja ali znanca. Vsi se počutijo bolj varne za telefonom, tudi težko je priznati, da gre za vas in ne za vašega prijatelja. Preko e-maila je kontakt zelo redek, saj se moramo zavedati, da izkoriščani so ponavadi nižje izobraženi, nimajo dostopa do računalnika, interneta, nekateri so nadzorovani do te mere, da iz varne hiše šefa grejo naravnost v kombi pa na delovišče in po dvanajstih, petnajstih ali pa še več urah jih peljejo naravnost domov. Ti delavci ne morejo komunicirati z nobenim, težko je tudi priti do njih, še težje pa oni pridejo do nas v takih situacijah. Velikokrat dobimo tudi delavce migrante napotene iz info točke za tujce in pa

sindikata. Veš, zdaj, zadnje leto, dve tesno sodelujemo s sindikati in info točko, ustvarili smo nekakšen trikotnik. Vsak od nas ima področje, s katerim se ukvarja in skupaj v kombinaciji delujemo zelo dobro. Skupaj smo sodelovali že v projektu Integracijski projekt, takrat smo se res povezali in videli, da iz našega sodelovanja lahko pride samo pozitivno in bolj odzivno delo.

4. Sodelujete tudi z inšpektorji za delo in drugimi državnimi organi, vem, da so inšpektorji preobremenjeni, to se redno poudarja, pa vendar?

Inšpektorji, no, lahko bi več naredili, nočem komentirati izjav kot so preobremenjenost. Smo že delali razne izračune tukaj, pa smo prišli do zanimivih števil – saj veste, razmerje zaposlenih in prijavljenih primerov, pa res brez veze. Vemo pa, da se dostikrat zgodi, da se inšpektorji izogibajo določenih firm. To je problem, ker te firme se redno prijavlja, inšpekcijskega nadzora pa ne opravlja nihče. To smrdi po korupciji, policiji prijaviti pa tudi, no, bo treba neke druge kanale aktivirati. Zavedati se je treba, da čisto vsak od nas lahko prijavi kršitev na delovišču, tam nam je sploh vsem na očeh. Ne vem, če državljan v zimskem času gre mimo delovišča in vidi delavce neprimerno oblečene – velikokrat jih lahko vidite v spomladanskih, prehodnih jaknicah, to je kršitev, to je treba prijaviti. Dosti kršitev se da opaziti brez inšpekcije, če bi vsi pritisnili in pisali, klicali inšpektorat, posledica bi bila, da bi se moralo nekaj nekam premakniti. Treba se je vtikati, prijaviti, ne se obračati od primera. Veš, ljudi je sram, pa izjave kot to se mene ne tiče, to ni res, se te, ti si tudi odgovoren, če to opaziš in greš mimo, kot da se nič ni zgodilo. Dostikrat tudi inšpektor obvesti firmo, da prihaja, tako ima gazda čas, da pošlje delavce brez dokumentov, dobre opreme na drugo delovišče oziroma jih pošlje domov. Veš inšpektor ima na primer deset točk, preveri štiri, ki se mu zdijo, da mu ne prinašajo preveč dela. Nihče ne mara papirologije. Se izogonejo, samo to je kršitev, to bi se moralo obsojati, ne pa da je redna praksa.

5. Kaj pa kazni? So visoke, učinkovite?

Globe so nizke, nič od nič. Pa še to jih velikokrat morajo delavci plačati. Jim odbijejo ob plači, tako da gazda nima stroškov s tem. Ljudje mislijo, da se je po krizi izkoriščanja delavcev 2010, takrat je ven prišlo, nehalo to dogajati. Ne, izkoriščanje je še tako živo, vendar šefi in odgovorni dobro skrivajo. Vsi ti imajo nek interes tukaj. Ustvarjamo poceni in trpežno delovno silo, ki je po našem treningu primerna za Nemčijo in tako naprej. Tu je problem koristi, gospodarstvo in ekonomija v Evropi ni prav nič nedolžna. Zato pa tudi nihče nič ne naredi, ker ni interesa, da se to področje uredi.

6. Iz katerih virov se Filantropija financira?

Naš problem je, da delujemo projektno, torej smo plačani na projekt. Zato sem tudi prej rekel, da naš glavni vir dela so prostovoljci. Premalo je denarja. Za določene humanitarne probleme organiziramo zbiranja stvari, hrane in tudi denarja. Ravnokar se ukvarjamo s primerom delavca migranta, ki je čisto na dnu, tako z moralo kot z zdravjem, denarjem. Groza je vsakič, ko se oglasi pri nas, vsakič slabše zgleda, zelo nas skrbi za njega. Poskušamo res vse, sindikat mu je dal odvetnika in stvar se premika, ampak vedeti moramo, da on plače ni dobil že leto in pol. Ima otroke, družino, bolno mater in na vse vpliva ta situacija, groza. V tem primeru smo se tudi povezali z redečim križem, skrbijo za to, da ima ta gospod vsaj nekaj za pojesti in obleči.

7. Kaj pa država, mislim, saj vedo za primer?

Ja, je povedala varuhinja človekovih pravic, da to res ni lepo in da je to grozno, to je država. No, pa saj je opozorila na problem, vsaj to, je v njenem letnem poročilu, pa v nekaj izjavah je tudi omenila problem migrantskih delavcev. Vendar nikogar ne zanima, kako se bo problem končal, kaj narediti, ne, važno je, da vemo in da se zavedamo, da se to dogaja. Ja, ne vem, no, kaj naj rečem. Kot smo rekli, korist in interes ljudi, ki imajo moč, oziroma držav in korporacij.

8. S kakšnimi problemi in zgodbami delavcev se ukvarjate?

Največ se zadnje čase ukvarjamo z napotenimi delavci. Problem je ta, da jih zaposlijo preko pogodbe, agencije, niti nima veze, in jih pošljejo v drugo državo. No, prvi problem je v bistvu v tem, da so oni prijavljeni v Sloveniji, tukaj imajo naslov, nihče ne ve, kje dejansko so ti ljudje. Oni lahko tudi enostavno zginejo v Nemčiji, pa jih bodo po Sloveniji iskali. Njihov šef sklene pogodbo za delo z nemško firmo, ampak tam ni navedenih imen, to je problem, ni evidence. Mi mislimo, da so ti ljudje tu, so pa lahko kjer koli, na Poljskem, Španiji, Franciji, Italiji, Katarju in tako naprej. Takih ljudi ne moreš zaščititi, saj niti ne veš, kje so.

9. Kaj pa problem prebivališč, naslova? Je to še aktualno?

Ja, seveda. Velikokrat so ti ljudje prijavljeni na naslovu, kjer jih sploh ni. V največ primerih so to gradbinci in tovornjakarji. Moraš tudi vedeti, da ti ljudje morajo plačevati za ta naslov. Drug problem s prebivališči tujih delavcev je tudi ta, da zdaj samski domovi niso več aktualni, zdaj namestijo delavce v zasebne hiše, ki so lastnina gazde. V takih primerih je problem za

nas, saj ne moremo informirat, ne moremo preveriti stanja. Velikokrat v take hiše namestijo varnostnika, tako da ja ne moreš komunicirati z njimi in tudi oni ne s tabo. Dejansko so ujetniki. Tudi če prideš nekako do lastnika oziroma gazde, zanika obstoj delavcev migrantov v tej hiši, vse zanikajo. Ti ljudje imajo srečo, če imajo med sabo nekoga, ki nas že pozna, ki smo mu prej že pomagali, tako da on njih informira, oziroma če poznajo koga od prej s takimi težavami, pa jim pove za nas, da bomo mi pomagali, samo naj nas kontaktirajo. Pa recimo letos je bil problem v Velenju, kjer so delavce zadrževali v hiši brez gretja in občasno tudi elektrike in vode, to je jasna kršitev, to niso razmere za življenje. Dejansko so delavce pusti v zapuščeni hiši, da čakajo na svoja plačila. No, na ta problem nas je opozoril rdeč križ in seveda smo takoj urgirali.

10. Kako pa je s plačilom delavcev migrantov? Se še dogaja, da ostanejo brez plačila?

Ja, to je še vedno problem. Še danes imate delavce v Sloveniji, ki čakajo na plačilo iz 2010 oziroma 2011, veliko jih je šlo na sodišče in so dobili tožbo, ampak kaj, ko firme več ne obstajajo. So zmagovalci in poraženci hkrati. Saj veš, menedžerski odkupi, pa hčerinska podjetja, pa kam je šel denar, pa na začetku, ko bi se še kaj dalo ukreniti, so jim polnili ušesa z znano frazo – samo še malo potrpite, vse bo, vedno je bila plača, tudi tokrat bo. In ko vprašaš delavca, zakaj ni prišel prej, ti ponavadi odgovori v stilu – pa veste gospa, mi znamo samo delati, za to smo dobri. Groza, vidiš, kako se do njih obnašajo, tako se pa potem tudi oni obnašajo, kot da nimajo pravic in da so dobri samo za delo. Recimo v Kranju vidiš take stvari v centru mesta, na zelo odkrit način. Saj gazde dajo vedeti delavcem, da so ničvredni, brez pravic in da so težko zaposljivi ter da jih nihče ne mara, ne želi.

11. Kako je s pogodbami? So napisane v skladu za zakonodajo, se še pojavljajo čudne plačilne liste?

Tega je še vedno ogromno, glede na vse ukrepe. Danes delavec, no ti, ki pridejo do nas, nam povejo, da ob podpisu pogodbe velikokrat dobijo tudi prazen list, ki ga morajo podpisati. To je groza, oni lahko na novo sestavijo pogodbo, pa je njihov podpis tam. Seveda, delavci podpišejo, drugače jim grozijo z odpovedjo. Gazde imajo močno orodje in to je ustrahovanje, delavci se bojijo, oni morajo preživeti družino, težko je. Veste, tudi če pogledate plačilne liste, tam imate vse od najema orodja, sobe, davka za recesijo, vse živo smo že videli.

12. Če prav razumem, delavec si mora izposoditi orodje za delo?

Ja, saj ne moreš verjeti, ja sposoditi si mora kramp in lopato in seveda mesečno plača najemnino tega. Tisto z 8% davkom na recesijo je sicer iz leta 2010, ampak vseeno, če je to nekdo to probal in je šlo skozi, saj vidiš da domišljija gazd nimam meja. No, pa recimo en primer, ki je še vedno aktualen, se še borimo za pravico. Gospod ni prejel nekaj mesecev plače, prišel je do nas, povezali smo ga s sindikalnim odvetnikom, ki je primer prevzel. Torej, situacija je taka, da ta delavec nima ničesar več, nič denarja nič, pa še firma je bila pod stečajnim upraviteljem. No, in v procesu je stečajna upraviteljica podala terjatev na njega, saj zadnjih nekaj mesecev ni plačeval stanarine, ki je bila zapisana v pogodbi, da se plačuje šefu, ker je bila nastanitev njegova. Pa kako je to mogoče, da od njega zahtevajo plačilo, če mu oni sami niso plačali. Včasih je res situacija taka, da ne veš, kaj narediti, ker enostavno ni nobene logike.

13. V kateri dejavnosti vidite, da se dogaja največ nepravilnosti, kršitev?

Zagotovo v gradbeništvu, prevozništvu, na sploh v panogah, kjer imajo vodilni možnost osamit človeka, ga oddaljiti od družbe, razne nastanitve, dolgotrajne delovne ure, delo vsak dan. Recimo letos smo imeli skriti sestanek s kamionistom s Primorske, no dela za primorskega delodajalca. Dobili smo se na postajališču Ravbarkomanda. Voznik nam je povedal vse in še več. Od tega, kako morajo voziti več kot je dovoljeno, kako uporabljajo magnetne, da zmotijo delovanje nadzorne plošče, kako se njihova malica oz. počitek šteje nakladanje in razkladanje robe, vse. Včasih od njih zahtevajo nemogoč čas dostave, kar pomeni, da so prisiljeni voziti hitreje od dovoljenega. V primeru, da ne poslušajo šefa in blago ni dostavljeno v času, ki jim ga je zapovedal, plačajo penale in tudi v primeru, da poslušajo šefa in vozijo hitreje od dovoljenega, pa dobijo kazen od policije jo pač morajo sami poravnati. Govoril je tudi o tem, če se tovornjak pokvari, počí guma, se odrgne, ne vem, karkoli mora kamionist plačati popravilo oziroma del njega, v vseh primerih. Tako vidiš, da jim od plače najbrž ostane bore malo. Z njim smo se na počivališču pogovarjali kar tri ure, pa na koncu smo mu rekli direktno, zakaj enostavno ne prijavi delodajalca. Odgovoril je, da če naredi to, ne bo nikoli več dobil službe v prevozništvu, saj so vse prevozniški gazde na tem območju povezani med sabo. Rekel je, to so prijatelji, celo družinski prijatelji, podpirajo se, nihče ne bo želel zaposliti voznika tovornjaka, ki dela težave in je spravil pred sodišče njihovega kolega. Enostavno ne upam si, je rekel. Poudaril pa je, da se mu zdi potrebno, da to pride do nas, do rdečega križa, do kogarkoli, ki mu je mar, da se ve, da se zapiše, rekel je, vi lahko ukrepate, morda najdete pot z druge strani.

14. Torej velik problem je neinformiranost, nedostopnost teh ljudi. Pa vendar, vsi delavci morajo na Oddelek za tujce, kjer prijavijo prebivališče osebno, tam bi bila neka možnost letakov, vizitk, knjižic – pa ko sem obiskala Oddelek za tujce v Ljubljani na Tobačni ulici, ni bilo tam ničesar.

Neinformiranost je definitivno glavni problem, ljudje bi morali vedeti za svoje osnovne pravice in kam se obrniti v določenih primerih. Informiranost je orožje proti izkoriščanju, tega se je potrebno zavedati, informacija, znanje to je moč. Ja no, Oddelek za tujce je posebna točka v Ljubljani, čez ta oddelek gredo vsi. Mi imamo prostovoljce in smo jih tudi imeli že prej. Veš, prvi problem Oddelka za tujce je ta, da na okencih z njimi govorijo samo slovensko, ker je to po zakonu. No, glede na to smo mi želeli tja postaviti info točko Filantropije, kjer bi bil prisoten prostovoljec in bi pomagal izpolnjevati obrazce, šel s tujci do okenca in jim pomagal. Pa smo jih prosili za mizico in stol, no, njihov odgovor je bil, da nimajo mize. Videlo se je tudi, da ne odobravajo tega našega vmešavanja v njihovo delo. Tako da sedaj samo na željo posameznika pošljemo prostovoljca z njim na Oddelek za tujce. Tudi vse letake in prospekte umikajo, samo tistih par neuporabnih, ki so jih oni sestavili. Pa res ne razumem, saj bi jim olajšali delo, pomagali bi, manjše vrste bi bile, manj nesporazumov, napak. Tam bi bilo res najbolje deliti letake, ker vsi gredo čez to sito. Tako kot smo že prej omenili, je z internetom problem, sploh v teh ranljivih skupinah.

15. Za konec pogovora če poveste kako vidite v prihodnosti ta problem izkoriščanosti, ki je posledica neinformiranosti? Bo šlo na boljše, slabše?

Mi na Filantropiji upamo, da se bo število kršitev zmanjšalo in da bo država začela resno jemati posledice teh kršitev. Še naprej moramo ostati v stiku z migranti, saj le preko njih lahko pridemo do informacij, kakšno je stanje danes in se pripravimo na to. Moramo pa se zavedati nečesa, da to, kar ljudje mislijo, da se dogaja samo tujim delavcem, se počasi vendar vztrajno prenaša na slovenske. Malo naj vsi pomislijo in bodo videli problem slovenskega cenjenega delavca, če jih tuji izkoriščani ne ganejo in ne brigajo. To vodi v suženjstvo, le danes se temu drugače reče, lepše, nihče noče omeniti besede na s. In če mislijo vsi, ah, to se dogaja samo na gradbiščih in v prevozništvu, naj malo pogledajo po skladiščih, trgovinah. Ko gazde vidijo uspeh njihovih izkoriščevalskih pohodov, se ne ustavijo, prehajalo bo v druge panoge, dokler ne bo prepozno in bomo vsi od nekoga suženj.

Pozdravljena Neja,

Na Slovenski filantropiji se že od ustanovitve ukvarjamo z različnimi vidiki migracij ter pomagamo migrantskim delavcem in drugim migrantom (več o našem programu Migracije na <http://www.filantropija.org/migracije-2/>). Slovenska filantropija je bila namreč ustanovljena leta 1992, ko so se filantropi (človekoljubi) odzvali na takratne potrebe po pomoči beguncem iz Bosne in Hercegovine in k sodelovanju povabili številne prostovoljce. Projekt "Boj proti trgovini z ljudmi - širjenje informacij je orožje proti izkoriščanju" izvajamo od leta 2010 in je le del našega programa Migracije, poteka pa v okviru sofinanciranja Urada Vlade Republike Slovenije za komuniciranje (UKOM).

V letu 2010 smo skupaj z Zvezo svobodnih sindikatov Slovenije oblikovali program zagovorništva migrantskih delavcev, v okviru katerega smo obiskovali delavce na terenu (samski domovi, podjetja, druge lokacije, na katerih smo lahko prišli v stik z delavci), jih informirali o njihovih pravicah ter jih poskušali opolnomočiti, da sami uredijo svoj položaj in se aktivno vključijo v slovensko družbo. V zadnjih petnajstih letih so se v Sloveniji pojavile številne oblike izkoriščanja delavcev, posebno delavcev migrantov, ki pa so pogosto ostale skrite, velikokrat kot posledica neinformiranosti delavcev-migrantov samih, ki se niso zavedali svojih pravic niti niso poznali vzvodov, kako izkoriščanje preprečiti. Delavci pogosto niso bili plačani za opravljeno delo, delali so preko delovnega časa, bivali so v neprimernih nastanitvah, pojavljali pa so se tudi fiktivni posredniki dela in drugo. Ob tem se zastavlja vprašanje prisilnega dela in morebitne prepletenosti s trgovino z ljudmi. Iz teh razlogov smo pričeli izvajati projekt informiranja, saj je terensko delo z migrantskimi delavci pokazalo, da so vzroki njihovega izkoriščanja pogosto povezani z njihovo slabo informiranostjo glede pravic.

Projekt ni časovno omejen (razen kar se tiče financiranja) in ga nameravamo izvajati dokler bomo videli potrebo po tem.

Upam, da sem odgovorila na tvoja vprašanja.

Želim ti uspešno pisanje zaključne naloge.

Lep pozdrav,

Meta Odar

koordinatorka projektov